

R

G

B

WH

GR

BL

Grey Scale #13

C

M

Y

K

DANES-PICTA .COM

A

1

2

3

4

5

6

M

8

9

10

11

12

13

14

15

B

17

18

19

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LOTNICZYCH I OP

Płk dr hab. inż. Bogdan ZDRODOWSKI
Mjr dypl. mgr inż. Maciej MARSZAŁEK

UŻYCIE SIŁ POWIETRZNYCH W DZIAŁANIACH INNYCH NIŻ WOJNA

Studium operacyjne

~~Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej~~

~~S/4175~~

~~05-004175-002-0~~

WARSZAWA

68802

Scop. J
p. 264

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LOTNICZYCH I OBRONY POWIETRZNEJ

Płk dr hab. inż. Bogdan ZDRODOWSKI

Mjr dypl. mgr inż. Maciej MARSZAŁEK

UŻYCIE SIŁ POWIETRZNYCH W DZIAŁANIACH INNYCH NIŻ WOJNA

Studium operacyjne

4.9.1.0

WARSZAWA

1999

Spis treści

Wstęp	4
1. WSPÓŁCZESNE DZIAŁANIA INNE NIŻ WOJNA	7
1. 1. Zasady ogólne	13
1. 2. Zapobieganie konfliktom	17
1. 3. Kontrola zbrojeń i działania przeciwpoliferyjne	21
1. 4. Operacje wsparcia pokoju	23
1. 5. Budowanie pokoju	31
1. 6. Działania humanitarne (pomoc humanitarna)	33
1. 7. Operacje ewakuacyjne	36
2. PRZYGOTOWANIE SIŁ ZBROJNYCH	41
2. 1. Kompetencje decyzyjne	49
2. 1. 1. ONZ	49
2. 1. 2. OBWE	51
2. 1. 3. UZE	55
2. 1. 4. NATO	52
2. 2. Organizacja sił zbrojnych	53
2. 3. Wielonarodowe Siły do Zadań Specjalnych (CJTF)	62
2. 4. Brygada szybkiego reagowania do działań w operacjach pokojowych	64
3. ZASADY UŻYCIA SIŁ ZBROJNYCH	71
3. 1. Dowodzenie	73
3. 2. Realizacja	80
3. 3. Wsparcie	85
3. 4. Zabezpieczenie logistyczne	86
Słownik pojęć i akronimów	97
Bibliografia	101
Załączniki	103

WSTĘP

**„Utrzymanie pokoju nie jest zadaniem
żołnierzy, lecz tylko oni mogą to zrobić”.**

Dag Hammarskajold 1953.¹

Jednym z głównych priorytetów naszych sił zbrojnych jest uzyskanie pełnej interoperacyjności polskich sił powietrznych z NATO. Wobec przyjętych założeń nowej strategii militarnej NATO na szczycie waszyngtońskim w kwietniu 1999 roku, główne zadania sił zbrojnych sojuszu koncentrują się na przygotowaniu ich do działań poza wojennych, w tym głównej ich siły reagowania – sił powietrznych. Zatem pytanie o możliwą rolę i miejsce Polskich Sił Powietrznych w nowej strategii oraz Sił Powietrznych NATO, będzie przede wszystkim determinowane odpowiedzią na pytanie o nasz wkład w działania poza wojenne tych sił.

Wymaga to wypracowania zarówno aspektów prawnych ich użycia, ale również zasad i sposobów przygotowania i użycia ich w tych warunkach. Każde państwo członkowskie sojuszu, posiadające specyficzne prawo, siły zbrojne i lotnictwo, powinno posiadać swoje poglądy na ich przygotowanie i użycie w działaniach poza wojennych. Jest to niezbędne chociażby po to, by móc wnieść swój dorobek intelektualny na forum sojuszu.

Wypracowanie założeń użycia polskich sił powietrznych w działaniach poza wojennych, w tym szkoleniowych, urasta do roli jednego z najistotniejszych problemów naszych sił zbrojnych. Założenia te z kolei pozwolą na określenie racjonalnych zasad użycia sił powietrznych w tych warunkach, a na tym tle zasad szkolenia.

¹ Dag Hammarskajold – 1905-1961 Szwedzki polityk, dyplomata i ekonomista. Od 1963 r. Sekretarz Generalny ONZ. Otrzymał Nagrodę Nobla.

Biorąc pod uwagę powyższe, sformułowano cele badawcze problemu naukowego, rozdzielając je na dwa etapy. To opracowanie jest syntezą wyników pierwszego etapu badań, ujętego w planie prac naukowo-badawczych AON, pod kryptonimem: MISJE – 001.

Zgodnie z przyjętymi założeniami, głównym celem badań jest określenie zasad przygotowania i użycia polskich sił powietrznych w działaniach poza wojennych.

Pierwszy etap – przypadający na 1999 rok, obejmuje identyfikację warunków użycia sił powietrznych w działaniach poza wojennych. Drugi – planowany do zakończenia w 2000 roku – ma wyłonić wymienione zasady użycia i szkolenia naszych sił powietrznych w tych warunkach.

Wyniki badań zostaną opracowane w formie studium operacyjnego. Będzie to głównie materiał teoretyczny, ale z wyraźnymi wskazaniem dla kierunków działań praktycznych, oparty na dotychczasowych doświadczeniach użycia sił powietrznych NATO w krajach byłej Jugosławii.

W aspekcie teoretycznym przedstawione zostaną wyniki badań podstawowych obszarów i uwarunkowań prowadzenia współczesnych operacji o charakterze innym niż wojna, przygotowania do nich sił zbrojnych i zasad ich użycia. Do każdej z tych dziedzin sformułowane zostaną kierunki, priorytety oraz tzw. minimalne warunki interoperacyjności, zapewniające wypełnienie podstawowych zadań (misji) przez nasze siły powietrzne w ramach NATO.

Oczekujemy, że wyniki badań będą wykorzystane głównie w dwóch aspektach, teoretycznym i praktycznym. W aspekcie teoretycznym, jako podstawa dalszych badań nad wypracowaniem doktryny polskich sił powietrznych, w tym zasad użycia i przygotowania do działań poza wojennych. Natomiast w aspekcie praktycznym, powinny służyć merytorycznemu ukierunkowaniu rozwoju polskich sił powietrznych, z uwzględnieniem podstawowych celów integracji naszych sił zbrojnych z NATO.

Za podstawę badań przyjęto głównie materiały źródłowe, które podzielona na dwie grupy. Pierwszą stanowią oficjalne dokumenty NATO, konwencje i umowy. Drugą grupę stanowią poglądy, wypowiedzi i doświadczenia praktyczne, publikowane i wygłaszane przez kompetentne organy sojuszu, dowódców i różne osobistości.

W pierwszym etapie określono podstawowe kategorie współczesnych operacji o charakterze innym niż wojna, prezentując syntezę wyników w rozdziale pierwszym.

Rozdział drugi zawiera możliwe kompetencje różnych ośrodków władzy politycznej i wojskowej, ale także stosowane dotychczas i przygotowane organy i struktury wojskowe w tych działaniach.

Domeną rozdziału trzeciego są zasady użycia sił zbrojnych w działaniach innych niż wojna, których częścią są przecież siły powietrzne.

W końcowej części opracowania zamieszczono wykaz skrótów i bibliografii.

1. WSPÓŁCZESNE DZIAŁANIA INNE NIŻ WOJNA

W czasie trwania „zimnej wojny” działania związane z utrzymaniem międzynarodowego bezpieczeństwa i pokoju kojarzone były głównie z Organizacją Narodów Zjednoczonych². Do końca lat osiemdziesiątych była to w zasadzie jedyna organizacja pod auspicjami której prowadzono tego rodzaju operacje. W tym okresie posiadane przez ONZ możliwości do zapobiegania zagrożeniom pokoju oraz tłumienia wszelkich aktów agresji były wystarczające. Jednak z chwilą zakończenia długoletniej konfrontacji politycznej pomiędzy Wschodem a Zachodem, konflikty międzynarodowe nie wygasły. Powstały nowe rodzaje zagrożeń wobec których możliwości operacyjne ONZ w zakresie ich rozwiązywania okazały się niewystarczające. Szczególnie konflikty o podłożu etnicznym, religijnym, terytorialnym wymagały użycia sił zbrojnych³. Od kilkunastu lat zauważalny jest wzrost liczby organizacji międzynarodowych angażujących się w działania na rzecz pokoju. Współcześnie istnieje już złożony system rozwiązywania konfliktów przez społeczność międzynarodową, w którym obok ONZ operacje pokojowe mogą prowadzić również organizacje regionalne takie jak: Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie⁴, Organizacja Jedności Afrykańskiej, Unia Europejska. Działania na rzecz pokoju, wymagające użycia sił zbrojnych mogą realizować także sojusze wojskowe: NATO, Unia Zachodnioeuropejska⁵ lub koalicja

² Więcej informacji na temat ONZ zawiera załącznik 1.

³ Przykładem były konflikty w byłej Jugosławii, gdzie początkowo działania ONZ nie przyniosły pożądanych rezultatów i dopiero użycie sił NATO przyczyniło się do stopniowej stabilizacji w tym regionie.

⁴ Patrz załącznik 2.

⁵ Podstawowe informacje o Unii Zachodnioeuropejskiej przedstawiono w załączniku 3.

państw, zazwyczaj z mandatu politycznego ONZ, chociaż ostatnia interwencja NATO w Kosowie takiego mandatu nie posiadała.

Wielość i różnorodność organizacji zaangażowanych w szeroko pojęte operacje pokojowe, złożona istota samych operacji oraz brak doświadczeń w historii stosunków międzynarodowych są przyczyną bałaganu pojęciowego w tym obszarze problemowym. Badając stan teorii i praktyki operacji pokojowych, można z całą pewnością stwierdzić, że na obecnym etapie ich rozwoju praktyka znacznie wyprzedziła teorię. Dowodem potwierdzającym tę tezę jest bardzo późne wyodrębnienie i zdefiniowanie poszczególnych typów operacji pokojowych. Dopiero w czerwcu 1992 roku, w raporcie Sekretarza Generalnego ONZ zatytułowanym „Program dla Pokoju”⁶. Tak więc pomimo długiego okresu zaangażowania sił zbrojnych wielu państw w szeregu operacjach, nie mających charakteru typowych działań wojennych nie wypracowano dotąd jednej, spójnej terminologii, określającej różne typy operacji pokojowych.

Obecnie w sytuacji prowadzenia operacji pokojowych pod auspicjami wielu organizacji międzynarodowych przez wiele państw, usystematyzowanie poglądów na operacje pokojowe jest znacznie trudniejsze niż poprzednio. Terminologia stosowana przez różne państwa, w dużej mierze zależy od ich roli i doświadczeń wyniesionych z uczestnictwa w operacjach pokojowych ONZ i innych organizacji⁷.

⁶ Boutros Boutros – Ghali.: Program dla Pokoju oraz Załącznik do Programu dla Pokoju, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 1995.

⁷ Poglądy czołowych państw NATO, które w największym stopniu zaangażowane są w operacjach innych niż wojna, a szczególnie w operacjach pokojowych przedstawiono w załączniku 4.

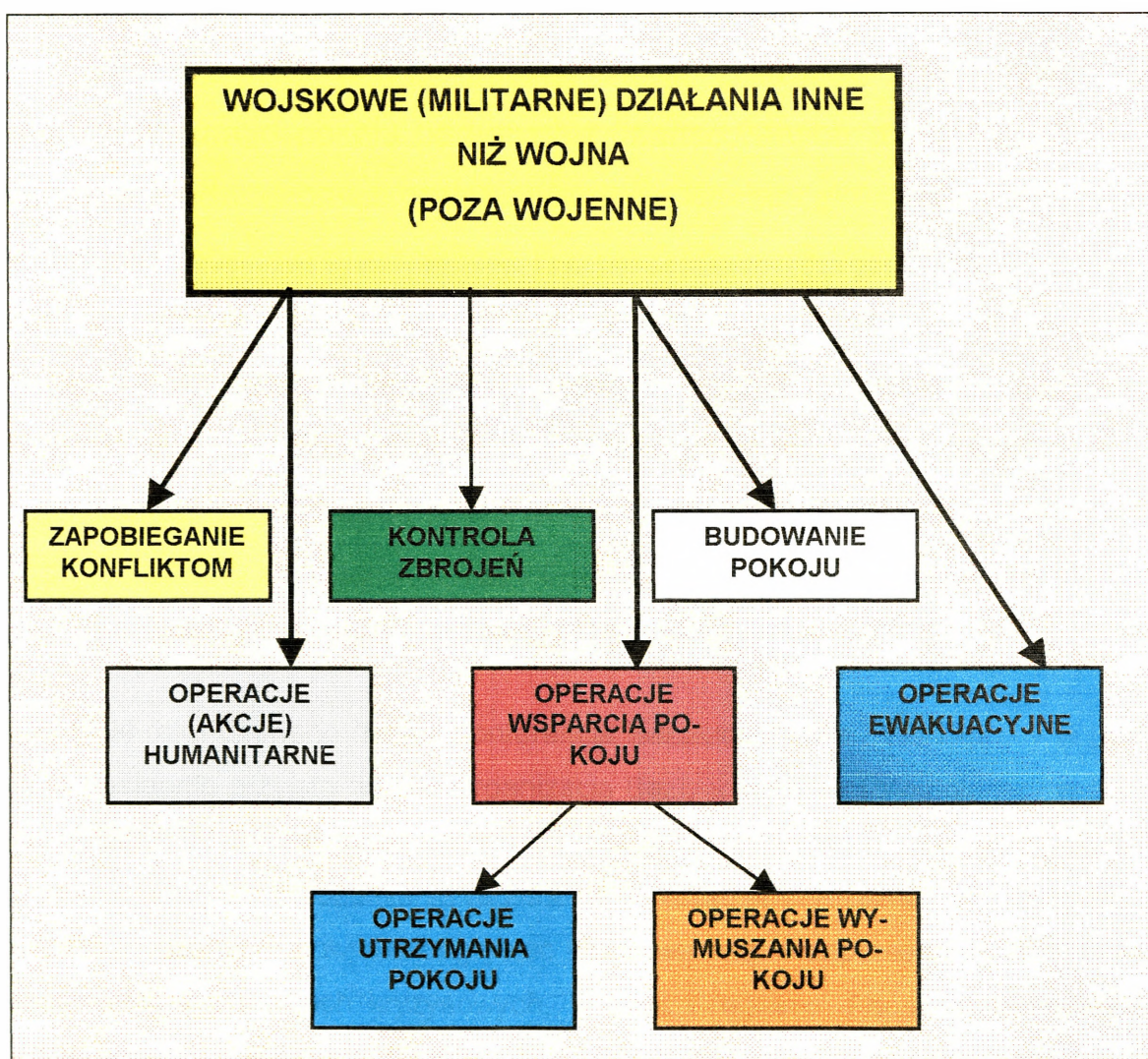
Tabela 1

Ogólny podział operacji militarnych

	Działania militarne	Cel zasadniczy	Reprezentatywne przykłady
B O J O W E	Wojna	Walczyć i zwyciężać	Działania wojenne na dużą skalę
N I E B O J O W E	Konflikt inny niż wojna ⁸ (działania poza wojenne)	Zapobiec wojnie i rozwiązać konflikt	Utrzymanie pokoju Wymuszenie pokoju
		Promować pokój i wspierać władze cywilne	Zabezpieczenie pomocy humanitarnej

⁸ **Konflikt inny niż wojna** występuje, gdy dwie (lub więcej) strony dążą do osiągnięcia sprzecznych celów uciekając się do przemocy lub groźby jej użycia. Podłożem konfliktów o charakterze innym niż wojna są przede wszystkim: problemy etniczne, religijne dążenia separatystyczne, kwestionowanie granic, rewanżyzm, itp. Minimalną reakcją wojskową na „konflikt inny niż wojna” może być aktywne, lecz z zasady mało agresywne zaangażowanie potencjału wojskowego stron trzecich. W takich okolicznościach działalność dyplomatyczna i wojskowa społeczności międzynarodowej jest ukierunkowana na zapobieganie i rozwiązywanie konfliktu poprzez prowadzenie intensywnych negocjacji. W przypadku większego konfliktu strony trzecie muszą być przygotowane do zastosowania środków wojskowych w jego rozwiązaniu.

Za podstawę typologii operacji pokojowych przyjęliśmy podział działań z użyciem sił zbrojnych (wojskowych), zaproponowany przez amerykańskich teoretyków wojskowych (tabela 1). Naszym zdaniem przedstawiony tam podział nie jest kompletny. W dokumencie standaryzacyjnym NATO o symbolu AJP – 01 wyraźnie podkreśla się, że trudno jest określić i zdefiniować wszystkie operacje, które można zaklasyfikować do działań innych niż wojna. Przedstawiony tam podział operacji innych niż wojna ilustruje rysunek 1.

Rys.1. Podział operacji innych niż wojna

Źródło: Opracowanie na podstawie AJP – 01.

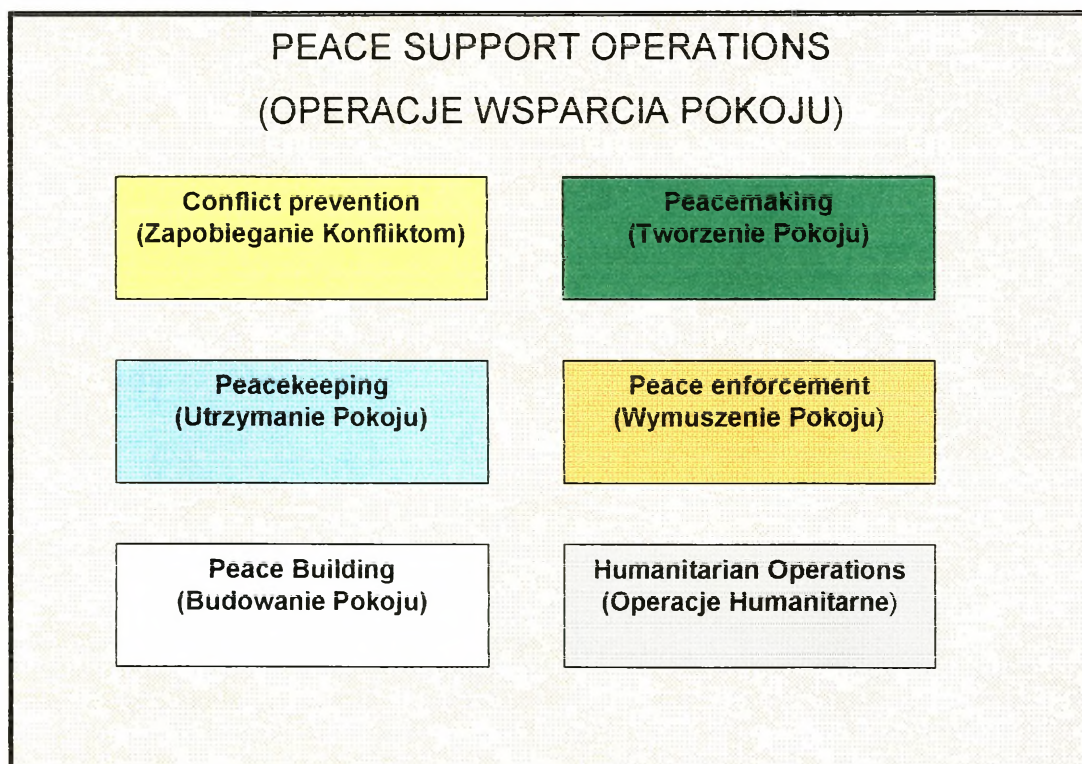
Ogólnie, operacje militarne inne niż wojna (**MOOTW - Military Operations Other Than War**) zostały zdefiniowane w AJP - 01 jako działania mające na celu zapobieganie wojnie i promowanie pokoju. W dużym stopniu działania te zależą od czynników politycznych i bardzo często zaangażowany w nie komponent wojskowy nie odgrywa dominującej roli. Jeśli jednak siły zbrojne biorą udział w takiej operacji, to cały zaangażowany personel powinien jednoznacznie rozumieć cele polityczne oraz wpływ ewentualnych, nierozważnych działań zbrojnych na ich osiągnięcie.

W 1992 roku NATO ogłosiło swoją gotowość przeprowadzenia operacji wsparcia pokoju podjętych i finansowanych przez Organizację Narodów Zjednoczonych oraz Konferencję Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (obecnie Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie)⁹. W styczniu 1994 roku na Szczycie Szefów Państw w Brukseli gotowość ta została potwierdzona, razem z chęcią zwiększenia operacyjnych możliwości ONZ, OBWE i Unii Zachodnioeuropejskiej (UZE).

Sojusz Północnoatlantycki wnosi ciągły wkład w rozwój operacyjny i instytucjonalny potencjału ONZ i OBWE w celu zapobiegania konfliktom oraz pokojowego rozwiązywania kryzysów i sporów.

⁹ Do 1994 roku używano nazwy Konferencja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, a następnie przyjęto nazwę Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie – OBWE. W dalszej części opracowania stosowana będzie nazwa (skrót) OBWE. Organizacja ta jako porozumienie regionalne w rozumieniu rozdziału VIII Karty Narodów Zjednoczonych, powinna odgrywać kluczową rolę w zapobieganiu konfliktom i reagowaniu w sytuacjach kryzysowych, w swoim regionie. Państwa członkowskie OBWE zgodnie z artykułem 52 Karty Narodów Zjednoczonych powinny podejmować wszelkie kroki dla osiągnięcia pokojowego rozwiązywania lokalnych sporów za jej pośrednictwem, przed przekazaniem ich do Rady Bezpieczeństwa ONZ. Władze NATO podkreślają, że organizacja ta uczyni wszystko, co jest w jej mocy, dla umocnienia pozycji OBWE.

Wkład ten dotyczy również teorii prowadzenia operacji pokojowych, które przez ekspertów NATO nazwane zostały operacjami wsparcia pokoju. W odróżnieniu od typowych operacji bojowych nazwano je „działaniami innymi niż wojna”. Spotkać można również określenie tego typu działań jako „operacje nie wynikające z artykułu V (ang. none – article V operations), w odróżnieniu od operacji militarnych podejmowanych przez NATO w celu obrony terytorialnej integralności Sojuszu i jego państw członkowskich, zgodnie z postanowieniami artykułu V Traktatu Północnoatlantyckiego¹⁰. Stosowny podział tych operacji przedstawiono na rysunku 2.

Rys.2. Typy operacji wsparcia pokoju według poglądów NATO

Źródło: Bi – MNC Directive for NATO Doctrine for Peace Support Operations, SHA-PE, Bruksela, 1995.

¹⁰ Multinational Force Command Authorities, US Army War College, 1995, s. 23 – 30.

W latach dziewięćdziesiątych najczęściej realizowaną operacją w ramach działań innych niż wojna było wymuszanie pokoju. Pierwsza tego typu operacja przeprowadzona była w latach 1990/1991 i stanowiła odpowiedź społeczności międzynarodowej na agresję Iraku na Kuwejt. Druga operacja była przeprowadzona w celu wsparcia operacji utrzymania pokoju, w Bośni i Hercegowinie, a kolejna w Somalii w 1992 roku. Ostatni z wymienionych przykładów operacji wymuszenia pokoju był typowym w celu wsparcia operacji humanitarnej.

Operacje wymuszania pokoju realizowane były również przez Sojusz Północnoatlantycki, we współdziałaniu z państwami nie będącymi członkami tej organizacji. Kierowane przez NATO Siły Wielonarodowe (IFOR) przeprowadziły operację Joint Endeavour (Wspólne Przedsięwzięcie) w Bośni i Hercegowinie, która zakończyła się pełnym powodzeniem w grudniu 1996 roku. Operacja, pod kryptonimem Joint Guard (Wspólna Straż) była jej kontynuacją i nie została jeszcze zakończona.

1.1. Zasady ogólne

Operacje militarne inne niż wojna, obejmując szeroki zakres użycia sił zbrojnych prowadzone są w celu:

- zabezpieczenia interesów narodowych;
- zapobiegania wojnie;
- zabezpieczenia działań o charakterze pokojowym;
- udzielania pomocy cywilnym organom władzy w rejonach objętych kryzysem lub konfliktem;
- niesienia pomocy humanitarnej.

Przewiduje się, że wymienione cele będą osiągnięte w wyniku użycia sił zbrojnych inaczej niż w typowej walce zbrojnej. Działania w operacjach militarnych innych niż wojna powinny być ukierunkowywane za-

sadami ich użycia właściwymi do sytuacji i charakteru prowadzonych operacji. W związku z tym, że w militarnych operacjach innych niż wojna może wystąpić konieczność użycia sił w większym zakresie niż w typowych misjach pokojowych wydaje się, że podstawą do sprecyzowania wymienionych zasad powinny być zasady sztuki wojennej, z uwzględnieniem specyfiki tego typu operacji. Do najważniejszych zasad użycia sił zbrojnych w operacjach innych niż wojna zaliczamy:

- cel i celowość;
- jedność wysiłku;
- bezpieczeństwo;
- ograniczenie;
- wytrwałość;
- legalność.

Cel i celowość (Selection and Maintenance of the Aim) jest jednym z podstawowych czynników osiągnięcia powodzenia w jakichkolwiek działaniach militarnych. Powszechne stosowanie się do tej zasady pozwala na lepsze zrozumienie zamiarów i rozkazów przełożonego oraz podjęcie racjonalnych działań dla osiągnięcia założonego celu operacji.

Jedność wysiłku (Unity of effort) stwarza warunki do realizacji zakładanych celów w każdym działaniu. Zasada ta może być szczególnie trudna do zrealizowania w przypadku działań militarnych innych niż wojna, ponieważ może brać w nich udział wiele różnych agencji i instytucji, w tym również organizacji pozarządowych (non-governmental authorities), które mogą być organem kierującym operacją. Ustanowienie i sprawowanie jednoosobowego dowodzenia nad wszystkimi organizacjami, instytucjami i agencjami jest prawdopodobnie największym wyzwaniem dla zarządzających. Brak możliwości stworzenia jednolitego systemu dowodzenia wszystkimi organizacjami, instytucjami i agencjami w obszarze teatru działań może doprowadzić do niepowodzenia misji lub

znaczących strat w stanach osobowych. Zależności pomiędzy Organizacją Narodów Zjednoczonych a NATO będą określone i regulowane przez Radę Północnoatlantycką (NAC). Na teatrze działań, dowódca sił wojskowych (Force Commander - FC) lub Specjalny Przedstawiciel Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych (Special Representative of the UN Secretary General – SRSG) będzie odpowiedzialny za wszystkie aspekty prowadzenia działań w obszarze operacji jako Szef Misji (Head of Mission). W związku z tym powinien on posiadać uprawnienia także w stosunku do cywilnych komponentów misji. Jeśli nie można osiągnąć jedności dowodzenia nad wszystkimi elementami w obszarze teatru działań, a w konsekwencji i jedności wysiłku, to przynajmniej należy dążyć do osiągnięcia stosownego porozumienia z wymienionymi organizacjami cywilnymi.

Bezpieczeństwo (Security) w operacjach innych niż wojna oznacza ochronę Sojuszniczych Sił Połączonych lub wojsk NATO przed wszystkimi wrogo usposobionymi grupami, frakcjami, a nawet pojedynczymi osobami. Zagrożenie mogą stwarzać grupy terrorystyczne, mniejszościowe, organizacje paramilitarne, sprzeciwiające się prowadzonej operacji. Dowódcy powinni być zawsze przygotowani do podjęcia działań stosownych do sytuacji, która w przypadku prowadzenia tego typu operacji może ulegać częstym i nie zawsze korzystnym zmianom.

Ograniczenie w operacjach innych niż wojna, a szczególnie w typowych operacjach wsparcia pokoju oznacza każdorazowe użycie minimalnej siły, proporcjonalnej do zagrożenia lecz zapewniającej osiągnięcie zakładanych celów operacji. Działania w tego typu operacjach realizowane są poprzez kontrolowane użycie siły, wynikające ze specyficznych reguł użycia środków walki (rules of engagement). W odniesieniu do operacji militarnych innych niż wojna reguły te są bardziej surowe i szczegółowe oraz w większym stopniu uzależnione od czynników poli-

tycznych, niż w innego rodzaju operacjach. Ponadto, zasady użycia środków walki mogą ulegać częściowym zmianom w czasie operacji. Błędne ich zastosowanie może wywołać znaczne problemy o charakterze politycznym i bardzo często odnieść zupełnie przeciwny skutek niż zakładano. Przykładowo, zamiast przerywania działań zbrojnych pomiędzy stronami konfliktu niewłaściwe użycie środków walki może doprowadzić do ponownej eskalacji przemocy w obszarze konfliktu. Dlatego dla skutecznego zakończenia operacji znajomość zasad użycia środków walki, jednoznaczne ich zrozumienie przez wszystkie zaangażowane, najczęściej międzynarodowe siły zbrojne ma tak wielkie znaczenie.

Wytrwałość (Perseverance) wyraża się w dążności do osiągnięcia założonych celów operacji. Jedna operacja może trwać bardzo krótko, inna natomiast może wymagać prowadzenia działań przez kilka lat, zanim zostanie osiągnięty założony cel operacji. Dlatego cierpliwość, reżolucyjność i wytrwałość w dążeniu do wyznaczonych celów powinny mieć miejsce tak długo, jak wymaga tego sytuacja. Zdaniem wielu ekspertów wytrwałość jest kluczem do osiągnięcia sukcesu w operacji innej niż wojna.

Legalność (Legitimacy) jest zasadą, której znaczenie wynika z konieczności legitymizacji operacji militarnych innych niż wojna. Połączone operacje sojusznicze wymagają przestrzegania tej zasady, gdyż z reguły prowadzone są pod auspicjami Organizacji Narodów Zjednoczonych, w różnych regionach świata, przez międzynarodowe siły zbrojne.

Dzięki doświadczeniom wyniesionym z dotychczas prowadzonych operacji NATO wypracowało stosowne zasady użycia środków walki, które muszą być respektowane przez wszystkie jednostki biorące udział w działaniach innych niż wojna.

Zasady użycia środków walki (rules of engagement) są z natury środkiem dostarczającym dowódcom wskazówek i instrukcji w ramach

dyrektyw politycznych. Określają one sposoby działania wojsk dla zapewnienia dokładnej kontroli użycia stosowanej siły. Zasady użycia środków walki wskazują dowódcom na ograniczenia lub dozwoloną swobodę działania podczas wykonywania przydzielonych im zadań. Służą one osiągnięciu zakładanych celów z zachowaniem maksymalnej zdolności bojowej własnych sił. Zasady te są zgodne z prawem międzynarodowym i znajdują zastosowanie we wszystkich rodzajach sił zbrojnych i wojsk, odnosząc się zarówno do typowych działań wojennych (zgodnych z artykułem V Traktatu Północnoatlantyckiego) jak i innych niż wojna (działań nie objętych artykułem V). Zasady użycia środków walki nie są stałe, w związku z czym mogą być opracowane dla specyficznej operacji lub obszaru prowadzonych działań. Podczas planowania operacji dowódca połączonych sił musi określić, które z nich są niezbędne dla zapewnienia powodzenia misji. Wszyscy dowódcy, bez względu na reprezentowany szczebel dowodzenia zawsze zachowują prawo do samoobrony, mogąc użyć siły w celu ochrony podległego mu personelu oraz własnego systemu dowodzenia i środków materiałowych. Używając siły w samoobronie dowódcy powinni kierować się zasadą proporcjonalności (użycie siły proporcjonalnie do tej, z jaką zostali zaatakowani) i nie mogą podejmować akcji odwetowych oraz sankcji karnych.

1.2. Zapobieganie konfliktom

Zgodnie z definicjami zawartymi w dyrektywie Komitetu Wojskowego NATO - MC 327¹¹ - **zapobieganie konfliktom**¹² oznacza różne

¹¹ Definicje zawarte w MC 327 NATO Military Planning for Peace Support Operations zaczerpnięto z NATO Doctrine for Peace Support Operations, dyrektywa SACLANT i SHAPE, Bruksela 1995.

¹² W wielu publikacjach można się spotkać z określeniem dyplomacja prewencyjna stosowanym zamiast zapobieganie.

działania, szczególnie w ramach nakreślonych postanowieniami rozdziału VI Karty Narodów Zjednoczonych¹³. Obejmują one misje dyplomatyczne, konsultacje, ostrzeganie, inspekcje, monitorowanie i obserwację oraz prewencyjne rozwinięcie sił w celu zapobieżenia konfliktowi zbrojnemu.

Uznaje się powszechnie, że najskuteczniejszym działaniem w ramach zapobiegania konfliktom jest **dyplomacja prewencyjna**. Termin ten odnosi się do pełnego zestawu metod opisanych w artykule 33 Karty Narodów Zjednoczonych, tzn. rokowań, badań, pośrednictwa, pojednania, arbitrażu, postępowania sądowego, odwołania się do układów lub organów regionalnych albo innych środków pokojowych, stosowanych zanim spór przekroczy linię dzielącą go od konfliktu zbrojnego. Odpowiednich przykładów dostarczają liczne misje wyjaśniające (fact finding) i dobrych usług, podejmowane przez specjalnych przedstawicieli Sekretarza Generalnego ONZ¹⁴. Gareth Evans wymienia dwa rodzaje dyplomacji prewencyjnej:

- wczesna dyplomacja prewencyjna;
- późna dyplomacja prewencyjna.

Pierwsza z nich polega głównie na dostarczaniu fachowej pomocy (dostarczaniu dobrych usług, pośrednictwa, itp.) w celu rozwiązania sporu, przed jego przerodzeniem się w konflikt zbrojny.

Druga natomiast, jak dotąd najbardziej znana w systemie ONZ odnosi się do prób (w które bardzo często angażuje się sam Sekretarz Ge-

¹³ Podstawowe postanowienia karty ONZ przedstawiono w załączniku 5.

¹⁴ Evans G. Współpraca dla pokoju. Agenda na lata dziewięćdziesiąte i następne. Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa, 1994, s. 12.

neralny, działający poprzez Radę Bezpieczeństwa) wpłynięcia na strony, żeby zaniechały sporu w sytuacji bliskiej wybuchowi konfliktu¹⁵.

Jako sygnatariusze Karty Narodów Zjednoczonych państwa członkowskie ONZ mają obowiązek pokojowego załatwiania sporów między sobą. Karta pozostawia jednak członkom Organizacji wybór metody rozwiązywania sporów. Również Rada Bezpieczeństwa może wezwać swoich członków do pokojowego załatwienia sporu, a nawet zalecić metodę, którą powinni w tym zastosować.

Trudności w pokojowym rozwiązywaniu sporów powodują, że niekiedy zwaśnione strony mogą potrzebować strony trzeciej, do wykonania swoich zobowiązań, wynikających z rozdziału VI Karty Narodów Zjednoczonych. Coraz częściej społeczność międzynarodowa szuka pomocy ONZ w tym względzie.

Myślą przewodnią dyplomacji prewencyjnej jest teza, według której działania prewencyjne, podjęte możliwie wcześnie, są najmniej skomplikowaną, a zarazem najbardziej humanitarną i najmniej kosztowną metodą rozwiązywania sporów, jaką może wybrać społeczność międzynarodowa.

Środki wojskowe, w tego typu działaniach, muszą być ukierunkowane na wsparcie i zabezpieczenie politycznych działań rozwiązania sporu. Działania te obejmują:

- wczesne ostrzeżenie;
- nadzór, obserwację, dozorowanie;
- rozmieszczenie prewencyjne;
- środki stabilizacji.

¹⁵ Znaczenie wybranych pojęć z dziedziny bezpieczeństwa międzynarodowego przedstawiono w załączniku 6.

Wczesne ostrzeżenie i informowanie o możliwościach wystąpienia konfliktu są możliwe do spełnienia dzięki normalnym, rutynowym działaniom monitorującym realizowanym przez poszczególne państwa, organizacje czy sojusze. Im wcześniej państwa i stosowne organizacje międzynarodowe będą posiadały informacje o grożącym kryzysie (konflikcie), tym wcześniej mogą przedsięwziąć odpowiednie działania polityczne i wojskowe mające na celu niedopuszczenie do wybuchu i rozwinięcia się konfliktu oraz ograniczenie jego eskalacji w przypadku, gdy do niego doszło.

Wszelkie działania militarne (lądowe, powietrzne i morskie) zwaśnionych stron mogą być monitorowane przez sojusze militarne, np. NATO. Doświadczenia wskazują, że sama świadomość prowadzenia działań obserwacyjnych przez siły NATO była wielokrotnie czynnikiem odstrasżającym, korzystnie wpływającym na rozwój sytuacji kryzysowych, szczególnie kiedy informacje o tych działaniach przekazywane były w środkach masowego przekazu.

Zainteresowane państwa (w tym strony sporu, konfliktu) powinny być informowane zarówno o działaniach obserwacyjnych, jak i ich rezultatach. Zdobyte informacje podczas misji obserwacyjnych udostępniane powinny być wszystkim zainteresowanym stronom konfliktu oraz organizacjom międzynarodowym działającym na rzecz bezpieczeństwa i pokoju.

Jednym z „najmocniejszych sygnałów” ze strony społeczności międzynarodowej (sojuszu wojskowego) dotyczącym rozwiązania sytuacji kryzysowej (konfliktu) może być rozmieszczenie międzynarodowych sił wojskowych. Warunkiem koniecznym do wprowadzenia wojsk na teren objęty kryzysem (konfliktem) jest precyzyjnie określony mandat oraz zgoda ze strony państw na terytorium, których będą prowadzone działania pokojowe.

1.3. Kontrola zbrojeń i działania przeciwpoliferacyjne

Jedną z najbardziej charakterystycznych cech stosunków międzynarodowych XX wieku był wyścig zbrojeń. Zjawisko to występowało już wcześniej, ale nigdy w tak szerokiej skali, natężeniu oraz przez tak długi czas jak obecnie. Podstawową przyczyną tego był konfrontacyjny charakter, szczególnie po II wojnie światowej stosunków międzynarodowych. Mechanizm światowego wyścigu zbrojeń był i jest bardzo złożony. Można wyodrębnić jednak w nim pewne motywy o charakterze ogólnym, do których zalicza się:

- dążenie do osiągnięcia przewagi militarnej nad rzeczywistym lub domniemanym przeciwnikiem;
- wiarę w skuteczność zbrojnego rozstrzygnięcia konfliktu;
- obawę przed konsekwencjami osiągnięcia przewagi przez przeciwnika¹⁶.

W obecnej dekadzie można zaobserwować w świecie znaczny postęp w procesach rozbrojeniowych¹⁷. Nasiliły się one mimo występowania negatywnych zjawisk zarówno w tej dziedzinie, jak w całokształcie stosunków międzynarodowych.

Wysiłki polityczne podejmowane dla zapobieżenia proliferacji nie zawsze mogą być skuteczne. Badane są obronne aspekty ryzyka proliferacji, dla uzyskania możliwości zapewnienia bezpieczeństwa możliwie wszystkim, państwom w sytuacji istnienia i zagrożenia użycia broni masowego rażenia (ABC). Najczęściej działania ukierunkowane są na demonstrowanie zwartości politycznej i wojskowej organizacji, sojuszy oraz

¹⁶ Z. Cesarz, E. Studmiller.: Problemy polityczne współczesnego świata. Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław, 1998, s. 105.

¹⁷ Potwierdzeniem tego jest Traktat o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie, opisany przez nas w załączniku 7.

podkreślenia gotowości do działania w obliczu zagrożenia proliferacją. Społeczność międzynarodowa musi dawać jasno do zrozumienia każdemu potencjalnemu agresorowi, że nie można zmusić jej do uległości groźbami użycia lub użyciem broni masowego rażenia, i że ma ona dość środków, żeby skutecznie odpowiedzieć na wszelkie zagrożenia bezpieczeństwa międzynarodowego.

Szczególną rolę w zapobieganiu rozprzestrzeniania się broni ABC od wielu lat spełnia NATO. Rada Północnoatlantycka powołała Obronną Grupę Wysokiego Szczebla do spraw Proliferacji (DPG), której zadaniem jest określenie zdolności wojskowych potrzebnych do udaremnienia rozprzestrzeniania się broni ABC, odstraszenia użytkowników przed ewentualnym jej zastosowaniem oraz do ochrony ludności, terytorium i sił zbrojnych NATO. W oparciu o początkową, obszerną ocenę ryzyka, DPG określiła ogólne zasady oraz potrzeby w zakresie uzupełnienia możliwości obronnych NATO w obliczu zagrożeń wynikających z rozprzestrzeniania się broni masowego rażenia. Z działań podejmowanych przez NATO w tym względzie wynika, że:

- ogólne możliwości wojskowe NATO wzmacniają i uzupełniają międzynarodowe starania podejmowane na rzecz zapobiegania proliferacji. Utrzymując zdolności wojskowe Sojusz daje jednoznaczne świadectwo, że niebezpieczeństwa proliferacji traktuje z najwyższą powagą, demonstrując stanowczość i brak przyzwolenia na próby zastraszania groźbą użycia broni masowego zniszczenia oraz pomaga nadać większe znaczenie międzynarodowym normom zapobiegania proliferacji.
- przyjętą przez NATO, ogólną postawę odstraszenia zagrożeń proliferacji wzmacnia uzupełnianie sił nuklearnych Sojuszu odpowiednimi zdolnościami konwencjonalnymi, pasywną i aktywną obroną oraz skutecznym wywiadem i rozpoznaniem. Taki zbiór zdolności Sojuszu

przyczynia się w znaczący sposób do realizacji podstawowego zadania NATO, jakim jest zapobieganie proliferacji¹⁸.

Z myślą o zwiększeniu możliwości NATO w zakresie zapobiegania zagrożeniom proliferacji, DGP zaleciła oprzeć się na dysponowanych potencjałach wojskowych. Zalecenia te zatwierdzone przez ministrów obrony w 1996 stały się podstawą szczegółowego planu działania włącznie z zadaniami dla sił zbrojnych poszczególnych członków Sojuszu. Zadania dotyczące zagrożeń związanych z proliferacją traktowane są obecnie jako integralna część procesu planowania kolektywnej obrony Sojuszu. Jednocześnie zostały one wpisane do istniejących procedur planowania sił zbrojnych.

Sojusznicze siły zbrojne, w ramach działań związanych z kontrolą zbrojeń mogą być użyte do:

- weryfikacji traktatu o kontroli zbrojeń;
- zajmowania broni masowego rażenia (WMD);
- eskortowania autoryzowanych dostaw uzbrojenia i innych materiałów (takich jak wzbogacony uran), aby uniemożliwić ich utratę lub niepowołane użycie;
- demontażu lub niszczenia uzbrojenia.

1.4. Operacje wsparcia pokoju

Operacje wsparcia pokoju obejmują działania sił wielonarodowych, które mogą być użyte pod patronatem Organizacji Narodów Zjednoczonych, Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie lub Unii Zachodnioeuropejskiej w celu utrzymania lub przywrócenia pokoju. W

¹⁸ NATO Vademecum. Wydanie jubileuszowe. Dom Wydawniczy Bellona, Warszawa 1999, s. 144.

ramach wsparcia pokoju, zgodnie z doktryną działań połączonych NATO - AJP – 01, mogą być prowadzone operacje utrzymania lub wymuszania pokoju.

Utrzymanie pokoju jest działaniem polegającym na ograniczeniu, łagodzeniu lub zakończeniu działań zbrojnych między państwami lub wewnątrz państwowych, poprzez bezstronną interwencję strony trzeciej, zorganizowaną i prowadzoną przez społeczność międzynarodową, z użyciem sił zbrojnych i komponentu cywilnego, w celu uzupełnienia politycznego procesu rozwiązywania konfliktów oraz przywrócenia i utrzymania pokoju. Prowadzone jest ono zgodnie z postanowieniami rozdziału VI Karty Organizacji Narodów Zjednoczonych¹⁹. Utrzymanie pokoju obejmuje rozmieszczenie personelu wojskowego lub policyjnego, a często także cywilnego, w celu sprawnej realizacji porozumień osiągniętych między rządami (stronami), które były zaangażowane w konflikt. Mimo, że utrzymanie pokoju dotychczas jednoznacznie nie zdefiniowano, a nawet nie ujęto w Karcie NZ, to jest ono powszechnie uznane za wytwór ONZ, który zdobył sobie zasłużone zaufanie²⁰. Z upływem lat, w wyniku zdobywanych doświadczeń ukształtował się zbiór zasad przygotowania i prowadzenia operacji utrzymania pokoju, realizowanych przez ONZ. Po raz pierwszy zaprezentował je Sekretarz Generalny Dag Hammarskjöld. Choć nie uwzględniały one wszystkich okoliczności, które powinny być brane pod uwagę przy podejmowaniu decyzji o rozpoczęciu każdej operacji, określały jednak warunki, uznane również obecnie za podstawowe:

¹⁹ Bi – MNC Directive for NATO Doctrine for Peace Support Operations, SHAPE, Bruksela 1995.

²⁰ W 1988 nie roku przyznano Pokojową Nagrodę Nobla siłom ONZ, realizującym misje utrzymania pokoju.

- wszystkie strony konfliktu zgadzają się na udział ONZ i są przygotowane do pełnej współpracy;
- operacja jest zaaprobowana przez społeczność międzynarodową, wyrażoną w poparciu Rady Bezpieczeństwa i gotowości państw członkowskich do wniesienia wkładu w postaci kontyngentów wojskowych oraz jej finansowania;
- siły znajdują się pod dowództwem ONZ, kontrolę nad nimi sprawuje Sekretarz Generalny, działający na mocy pełnomocnictwa Rady Bezpieczeństwa;
- siły mają charakter wielonarodowy, a ich skład jest określony po konsultacji z Radą Bezpieczeństwa i stronami konfliktu (tradycyjnie stali członkowie Rady Bezpieczeństwa bardzo rzadko udostępniali swoje kontyngenty do operacji utrzymania pokoju);
- żołnierze błękitnych hełmów nie używają siły (z wyjątkiem sytuacji samoobrony) i są wyposażeni w lekką broń;
- żołnierze błękitnych hełmów pozostają całkowicie bezstronni²¹.

Zdaniem specjalistów amerykańskich, Organizacja Narodów Zjednoczonych może efektywnie prowadzić tradycyjne operacje utrzymania pokoju. Jednak jej skuteczność może się znacznie zmniejszyć, kiedy będzie brała odpowiedzialność za operacje wymagające użycia dużych sił zbrojnych.

Tradycyjne operacje utrzymania pokoju prowadzone są przez siły pokojowe, dowodzone przez tzw. Dowódcę Sił. Z reguły dowódca ten podlega bezpośrednio organowi kierującemu organizacji międzynarodowej (np. ONZ), a w wyjątkowych przypadkach poprzez Specjalnego Przedstawiciela Sekretarza Generalnego. Oprócz „tradycyjnych działań”

²¹ Evans G. Współpraca dla pokoju. Agenda na lata dziewięćdziesiąte i następne. Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa, 1994, s. 128.

związanych z utrzymaniem pokoju mogą być realizowane również misje o charakterze obserwacyjnym. Misje te zostały podzielone na trzy kategorie:

- ◆ obserwacyjno – monitorujące;
- ◆ obserwacyjne;
- ◆ obserwacyjno – nadzorujące.

Misje obserwacyjno – monitorujące prowadzone są głównie we wczesnych fazach narastania konfliktu, jako środek wczesnego ostrzeżenia i zapobiegania lub w dalszych jego fazach, w celu ułatwienia zawarcia porozumienia pokojowego przez zwaśnione strony. Istotną cechą odróżniającą je od misji obserwacyjnych, jest większa aktywność w działalności mediacyjnej oraz doradztwo polityczne i prawne wobec zwaśnionych stron, mające na celu pomoc w znalezieniu właściwego sposobu uniknięcia lub rozwiązania konfliktu.

Misje obserwacyjne prowadzone są głównie w fazie zawieszenia konfliktu, w celu obserwacji i nadzorowania przestrzegania zawartego porozumienia o przerwaniu ognia. Z reguły działalność tych misji ogranicza się do obserwacji i meldowania o naruszeniach takiego porozumienia oraz do pośrednictwa we wzajemnych kontaktach stron konfliktu (np. przy wymianie jeńców). Działalność mediacyjna sprowadza się w nich głównie do wyjaśniania incydentów.

Misje obserwacyjno – nadzorujące prowadzone są w fazie wygasania konfliktu w celu obserwacji i nadzorowania realizacji postanowień porozumienia pokojowego. Obok wykonywania zadań obserwacyjnych, ich działalność polega na nadzorowaniu przebiegu procesu roz-

brojenia i demobilizacji sił walczących stron oraz organizacji i przebiegu wyborów²².

W wielu przypadkach, jak twierdzą F. Gağor i K. Paszkowski charakter wykonywanych zadań w trzech typach misji jest podobny, a więc stosowane są te same techniki działania, tj. mediacja, monitorowanie i obserwacja. Misje mediacyjno – monitorujące, obserwacyjne i obserwacyjno – nadzorujące prowadzone są przez nieuzbrojonych mediatorów oraz obserwatorów cywilnych i wojskowych. Nie mają więc żadnej możliwości stosowania siły, nawet w samoobronie. Dlatego personel tych misji, w odróżnieniu od personelu wchodzącego w skład zwartych kontyngentów wojskowych, korzysta z przywilejów i immunitetów dyplomatycznych. W stabilnych warunkach tradycyjnych misji obserwacyjnych, w konfliktach międzypaństwowych immunitety te wraz z autorytetem reprezentowanej przez nich organizacji stanowiły wystarczającą rękojmię ich bezpieczeństwa²³. Jednak w konfliktach wewnętrznych, kiedy sytuacja jest wyjątkowo niestabilna, obserwatorzy wojskowi mogą stać się obiektem szantażu lub zemsty jednej ze stron konfliktu, w stosunku do organizacji prowadzącej operację. Charakterystycznym i dobrze znanym przykładem jest przypadek obserwatorów wojskowych UNPF w byłej Jugosławii, gdzie w odpowiedzi na uderzenia lotnicze NATO na serbskie instalacje wojskowe, obserwatorzy ONZ posłużyli Bośniackim Serbom jako „żywe tarcze”, osłaniające najważniejsze ich obiekty.

Mediacja i obserwacja może być prowadzona w ramach odrębnych misji, lub poprzez grupy obserwatorów wchodzących w skład większych sił pokojowych. Występują również przypadki prowadzenia obserwacji i mediacji w ramach misji organizowanej przez jedną organizację na ob-

²² F. Gağor., K. Paszkowski.: Międzynarodowe operacje pokojowe w doktrynie obronnej RP. Wydawnictwo Adam Marszałek. Toruń 1999, s. 65.

²³ Tamże, s. 66.

szarze działania większych sił pokojowych innej organizacji, prowadzących operację innej kategorii. Przykładem jest tu wzajemnie uzupełniająca się działalność misji OBWE, ONZ i NATO na terytorium Bośni i Hercegowiny.

Wymuszanie pokoju obejmuje działania zgodne z postanowieniami rozdziału VII Karty Organizacji Narodów Zjednoczonych, polegające na wykorzystaniu środków militarnych do przywrócenia pokoju w rejonie konfliktu. Operacje takie mogą być prowadzone w przypadku konfliktu międzypaństwowego i wewnętrznego, zwłaszcza w celach humanitarnych lub gdy w rejonie konfliktu przestały funkcjonować instytucje państwowe.

Z Karty Narodów Zjednoczonych jednoznacznie wynika, że strategie wymuszania pokoju, a w szczególności siła militarna, były rozpatrywane jako środki ostateczne, stosowane tylko wtedy, gdy wysiłki na rzecz tworzenia pokoju wyraźnie nie zdołały doprowadzić do zakończenia konfliktu. Środki wymuszania pokoju są z natury szczególnie dotkliwe i naruszają zasadę nieinterwencji w sprawy podlegające wewnętrznej jurysdykcji państw. W przeciwieństwie do innych typów operacji, działania podjęte w ramach wymuszania pokoju, nie wymagają zgody wszystkich zaangażowanych stron lub rządów. Mogą one zawierać aktywne (w odróżnieniu od zwykłej samoobrony) zastosowanie siły wojskowej. W ten sposób rozdział VII Karty Narodów Zjednoczonych zawiera nie jeden, lecz zestaw stopniowych przedsięwzięć (kroków), w których bardzo ważną rolę odgrywają także sankcje.

Sankcje są jednym z łagodniejszych środków wymuszania pokoju, które zgodnie z artykułem 41 Karty NZ nie pociągają za sobą użycia siły zbrojnej. Mogą one obejmować całkowite lub częściowe zerwanie stosunków gospodarczych oraz komunikacji kolejowej, morskiej, lotniczej, pocztowej, telegraficznej, radiowej i innej. Sankcje mogą obejmować

również zerwanie stosunków dyplomatycznych. Celem nałożenia sankcji, w dowolnej formie, jest narzucenie (wymuszenie) postępowania, wbrew woli zainteresowanego państwa; albo położenie kresu określone mu postępowaniu tego państwa. Sankcje są tak pomyślane, aby osiągnęły swój cel przez pozbawienie państwa przeciwko któremu są wymierzone wojskowych i ekonomicznych środków, pozwalających na kontynuowanie agresywnego postępowania²⁴.

Stosowane obecnie środki o charakterze sankcji różnią się w poszczególnych przypadkach. Część środków, uwzględnionych w ramach artykułu 41 (przerwanie komunikacji i zerwanie stosunków dyplomatycznych) nie były dotychczas wykorzystywane przez Radę Bezpieczeństwa. Natomiast inne, nie wyszczególnione we wspomnianym artykule, takie jak ograniczenia we współpracy sportowej, naukowej i technicznej, zostały użyte w stosunku do Czarnogóry i Serbii. Z reguły jednak sankcje nie obejmują dostaw medycznych oraz żywności. Najczęściej stosowanym pojedynczo środkiem o charakterze sankcji jest embargo na broń. Z kolei najbardziej powszechną, typowo ekonomiczną sankcją jest embargo na produkty naftowe. Oczywiście jest, że aby sankcje były skuteczne wymagają stosowania ich przez całą społeczność międzynarodową.²⁵ Aby były one skuteczne muszą mieć odpowiedni zakres i być właściwie realizowane. Wprowadzone sankcje przeciwko byłej Jugosławii pozwalają stwierdzić, że wstępny zestaw środków był zbyt ograniczony do osiągnięcia podstawowego celu, tj. w stosunkowo krótkim czasie wyrządzić gospodarce serbskiej wystarczająco poważne szkody aby zmusić

²⁴ G. Evans.: Współpraca dla pokoju. Agenda na lata dziewięćdziesiąte i następne. Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 1994, s. 164.

²⁵ Dotyczy to szczególnie państw graniczących lub utrzymujących kontakty z państwem przeciwko, któremu wymierzono sankcje.

rząd serbski do zastosowania się do pokojowego planu Vance'a - Owena²⁶.

W celu zagwarantowania przestrzegania sankcji, konieczne może być wykorzystanie sił zbrojnych. Morskie patrole na Morzu Czerwonym, mające za zadanie niedopuszczanie do nielegalnych dostaw dla Iraku, stanowią jeden z dobitnych przykładów tego typu akcji. W większości przypadków, działania takie określane są jako monitorowanie przestrzegania, a nie jego wymuszanie. Nie można jednak wykluczyć, że może zaistnieć potrzeba użycia siły w celu niedopuszczenia do naruszania sankcji.

Jeżeli łagodniejsze środki, na przykład sankcje, nie odnoszą pożądanego skutku, wówczas artykuł 42 przewiduje, że Rada Bezpieczeństwa „może przeprowadzić siłami powietrznymi, morskimi lub lądowymi taką akcję, jaką uzna za konieczną dla utrzymania lub przywrócenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa”.

Przykładem takiego typu działań była wojna nad Zatoką Perską, gdzie siły pokojowe wyparły wojska Iraku z Kuwejtu. Jest wysoce prawdopodobne, że przyszłe operacje o większej skali będą wzorowane na modelu wypracowanym w operacji „Pustynna Burza”, politycznie legitymizowanej przez Organizację Narodów Zjednoczonych²⁷.

Innym przykładem wymuszania pokoju jest operacja w Bośni. Niestety, interwencja sił ONZ zakończyła się tam fiaskiem. Głównym tego powodem była nieadekwatność mandatu i zastosowanych środków, w stosunku do rzeczywistych potrzeb. Podobnie inicjatywy europejskie, jak misja lorda Owena występującego w roli negocjatora z ramienia Unii Eu-

²⁶ G. Evans.: Współpraca dla pokoju. Agenda na lata dziewięćdziesiąte i następne. Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 1994, s.172.

²⁷ S. Woźniak. Udział jednostek wojsk lądowych w operacjach pokojowych ONZ. Myśl Wojskowa 6/1998, s.29.

ropejskiej, czy próby ustanowienia Konfederacji Państw Suwerennych podejmowane w Hadze, nie zakończyły się powodzeniem. Dopiero rozpoczęta 30 sierpnia 1995 roku przez NATO operacja „Wspólny Wysięk”, przyniosła oczekiwany rezultat. Jej znaczenie prawidłowo określił głównodowodzący Siłami Implementacyjnymi, generał George Joulwan, który stwierdził, że: **„od tego, czy misja ta odniesie sukces, zależy będzie przyszłość Europy i Sojuszu Atlantyckiego”**. W wyniku działań sił NATO doprowadzono do wycofania się wojsk serbskich i zawarcia porozumienia pokojowego w Dayton. Sukces ten był tym cenniejszy, że odniesiony bez większych strat, mimo że koszty operacji były bardzo wysokie. W rezultacie konflikt jugosłowiański, któremu nie sprościli Europejczycy, rozwiązany został przez NATO, przy kluczowym udziale Stanów Zjednoczonych. Operacja „Wspólny Wysięk” zwiększyła wiarygodność Sojuszu i poprawiła jego wizerunek wśród społeczności międzynarodowej. Skuteczna współpraca w terenie wojsk NATO zatarła różnice występujące między sojusznikami w czasie prowadzenia misji z ramienia ONZ. Powodzenie misji NATO wpłynęło na ewoluowanie strategii i struktur Sojuszu w kierunku zwiększenia możliwości prowadzenia operacji poza obszarem traktatowym²⁸.

1.5. Budowanie pokoju

Budowanie pokoju obejmuje działania po zakończeniu konfliktu, zmierzające do umocnienia i utrwalenia rozwiązań politycznych, w celu

²⁸ J. Czaputowicz.: System czy nieład ? Bezpieczeństwo europejskie u progu XXI wieku. Wydawnictwo naukowe PWN. Centrum Stosunków Międzynarodowych, Warszawa 1998, s. 171, s. 171.

uniknięcia ponownego rozwoju konfliktu²⁹. Są to głównie działania, mające na celu umacnianie i przebudowę cywilnej infrastruktury państwa.

W „Agendzie dla pokoju” Sekretarz Generalny ONZ skoncentrował uwagę na zapobieganiu nawrotom konfliktów, określając to „pokonfliktowym budowaniem pokoju” (post conflict peace building). Zdaniem ekspertów ONZ, budowanie pokoju ma także wyraźny charakter prewencyjny. Jeżeli istnieje możliwość stworzenia dobrej podwaliny dzięki wysiłkom zmierzającym do utworzenia sprawiedliwych systemów prawnych, sprawiedliwych sposobów dzielenia rzadkich zasobów oraz do zaspokojenia podstawowych ludzkich potrzeb przeżycia i godności. Pojawia się wówczas szansa rozwiązania wielu problemów zarówno wewnętrznych, jak i międzynarodowych³⁰. Budowanie pokoju wymaga w znacznej mierze realizacji dokładnie tego samego, co cywilizowana społeczność międzynarodowa powinna robić, tzn. stworzenia skutecznych systemów normatywnych, mechanizmów rozstrzygania sporów oraz rozwiązań kooperacyjnych, zaspokojenia podstawowych potrzeb ekonomicznych, społecznych, kulturalnych i humanitarnych, a także przebudowy społeczeństw dotkniętych wojnami czy innymi poważnymi kryzysami. Zazwyczaj jednak, jak stwierdził Gareth Evans, chociaż doceniano ich samoistne wartości, nie były one wystarczająco wyraźnie postrzegane jako integralny składnik starań o osiągnięcie i utrzymanie pokoju i bezpieczeństwa. W konsekwencji nadano im mniejsze znaczenie, niż na to w rzeczywistości zasługują. Znalazło to odzwierciedlenie w raporcie Sekretarza Generalnego ONZ i w zgodnej opinii ekspertów powinno mieć szersze zastosowanie, poprzez odniesienie go zarówno do sytuacji przed-

²⁹ Regulamin AJP – O1 – tłumaczenie z języka angielskiego.

³⁰ G. Evans.: Współpraca dla pokoju. Agenda na lata dziewięćdziesiąte i następne. Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 1994, s. 47.

konfliktowych, jak i do sytuacji pokonfliktowych. Budowanie pokoju może wymagać zaangażowania zarówno militarnego jak i cywilnego.

W ramach budowania pokoju działania można podzielić na dwie grupy, które określono jako:

- **uregulowania prawne;**
- **środki budowania pokoju wewnątrz państw³¹.**

Uregulowania prawne dotyczą ogólnej strategii prawnej zastosowania sił i są skierowane do więcej niż jednego państwa. Z kolei środki budowania pokoju wewnątrz państw, odnoszą się do wysiłków mających na celu stworzenie wewnątrz poszczególnych państw warunków niezbędnych dla pokoju – wysiłków podejmowanych przez te państwa samodzielnie lub też wspieranych z zewnątrz.

Działania wojskowe w tego typu operacjach, ukierunkowane są na niesienie pomocy w zakresie utrwalania kruchego pokoju i wprowadzania długotrwałej stabilności. Siły pokojowe wspierając gospodarczą rekonstrukcję kraju objętego konfliktem, dążą do stworzenia warunków, umożliwiających miejscowej ludności powrót do „normalnego życia”.

1.6. Działania humanitarne

Prawo ludzi do otrzymywania pomocy humanitarnej od dawna jest powszechnie znane i akceptowane. Od wielu już lat istnieją dobrze ugruntowane podstawy w międzynarodowym systemie prawnym (w ramach Konwencji Genewskich z 1944 roku oraz Protokółów Dodatkowych z 1977 roku)³², które zobowiązują państwa by nie przeszkadzały lub uniemożliwiały udzielania pomocy przez organizacje międzynarodowe

³¹ Tamże, s. 11.

³² Załącznik 8 zawiera podstawowe wiadomości na temat międzynarodowego prawa humanitarnego.

ludziom, których życie i zdrowie jest zagrożone. Ma to zastosowanie zarówno do międzynarodowych, jak i wewnętrznych (niemiędzynarodowych) sytuacji konfliktowych³³. Operacje humanitarne są z tego powodu jednym z najważniejszych rodzajów działań o charakterze innym niż wojna. Eksperti zajmujący się problemami międzynarodowego bezpieczeństwa i pokoju zakładają, że w przyszłości będą one główną częścią (głównym elementem) operacji pokojowych.

W dyrektywie Komitetu Wojskowego NATO, dotyczącej operacji wsparcia pokoju stwierdzono, że **działania humanitarne** obejmują przedsięwzięcia prowadzone w celu niesienia pomocy ludności w trudnych sytuacjach, zwłaszcza gdy odpowiedzialne w danym państwie władze nie mogą, albo nie chcą takiej pomocy udzielić. Działania związane z niesieniem pomocy humanitarnej mogą być prowadzone w ramach operacji wsparcia pokoju lub jako całkowicie oddzielne zadanie³⁴. W większości przypadków w działaniach tych, podobnie jak w innego typu operacjach wchodzących w zakres działań innych niż wojna, biorą udział siły wielonarodowe. Pomoc humanitarna realizowana jest poprzez dostarczanie i rozdzielanie podstawowych środków, niezbędnych do przeżycia, obejmujących pożywienie, schronienie i opiekę medyczną dla ludzi będących w potrzebie.

Siły NATO mogą zapewnić znaczną pomoc w zakresie wsparcia działań narodowych organizacji cywilnych i wojskowych, wykonujących misje humanitarne. Wyznaczone siły do niesienia pomocy humanitarnej, nie muszą być odrębnymi, specjalnie do tego celu przeznaczonymi jednostkami. Jednostki te mogą wchodzić w skład sił interwencyjnych.

³³ Tamże, s. 188.

³⁴ Bi – MNC Directive For NATO Doctrine for Peace Support Operations, SHAPE, Bruksela, 1995, s.6.

Możliwości niesienia pomocy humanitarnej przez siły zbrojne wynikają z posiadania przez nie jednostek medycznych³⁵ i inżynierskich, które są specjalnie do tego przygotowane (między innymi zdejmują się z pojazdów i wozów bojowych uzbrojenie). Pomoc ta z reguły obejmuje ochronę organizacji humanitarnych, budowę, naprawę i utrzymanie dróg niezbędnych dla przemieszczania transportów z pomocą humanitarną. W innych, z reguły mniej groźnych przypadkach pomoc Sojuszu może dotyczyć tylko samego planowania operacji humanitarnych.

Cierpienia ludzkie mogą być spowodowane także klęskami żywiołowymi. W takim przypadku, za niesienie pomocy humanitarnej odpowiedzialne są te państwa, na terytorium których miały one miejsce. Jednak zasięg katastrof może przekraczać możliwości jednego kraju, a tym samym pomoc międzynarodowa może okazać się niezbędna. Państwa członkowskie NATO zdecydowały, że każde działania w tym zakresie prowadzone będą na bazie narodowej. Poszczególne państwa, organizacje międzynarodowe, organizacje pozarządowe oraz prywatne organizacje ochotnicze mogą posiadać wystarczające możliwości, aby dostarczać zaopatrzenie, artykuły żywnościowe, odzież oraz zapewnić schronienie. Dodatkowym wsparciem może być zaopatrzenie dostarczane

³⁵ Na przykład: 8 kwietnia 1992 roku rząd Republiki Federalnej podjął decyzję o spełnieniu prośby sekretarza generalnego ONZ i w ramach pomocy humanitarnej zorganizował w Kambodży szpital wojskowy na 60 łóżek. Liczący łącznie 448 żołnierzy zawodowych i pracowników cywilnych niemiecki kontyngent wojskowy (trzy zmiany), stanowił personel medyczny i techniczny „German Hospital”, funkcjonującego do 30 października 1993 roku. W tym czasie szpital udzielił pomocy ambulatoryjnej w 110 000 przypadkach oraz hospitalizował 3500 osób, świadcząc pomoc medyczną i sanitarną kambudzkiej ludności cywilnej.

przez specjalnie wyszkolone zespoły, w składzie których mogą działać również jednostki wojskowe.

Poważnym problemem w realizacji operacji humanitarnych jest koordynacja działań wielu różnych, szczególnie cywilnych organizacji. Utworzenie w Sekretariacie ONZ Departamentu Spraw Humanitarnych powinno wpłynąć na lepszą koordynację działań w czasie kryzysów, w tym i w ramach rozszerzonych operacji pokojowych ONZ. Koordynacja działań musi być realizowana także na płaszczyźnie cywilno – wojskowej, szczególnie w przypadku, kiedy sytuacja w regionie działań jest niestabilna. Najbardziej spektakularnym przypadkiem użycia sił zbrojnych w operacji humanitarnej, realizowanej w ramach wymuszenia pokoju były działania sił międzynarodowych w Somalii. Rozwój sytuacji w Somalii dostarczył wielu doświadczeń do przemyślenia. Niektóre agencje humanitarne – zarówno oficjalne, jak i pozarządowe – spierały się czy cele humanitarne całego przedsięwzięcia nie mogły być osiągnięte dzięki lepszej koordynacji działalności humanitarnej od samego początku (między innymi przez zapewnienie większej ilości żywności na miejscu, co nie prowokowałoby w takim stopniu do grabieży i bandytyzmu) lub co najmniej poprzez skromniejszą operację wojskową³⁶.

1.7. Operacje ewakuacyjne

Działania ewakuacyjne w przytaczanym już dokumencie standaryzacyjnym NATO - AJP – 01 zdefiniowane są w następujący sposób: „... są to operacje wykonywane w celu przemieszczenia personelu niewojskowego (cywilnego), któremu w obcym państwie grozi niebezpieczeństwo”. Działania te będą prowadzone przez siły zbrojne w celu ewakuacji osób

³⁶ G. Evans. Współpraca dla pokoju. Agenda na lata dziewięćdziesiąte i następne, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 1994, s.191.

cywilnych i innych nie związanych z wojskiem, z miejsca ich dotychczasowego pobytu, wówczas gdy ze względu na niestabilną sytuację polityczną lokalny rząd nie jest w stanie zapewnić im bezpieczeństwa. Siły zbrojne zaangażowane w operację ewakuacyjną powinny posiadać odpowiednie możliwości zarówno do zapewnienia przyjęcia, jak i zabezpieczenia logistycznego osób ewakuowanych z zagrożonych rejonów. W tego typu działaniach ze względu na możliwości szybkiego przerzutu znaczną rolę odgrywały będą siły powietrzne, a szczególnie lotnictwo transportowe.

KONKLUZJE

Wypracowane dotychczas głównie przez NATO zasady prowadzenia działań innych niż wojna różnią się od dobrze znanych polskim oficerom zasad sztuki wojennej. Różnice między nimi wynikają z istoty i właściwości militarnych operacji innych niż wojna. Do czasu nawiązania bliższych kontaktów z NATO, w naszych siłach zbrojnych nie rozważano takiego problemu, jakim jest konflikt inny niż wojna. Zajmowano się jedynie wykorzystaniem sił zbrojnych do realizowanych misji rozjemczych, a przede wszystkim do wojny. Natomiast użycie sił zbrojnych w stanie pomiędzy pokojem a wojną, nie był przedmiotem zainteresowania zarówno pracowników nauki jak i dowódców wojskowych. Nie dziwi więc, że w dotychczasowych naszych regulaminach określających zasady i sposoby prowadzenia działań przez poszczególne rodzaje sił zbrojnych nie znajdziemy stosownych punktów, dotyczących zasad przygotowania i prowadzenia militarnych operacji innych niż wojna. Teraz, kiedy Polska jest pełnoprawnym członkiem NATO opracowywane są nowe regulaminy i instrukcje, w których naszym zdaniem powinny znaleźć się stosowne rozdziały poświęcone działaniom innym niż wojna.

Po przystąpieniu Polski do NATO, przed naszymi siłami zbrojnymi stanęły nowe, dodatkowe zadania. Analizując ostatnie działania sił zbrojnych Sojuszu sądzymy, że zadania te będą głównie dotyczyły udziału w militarnych operacjach innych niż wojna. Ten rodzaj działań nie jest jeszcze wystarczająco spenetrowany naukowo. Problem ten dotyczy szczególnie sił powietrznych, ponieważ wojska lądowe brały już udział w szeregu operacjach, między innymi siłami batalionów w IFOR i SFOR. Oficerowie i pozostała kadra zawodowa powinni poznać i zrozumieć zarówno samą istotę militarnych operacji innych niż wojna, jak również rolę i znaczenie wszystkich komponentów sił zbrojnych w tego typu działaniach. Wymaga to stworzenia odpowiedniego systemu kształcenia indywidualnego oraz przygotowania jednostek do wykonania zadań związanych z prowadzeniem tego typu operacji.

Przedstawiony zakres podstawowych pojęć związanych operacjami militarnymi innymi niż wojna przedstawia sobą stosunkowo znaczny obszar wiedzy, który w najbliższym czasie powinien być odpowiednio usystematyzowany i rozpropagowany. Dostępne autorom materiały NATO, na bazie których tworzone są podstawy teoretyczne badanych problemów bardzo często nie są spójne, a czasami wręcz wzajemnie wykluczające się. Proste i bezpośrednie ich tłumaczenie nie jest wystarczające dla zrozumienia tej problematyki, która ze względu na sam charakter, jak i właściwości militarnych operacji innych niż wojna jest wyjątkowo trudna i złożona.

W odniesieniu do militarnych działań innych wojna Polskie Siły Zbrojne obowiązują ustalenia i dokumenty wypracowane przez Sojusz Północnoatlantycki. Jednak należy wypracować także własną, narodową doktrynę przygotowania i prowadzenia militarnych operacji innych niż wojna, tak jak uczyniły to dominujące w NATO państwa członkowskie (Stany Zjednoczone, Wielka Brytania, Kanada). Dysponując własnym

dorobkiem teoretycznym w tej dziedzinie można być pełnowartościowym partnerem, który nie tylko będzie wykonawcą ale również może twórczo wpływać na rozwój teorii i praktyki działań sojusznicznych. Pierwszy krok w tym zakresie wykonali F. Gagor i K. Paszkowski, którzy posiadając wieloletnie doświadczenia bezpośredniego udziału w różnych misjach pokojowych, podjęli się naukowego opracowania tego problemu. Wyniki przeprowadzonych przez nich badań znacznie wykraczają poza dotychczasowe publikacje, które z reguły poświęcone były udziałowi Polski w misjach pokojowych Organizacji Narodów Zjednoczonych. Wymienieni autorzy zaproponowali następującą typologię działań międzynarodowych:

- ◆ **mediacja i obserwacja** (bez możliwości stosowania siły) obejmująca misje obserwacyjno – monitorujące, obserwacyjne i obserwacyjno – nadzorujące. W ich skład wchodzi nieuzbrojeni dyplomaci (mediatorzy) oraz obserwatorzy cywilni i wojskowi;
- ◆ **obecność wojskowa** (z możliwością użycia siły w samoobronie) obejmująca tradycyjne i wielofunkcyjne operacje utrzymania pokoju (rozdzielenie wojsk, wsparcie tymczasowej administracji, itp.) prowadzone przez lekko uzbrojone kontyngenty wojskowe;
- ◆ **wzmocniona obecność wojskowa** (z możliwością użycia siły w celu wymuszenia przestrzegania porozumień, prawa i porządku) obejmująca prewencyjne rozmieszczenie sił, nadzorowanie przestrzegania sankcji, działania ochronne oraz wymuszanie pokoju. Siły biorące udział w operacjach tej kategorii mogą posiadać ciężkie uzbrojenie odpowiednio do wykonywanych przez siebie zadań;
- ◆ **interwencja zbrojna** (z użyciem siły) obejmująca działania zbrojne prowadzone w celu wymuszenia przestrzegania odpowiednich postanowień Rady Bezpieczeństwa ONZ (przeciw

agresji lub w celach humanitarnych). Siły biorące udział w operacjach tego typu mogą składać się z odpowiednio uzbrojonych i wyposażonych sił lądowych, powietrznych i morskich.

Propozycja ta jest słuszna zakładając, że przyjętym kryterium typologicznym była możliwość zastosowania siły. Opracowane przez nich definicje poszczególnych typów (kategorii) działań mogą stanowić podstawy polskiej doktryny przygotowania i prowadzenia operacji pokojowych, które wchodzących w obszar militarnych działań innych niż wojna.

2. PRZYGOTOWANIE SIŁ ZBROJNYCH

Z przeprowadzonych przez nas badań dotychczasowych działań innych niż wojna wynika, że każdorazowo zakres użycia sił zbrojnych (wojskowych) jest różny i zależy od konkretnej sytuacji. Działania mające na celu utrzymanie, lub wymuszenie pokoju, a czasami nawet niesienie pomocy humanitarnej są wyjątkowo złożone. Złożoność ta wynika, przede wszystkim z samego systemu bezpieczeństwa zbiorowego³⁷, jak i związanego z nim systemu rozwiązywania konfliktów siłami międzynarodowymi. Ogólnie w systemie tym wyróżnia się trzy szczeble kompetencyjne:

- ◆ strategiczny;
- ◆ operacyjny;
- ◆ taktyczny.

Na pierwszym z wymienionych występuje najczęściej organizacja o zasięgu globalnym, np. ONZ, lub nawet regionalnym, na przykład OB-

³⁷ System bezpieczeństwa zbiorowego, w ujęciu ONZ – zobowiązuje państwa do utrzymania pokoju i przeciwstawienia się każdemu aktowi agresji. Opiera się on jednak głównie na dobrej woli państw, stąd licznie pojawiające się problemy ze skutecznością. Raport Sekretarza Generalnego na temat realizowanych przez państwa koncepcji bezpieczeństwa, oparty na pracach specjalnej komisji powołanej przez niego w 1983 roku, wskazuje także na model wspólnego bezpieczeństwa, abstrahujący od wszelkich sojuszy militarnych, a zastępujący je wolą wspólnego ocalenia. Wspomniany raport Sekretarza Generalnego zawierał pewne ogólne koncepcje, które choć powstały w połowie lat osiemdziesiątych, nie straciły również obecnie na swej aktualności. Zwracano w nim uwagę na to, że bezpieczeństwo wymaga pełnej współpracy międzynarodowej, wyjścia poza sferę wojskową, zachowania właściwej równowagi między interesami narodowymi i międzynarodowymi oraz kontynuacji redukcji zbrojeń. – Z. Cesarz., E. Stadmuller.: *Problemy polityczne współczesnego świata*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1998, s. 51.)

WE. W takim przypadku OBWE musi podobnie jak ONZ działać zgodnie z postanowieniami Karty Narodów Zjednoczonych.

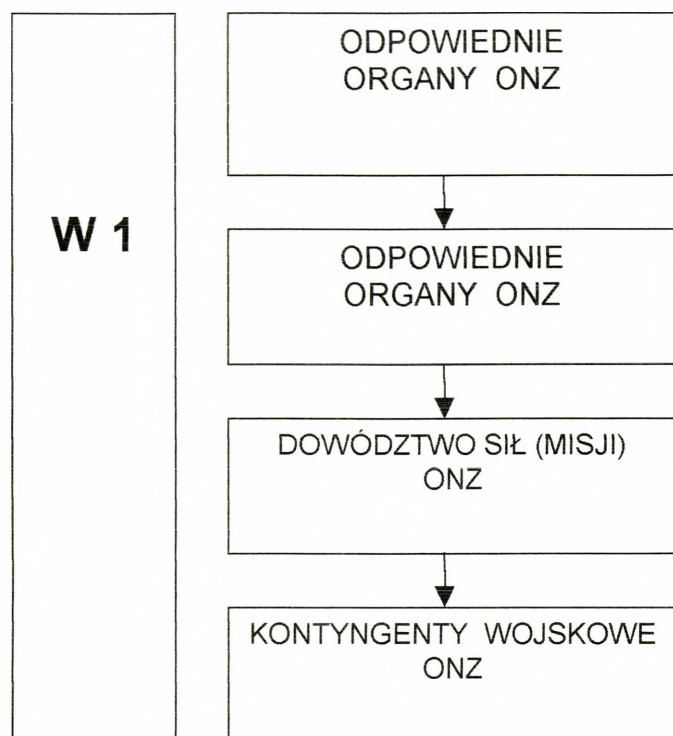
Natomiast na szczeblach operacyjnym i taktycznym występują zwykle siły wielonarodowe, działające pod operacyjnym kierownictwem tej organizacji (poprzez jej właściwe organy) albo sojuszu obronnego jej państw członkowskich, lub tylko jednego z takich państw (tzw. państwa kierującego)³⁸.

Teoretycznie może występować bardzo wiele różnych wariantów międzynarodowych operacji pokojowych. Przeprowadzona przez autorów analiza dotychczasowych operacji pozwala na wyróżnienie sześciu zasadniczych, charakterystycznych, różniących się między sobą kategorii (wariantów) tego rodzaju działań.

Kategoria pierwsza (wariant - W 1) dotyczy operacji organizowanych i prowadzonych przez Organizację Narodów Zjednoczonych (rys.3.)³⁹, która upoważnia (deleguje) na szczebel strategiczny odpowiednie swoje organy. Na szczeblu operacyjnym występuje najczęściej dowództwo sił lub misji. Natomiast szczebel taktyczny stanowią kontyngenty narodowe państw członkowskich ONZ. Przedstawiony schemat odpowiada praktycznie wszystkim operacjom prowadzonym dotychczas przez ONZ.

³⁸ F. Gagor., K Paszkowski.: Międzynarodowe operacje pokojowe w doktrynie obronnej RP. Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 1999, s. 83.

³⁹ W literaturze poświęconej operacjom pokojowym można spotkać również określenie „model operacji”. Pojęcie to zaproponowali między innymi F. Gagor i K. Paszkowski w swoim opracowaniu pt. „Międzynarodowe operacje w doktrynie obronnej RP”.

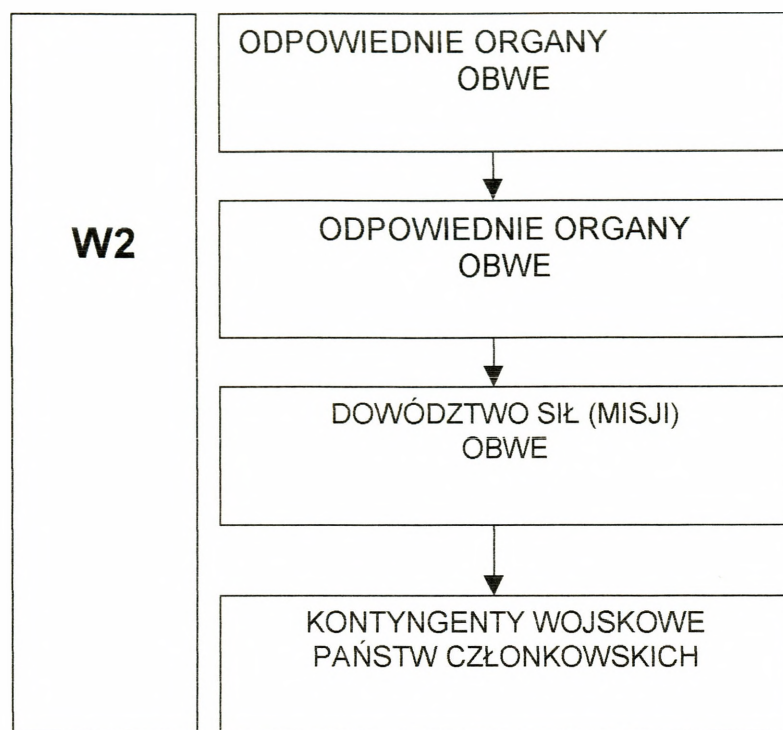

Rys.3. Wariant operacji organizowanej i prowadzonej przez ONZ.

Źródło: Opracowano na podstawie F. Gagor., K Paszkowski.: Międzynarodowe operacje pokojowe w doktrynie obronnej RP. Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 1999.

Druga kategoria (wariant - W 2) to operacje organizowane i prowadzone przez Organizację Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE). Jeżeli OBWE jest organizatorem operacji, wówczas na szczeblu politycznym i strategicznym występują odpowiednie jej organy decyzyjne.

Podobnie, jak w wariacie pierwszym na szczeblu operacyjnym powoływane jest dowództwo sił lub misji, a na szczeblu taktycznym działają kontyngenty wojskowe państw członkowskich (rys.4).

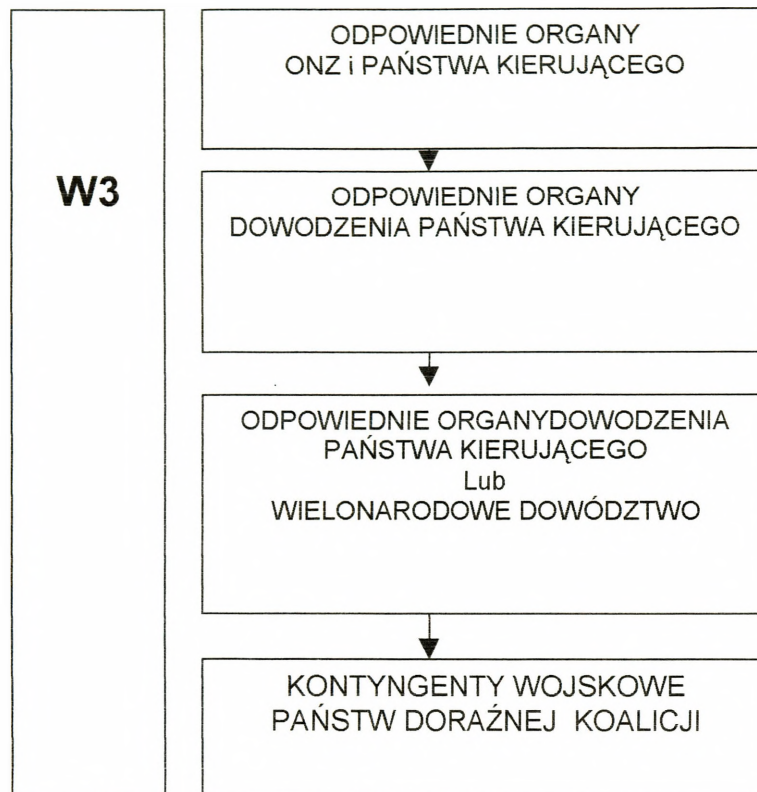

Rys.4. Wariant operacji organizowanej i prowadzonej przez OBWE.

Źródło: Opracowano na podstawie: F. Gągor., K Paszkowski.: Międzynarodowe operacje pokojowe w doktrynie obronnej RP. Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 1999.

Trzecia kategoria operacji (wariant - W 3) obejmuje działania organizowane i prowadzone z mandatu ONZ przez doraźną koalicję państw członkowskich, kierowaną przez jedno państwo liderujące. Na szczeblu politycznym występują odpowiednie organy ONZ i państwa kierującego, szczebel strategiczny i operacyjny stanowią odpowiednie organy dowodzenia państwa kierującego, a w niektórych przypadkach na szczeblu operacyjnym mogą wystąpić dowództwa wielonarodowe. Natomiast na

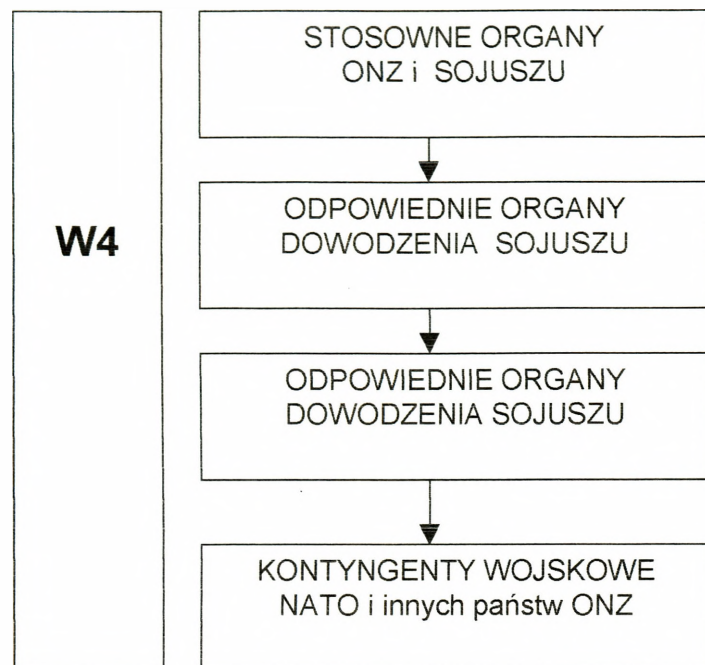
szczeblu taktycznym występują siły wielonarodowe złożone z kontyngentów wojskowych państw – członków koalicji (rys.5.).

Rys. 5. Wariant operacji organizowanej przez ONZ a wykonywanej przez doraźną koalicję państw.

Źródło: Opracowano na podstawie: F. Gągor., K Paszkowski.: Międzynarodowe operacje pokojowe w doktrynie obronnej RP. Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 1999.

Do czwartej kategorii (wariant - W 4) można zaliczyć operacje organizowane i wykonywane z mandatu ONZ przez sojusz obronny z udziałem innych państw. Na szczeblu politycznym występują wówczas odpowiednie organy ONZ i Sojuszu (rys.6.). Natomiast na szczeblu strategicznym i operacyjnym funkcjonują stosowne organy dowodzenia Sojuszu. Szczebel taktyczny stanowią kontyngenty wojskowe państw członkowskich Sojuszu oraz innych państw członkowskich ONZ.

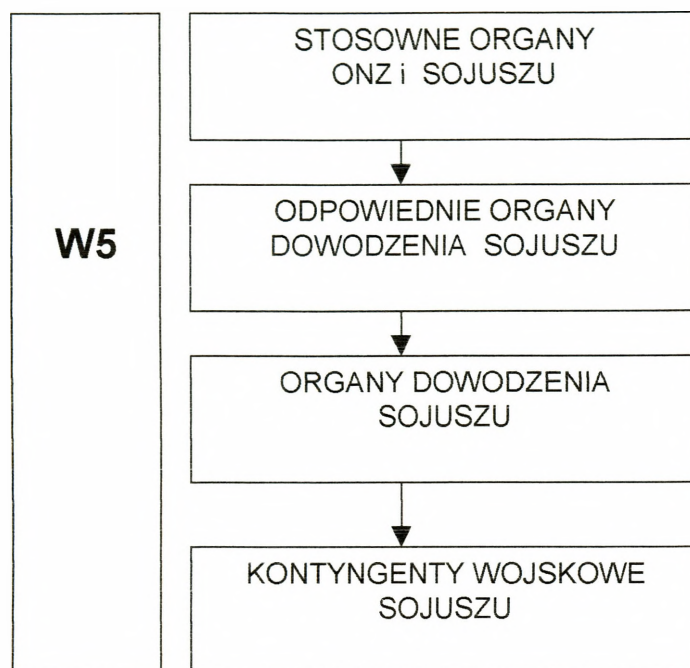
Rys.6. Wariant operacji pokojowej organizowanej przez ONZ a wykonywanej przez Sojusz we współdziałaniu z innymi państwami.

Źródło: Opracowano na podstawie: F. Gałor., K Paszkowski.: Międzynarodowe operacje pokojowe w doktrynie obronnej RP. Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 1999.

Piąta kategoria (wariant - W 5) obejmuje operacje organizowane i prowadzone z mandatu ONZ przez sojusz obronny⁴⁰. Na szczeblu politycznym występują tu odpowiednie organy ONZ i sojuszu. Szczebel strategiczny i operacyjny tworzą odpowiednie organy dowodzenia soju-

⁴⁰ Przykładem takiej kategorii operacji były działania wydzielonych jednostek Sił Powietrznych NATO prowadzonych z upoważnienia Rady Bezpieczeństwa ONZ w celu wsparcia sił UNPROFOR w byłej Jugosławii, w latach 1993 – 94. Innym przykładem była operacja Sharp Guard (Ostra Straż) prowadzonej przez wydzielone jednostki Sił Morskich NATO i UZE na Adriatyku. Celem tych działań było nadzorowanie przestrzegania sankcji ekonomicznych nałożonych na Serbię i Czarnogórę przez ONZ (1992 – 1995).

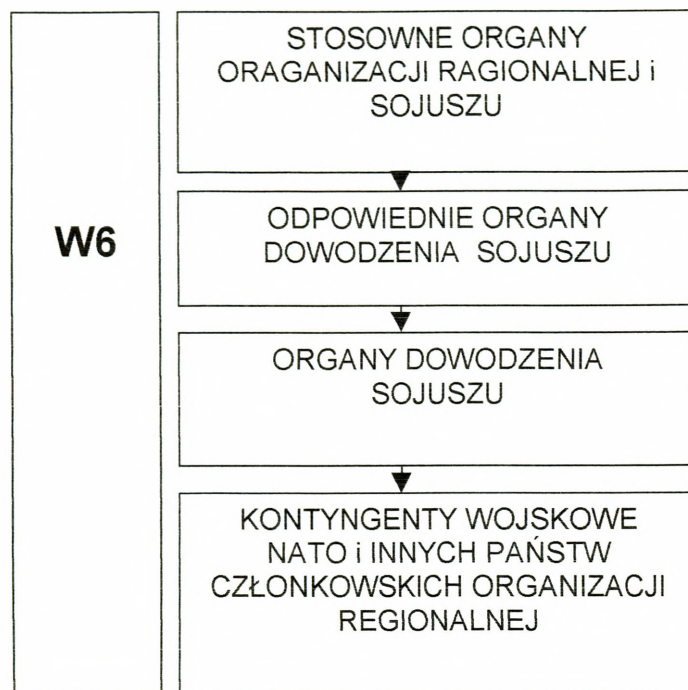
szu. Na szczeblu taktycznym występują wydzielone siły zbrojne sojuszu o charakterze narodowym lub wielonarodowym (rys.7)

Rys.7. Wariant operacji organizowanej i prowadzonej z mandatu politycznego ONZ przez sojusz obronny.

Źródło: Opracowano na podstawie: F. Gagor., K Paszkowski.: Międzynarodowe operacje pokojowe w doktrynie obronnej RP. Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 1999.

Przewiduje się również możliwość innych operacji pokojowych (wariant - W 6). Taki wariant działań nie był jeszcze stosowany w praktyce (rys.8.). Przedstawiamy go jednak ze względu na to, że jest on przewidziany zarówno w Dokumencie Helsińskim KBWE (OBWE) jak i w nowej Doktrynie NATO. W wariacie tym na szczeblu politycznym i strategicznym występują odpowiednie organy sojuszu, a na szczeblu taktycznym kontyngenty wojskowe państw członkowskich sojuszu oraz innych państw członkowskich organizacji.

Rys.8. Wariant operacji organizowanej i prowadzonej z mandatu politycznego organizacji regionalnej przez sojusz obronny.

Źródło: Opracowano na podstawie: F. Gągor., K Paszkowski.: Międzynarodowe operacje pokojowe w doktrynie obronnej RP. Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 1999.

Ostatnie lata wskazują na ukształtowanie się tendencji do swoistego podziału ról i zadań w ramach tego systemu. ONZ prowadzi nadal cały wachlarz operacji o różnym charakterze i zadaniach od mediacji i obserwacji po wzmocnioną obecność wojskową. Część operacji prowadzonych przez ONZ trwa nieprzerwanie od kilku, a nawet kilkudziesięciu lat⁴¹. Operacje wymagające zaangażowania znacznych sił zbrojnych, a zwłaszcza obejmujące elementy użycia siły, prowadzone są z mandatu politycznego ONZ, zwykle przez doraźną koalicję państw, kierowaną przez jedno z państw członkowskich lub sojusz (NATO). Organizacje re-

⁴¹ Na przykład UNTSO działa nieprzerwanie od 1948 roku, UNMOGIP od 1949 roku, UNDOF od 1974 roku i UNIFIL od 1978 roku.

gionalne (np. OBWE), natomiast ograniczają się przede wszystkim do mediacji i obserwacji, nie rezygnując jednak z możliwości prowadzenia również operacji pokojowych na większą skalę⁴².

2.1. Kompetencje decyzyjne

Decyzję o przeprowadzeniu określonego typu operacji innej niż wojna podejmuje z reguły międzynarodowa organizacja o zasięgu globalnym – ONZ. Społeczność międzynarodowa zakłada, że decyzję taką mogą podjąć również organizacje regionalne. W naszym regionie będą to: Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie oraz Unia Zachodnioeuropejska.

2.1.1. ONZ

Odpowiedzialność za utrzymanie pokoju na świecie została powierzona Radzie Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych. Zgodnie ze swoimi uprawnieniami Rada stwierdza występowanie zagrożenia, naruszenia pokoju, bądź aktu agresji i decyduje jakie środki należy zastosować w celu utrzymania lub przywrócenia międzynarodowego ładu i pokoju. Rada Bezpieczeństwa jest więc organem podejmującym decyzję w sprawie uruchomienia i przeprowadzenia operacji pokojowej⁴³.

⁴² F. Gagor., K. Paszkowski.: Międzynarodowe operacje pokojowe w doktrynie obronnej RP. Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 1999.

⁴³ Doświadczenia z dotychczasowej działalności Rady wykazują, że jej decyzje w znacznym stopniu zależą od poparcia międzynarodowego, na które z kolei ma wpływ to, w jakim stopniu Rada jest postrzegana jako odpowiednio reprezentatywny organ wszystkich członków ONZ, odzwierciedlający realia władzy globalnej i regionalnej. Istotnym problemem jest postrzeganie Rady jako organu o zasięgu globalnym, gotowego do reagowania na zagrożenia i konflikty międzynarodowego bezpieczeństwa i

Artykuły 42 – 47 Karty Narodów Zjednoczonych dają podstawę do tworzenia sił zbrojnych i stosowania sankcji w stosunku do agresora, jeżeli Rada Bezpieczeństwa uzna, że środki polityczne, ekonomiczne i inne nie pociągające za sobą użycia siły zbrojnej są niewystarczające. Artykuł 42 Karty Narodów Zjednoczonych stwierdza, że Rada Bezpieczeństwa może [...] przeprowadzić siłami powietrznymi, morskimi i lądowymi taką akcję, jaką uzna za konieczną [...] ⁴⁴.

Rada Bezpieczeństwa podejmuje ostateczną decyzję w sprawie uruchomienia operacji pokojowej w formie rezolucji (zał.15.). Zgodnie z postanowieniami art. 27, ust. 2 decyzja ta zapada większością głosów dziewięciu członków, włączając w to głosy stałych członków, tj. Chin, Francji, Rosji, Stanów Zjednoczonych oraz Wielkiej Brytanii.

W rezolucji Rady Bezpieczeństwa każdorazowo określony jest mandat operacji. Mandat ten może być jednozadaniowy, jak np. obserwacja przestrzegania porozumienia o zaprzestaniu działań wojennych, lub wielozadaniowy obejmujący działania o charakterze wojskowym lub poza wojskowym, związanym z „budowaniem pokoju”, bądź humanitarnym ⁴⁵.

Rada Bezpieczeństwa nie tylko podejmuje decyzję o uruchomieniu operacji pokojowej ale również kontroluje jej przebieg. W związku z tym może:

- przekazać Sekretarzowi Generalnemu wytyczne dotyczące wykonania operacji;

pokoju wszędzie tam, gdzie wymaga tego sytuacja, a nie zgodnie z narzuconymi interesami narodowymi poszczególnych członków.

⁴⁴ S. Woźniak. *Udział jednostek wojsk lądowych w operacjach pokojowych*. Myśl Wojskowa 6/1998, s. 27.

⁴⁵ Typowym przykładem mandatu wielozadaniowego jest sformułowanie rezolucji dotyczącej operacji UNPROFOR w byłej Jugosławii.

- w miarę potrzeb modyfikować jej mandat, a także liczebność użytych sił;
- wzywać państwa członkowskie ONZ i strony konfliktu do określonych zachowań i ustalania wszelkich niezbędnych ułatwień i pomocy w celu zapewnienia pomyślnego zakończenia operacji.

Rada Bezpieczeństwa nadzoruje również operacje pokojowe, które nie są prowadzone pod bezpośrednim dowództwem ONZ. Jest to niezbędne dla zapewnienia ich legalności i pozyskania dla nich międzynarodowego poparcia. Kontroluje ona również realizację udzielonego w niektórych przypadkach pozwolenia na użycie siły w trakcie wykonywania operacji pokojowych. Kieruje się przy tym zasadą powściągliwości, niezbędnej dla zapobieżenia eskalacji stosowania siły w konflikcie⁴⁶.

Pośrednią kontrolę polityczną sprawuje Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych. Organ ten może omawiać wszelkie sprawy, wchodzące w zakres Karty Narodów Zjednoczonych lub dotyczące kompetencji i funkcji któregośkolwiek organu ONZ. Ponadto we wszystkich wspomnianych sprawach może udzielać zaleceń państwom członkowskim i (lub) Radzie Bezpieczeństwa. Dlatego Rada zobowiązana została do składania rocznych sprawozdań oraz sprawozdań specjalnych.

2.1.2. OBWE

Decyzję o podjęciu działań i wystaniu w rejon konfliktu misji lub sił pokojowych OBWE podejmuje Wysoka Rada OBWE lub działająca w jej imieniu Stała Rada OBWE, która jest regularnym organem konsultacyjnym i decyzyjnym tej organizacji w sprawach jej bieżącej działalności.

⁴⁶ A. Skowroński.: Siły pokojowe i operacje utrzymania pokoju Organizacji Narodów Zjednoczonych. AON, Warszawa, 1997, s. 102.

Podejmując decyzję o przeprowadzeniu operacji, wymienione organy decyzyjne muszą określić stosowny mandat oraz wydzielić odpowiednie fundusze na jej przygotowanie i wykonanie.

2.1.3. Unii Zachodnioeuropejskiej

Organem odpowiedzialnym za podjęcie decyzji o udziale UZE w operacjach innych niż wojna (najczęściej operacji pokojowej) jest Rada Unii Zachodnioeuropejskiej (UZE). Decyzja taka podejmowana jest na podstawie rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ, decyzji Stałej Rady OBWE lub na żądanie Unii Europejskiej. Podstawą procesu decyzyjnego w tym zakresie jest wniosek jednego lub więcej państw UZE. Rada UZE zatwierdza także plan przeprowadzenia operacji, wykonany przez Komitet Planowania tej organizacji.

Komórka Planowania jest odpowiedzialna za dokonanie szczegółowej analizy sytuacji wojskowo – politycznej w obszarze konfliktu. W tym celu ma prawo wykorzystania wszelkich dostępnych danych wywiadowczych, w tym danych udostępnionych jej przez stosowne organy Sojuszu Północnoatlantyckiego.

2.2.4. NATO

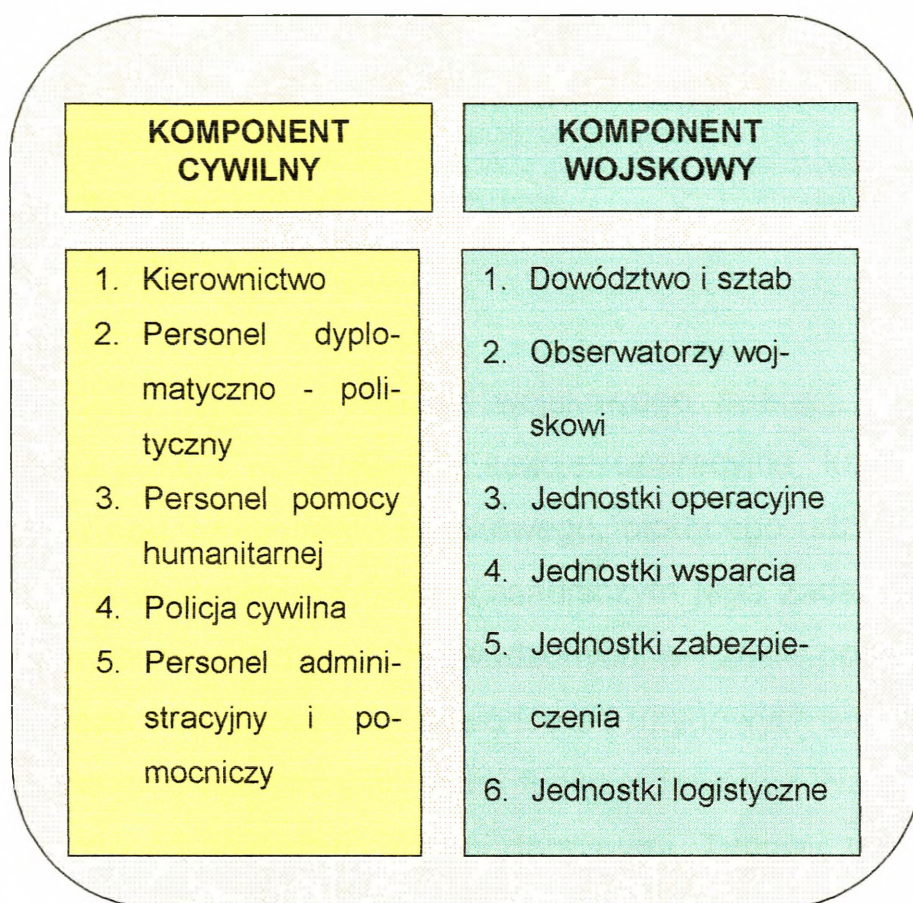
Rada Północnoatlantycka jest tym organem NATO, który posiada stosowne uprawnienia w zakresie podejmowania decyzji o użyciu sił zbrojnych Sojuszu w działaniach innych niż wojna (jak wykazują doświadczenia ostatnich lat najczęściej są to operacje pokojowe). Wniosek o przeprowadzenie tego typu operacji może być zgłoszony przez państwo lub grupę państw członkowskich, bądź Sekretarza Generalnego NATO. Wniosek ten jest często wynikiem prośby Rady Bezpieczeństwa

ONZ lub Stałej Rady OBWE zgłoszonej do NATO. Pomimo tego, że siły zbrojne NATO będą wykonawcą tej operacji, to jej mandat określają organizacje, które zgłaszają zapotrzebowanie. Zadaniem Rady Północnoatlantyckiej jest uzgodnienie politycznego celu udziału Sojuszu w operacji.

Decyzja Rady Północnoatlantyckiej o udziale NATO w operacji pokojowej zawiera wyraźne wytyczne dla Władz Wojskowych NATO dotyczące politycznych celów i ewentualnych ograniczeń w zakresie użycia sił Sojuszu w operacji. Dowódcę sił rekomenduje Radzie Północnoatlantyckiej - Komitet Wojskowy. Dowódca sił opracowuje wstępny plan operacji, który przedstawia do zatwierdzenia wyższemu dowództwu NATO, które rekomenduje ten plan Komitetowi Wojskowemu i Radzie Północnoatlantyckiej. Zatwierdzony plan ogólny stanowi podstawę do opracowania planu szczegółowego, który zatwierdzany jest w identyczny sposób.

2.2. Organizacja sił zbrojnych

Działania inne niż wojna, a szczególnie operacje pokojowe realizowane są przez siły pokojowe składające się z komponentów: cywilnego i wojskowego (rys.9).

Rys.9. Struktura operacji o innych niż wojna (operacji pokojowych).

Źródło: K. Gagor., K. Paszkowski.: Międzynarodowe operacje pokojowe w doktrynie obronnej RP. Toruń, 1999.

W zależności od sytuacji, w której operacja jest prowadzona, komponenty te zawierają pewne elementy spełniające określone funkcje⁴⁷. Jednak ze względu na ograniczony zakres, badaniem objęliśmy tylko komponent wojskowy.

Wielkość, skład i charakter komponentu wojskowego zależy głównie od wykonywanych zadań wynikających, z mandatu operacji. Istotny-

⁴⁷ F Gagor., K. Paszkowski.: Międzynarodowe operacje pokojowe w doktrynie obronnej RP. Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 1999, s.134.

mi czynnikami wpływającymi na skład sił wojskowych są warunki w jakich prowadzone są działania. Komponent wojskowy z reguły składa się z następujących elementów:

- ❖ dowództwa i sztabu;
- ❖ obserwatorów wojskowych;
- ❖ jednostek operacyjnych.

W skład typowego sztabu wojskowego operacji o charakterze utrzymania pokoju wchodzi trzy sekcje: operacyjna, kadr i logistyki⁴⁸. Szefem sztabu komponentu wojskowego, biorącego udział w tego typu operacji jest zastępca dowódcy. Zasadniczym jego zadaniem jest koordynacja wojskowych działań prowadzonych w czasie operacji wsparcia pokoju. Poza tym, odciąża on dowódcę od rutynowych spraw bieżących, a w czasie jego nieobecności pełni funkcję dowódcy. Na polecenie dowódcy może on dowodzić akcjami doraźnymi. Typowy zakres obowiązków szefa sztabu obejmuje:

- kierowanie, nadzorowanie i koordynowanie działalności personelu wojskowego biorącego udział w operacji;
- zapewnienie należytego informowania dowódcy operacji i personelu o sytuacji w obszarze prowadzenia działań;
- zapewnienie, aby wszystkie wydawane instrukcje były zgodne z rozkazami i dyrektywami dowódcy;
- nawiązywanie i utrzymywanie, pod kierownictwem dowódcy, łączności ze stronami konfliktu i z innymi misjami wojskowymi ONZ;
- zapewnienie koordynacji działalności pionu wojskowego i administracyjnego operacji;

⁴⁸ Jest to typowa organizacja sztabu sił zbrojnych biorących udział w operacji utrzymania pokoju. W przypadku innego typu operacji, np. wymuszania pokoju, struktura sztabu może być nieco inna.

Handwritten signature

- przygotowywanie planów, rozkazów, informacji i raportów dotyczących ważniejszych problemów politycznych i wojskowych, wiążących się z realizacją operacji;
- dokonywanie przeglądów, a w razie potrzeby rewizji dyrektyw politycznych i planów alarmowych przy współpracy z Szefem Administracyjnym operacji w celu przedstawienia ich dowódcy.

W operacjach wymuszania pokoju, struktura sztabu będzie bardziej rozbudowana i z reguły może zawierać następujące komórki organizacyjne:

S1 – do spraw personalnych;

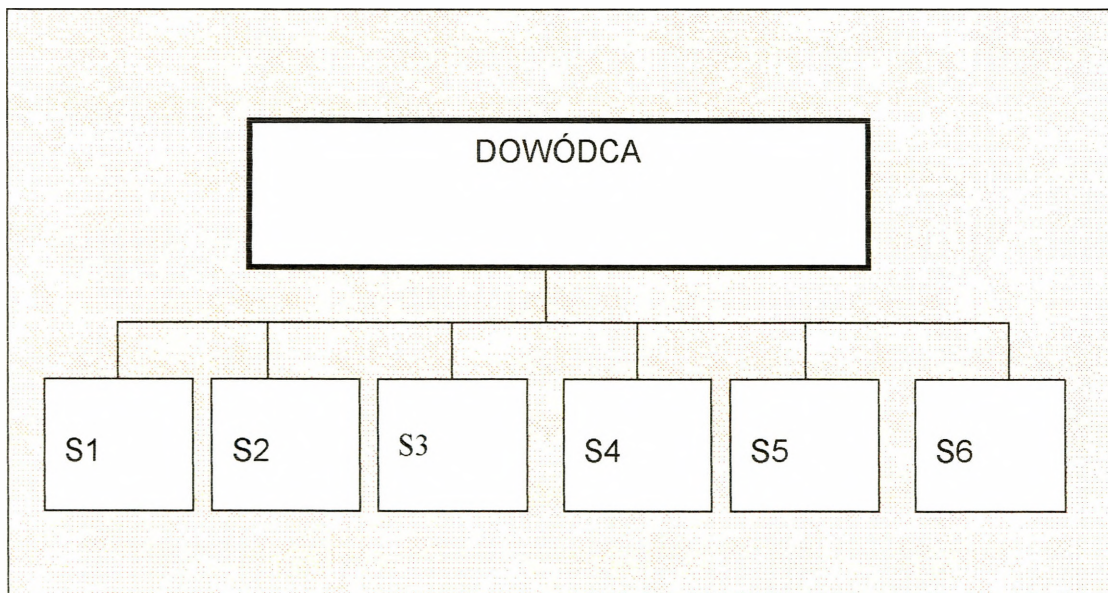
S2 – do spraw rozpoznania;

S3 – do spraw operacyjnych i szkolenia;

S4 – do spraw zabezpieczenia logistycznego;

S5 – do współpracy cywilno – wojskowej (tzw. CIMIC)

S6 – komórka do spraw organizacji i bezpieczeństwa łączności (rys.10).

Rys.10. Struktura sztabu (na przykładzie batalionu)

Źródło: Opracowanie własne.

Pierwsza z wymienionych komórek, a więc S1 odpowiada za sprawy personalne. W obszarze jej kompetencji znajduje się zarządzanie zasobami ludzkimi; dyscyplina; kontakty ze środkami masowego przekazu oraz opieka nad jeńcami wojennymi.

Komórka S2 zajmuje się rozpoznaniem oraz szeroko pojętym bezpieczeństwem. Problematyka bezpieczeństwa obejmuje sprawy związane z przeciwdziałaniem rozpoznaniu przeciwnika (przeciwników) kontyngentu, ochroną tajemnicy, itp.

Komórka S3 do spraw operacyjnych koordynuje pracę wszystkich komórek organizacyjnych w dowództwie. Odpowiada za szkolenie, planowanie oraz bieżącą działalność operacyjną.

Komórka S4 do spraw logistycznych zajmuje się problematyką transportu, zaopatrzenia, remontów i opieki medycznej.

Komórka S5 do spraw współpracy cywilno – wojskowej realizuje przedsięwzięcia związane z negocjacjami i wykorzystaniem na rzecz wykonania zadania środków należących do państwa – gospodarza (państwa należącego do NATO lub innego kraju, na terytorium którego prowadzone są działania). Zasadniczym jednak zadaniem jest współpraca z cywilnymi organizacjami biorącymi udział w operacji.

Komórka S6 zajmuje się szeroko rozumianą problematyką łączności. Dotyczy to także zagadnienia automatycznego przekazywania danych oraz bezpieczeństwa łączności.

W przypadku wykonywania misji, w którą zaangażowane są znaczne siły, składające się z komponentów: lądowego, powietrznego i morskogo, struktura sztabu będzie jeszcze bardziej rozbudowana (tabela 2). Poszczególne komórki organizacyjne sztabu zajmują się problematyką swoich obszarów dowodzenia, zgodnie z wytycznymi szefa sztabu. Zarówno obszary te, jak i odpowiadające im komórki oznacza się

literą „J”. W przypadku funkcjonowania Połączonych Wielonarodowych Sił do Zadań Specjalnych) stosuje się oznaczenie „CJ”.

Tabela 2

Struktura sztabu w operacji pokojowej o znacznym udziale sił zbrojnych

Oznaczenie komórki	Nazwa komórki	Funkcje
J 1	Personalna i administracyjna	Sprawy personalne, zarządzanie zasobami ludzkimi (rezerwy, uzupełnienia) przestrzeganie dyscypliny, opieka nad jeńcami wojennymi
J 2	Rozpoznanie	Zdobywanie wiadomości, planowanie i prowadzenie rozpoznania, ocena przeciwnika i kontrwywiad
J 3 (N)	Operacji marynarki wojennej	Operacje morskie, w tym walka z okrętami nawodnymi i podwodnymi, obrona przeciwminowa, morskie operacje desantowe.
J 3 (L)	Operacje wojsk lądowych	Operacje wojsk lądowych, powietrznodesantowych i aeromobilnych
J 3 (A)	Operacji powietrznych	Ofensywne i defensywne operacje powietrzne, taktyczne rozpoznanie powietrzne, transport powietrzny.
J 3 (SF)	Operacji specjalnych	Operacje specjalne
J 3(OpsSP)	Wsparcia operacji	Koordinacja C2W, WRE, poszukiwań i akcji ratunkowych, operacje psychologiczne, bezpieczeństwo operacji i maskowanie.
J 3 (Coord)	Koordinacji operacji	Koordinacja pracy komórek. Zasady użycia siły, meteorologia, obrona przeciwchemiczna.
J 4	Logistyki	Zabezpieczenie logistyczne i medyczne, transport, koordynacja przez państwa na terenie którego prowadzone są działania.
J 5	Planowania	Prowadzenie oceny sytuacji i planowanie operacji. Planowanie i koordynacja kolejnych operacji. Planowanie alternatywne. Analizy operacyjne.
J 6	Wsparcia dowodzenia	Łączność, zarządzanie systemami informacyjnymi. Zarządzanie częstotliwościami, kryptografia.
J 7 (*)	Doktryny i szkolenia	Wypracowanie doktryny operacji połączonych, planowanie ćwiczeń.
J 8	Zasobów i finansów	Sprawy personelu cywilnego, planowanie finansów i budżetu, zawieranie kontraktów.
J 9	Spraw cywilnych	Kontakty polityczne, uwarunkowania prawne, koordynacja kontaktów z mediami i społeczeństwem.

Bardzo istotnym komponentem sił pokojowych są **obserwatorzy wojskowi**. Oficerowie (żołnierze) ci są ekspertami, delegowanymi przez państwa członkowskie organizacji do pełnienia służby w rejonie konfliktu. Pomimo, że są wojskowymi, to w trakcie wykonywania zadań w obszarze operacji są nieuzbrojeni i posiadają status dyplomatyczny.

Z reguły do podstawowych zadań obserwatorów wojskowych należy:

- nadzorowanie przestrzegania porozumienia o przerwaniu ognia oraz obserwowanie i meldowanie o sytuacji w rejonie odpowiedzialności;
- prowadzenie negocjacji w celu zapobieżenia incydom i przypadkom naruszania porozumienia;
- wyjaśnianie incydentów i przypadków naruszeń postanowień porozumienia;
- nadzorowanie wycofywania, przegrupowywania i działania sił stron konfliktu;
- nadzorowanie procesu demobilizacji sił zbrojnych stron konfliktu, zgodnie z ustaleniami porozumienia pokojowego;
- inspekcjonowanie wyznaczonych rejonów i stref ograniczonych zbrojeń;
- pomoc w organizacji i nadzorowanie wymiany jeńców wojennych oraz poległych;
- nadzorowanie organizacji i przebiegu wyborów;
- utrzymywanie stałych kontaktów z odpowiednimi przedstawicielami stron konfliktu.

Najważniejszym elementem komponentu wojskowego są **jednostki operacyjne**. Struktura organizacyjna tych jednostek, ich uzbrojenie i wyposażenie zależą głównie od typu prowadzonych działań innych niż wojna (operacji pokojowej). W tradycyjnych operacjach utrzymania po-

koju będą to lekko uzbrojone jednostki piechoty, których możliwości bojowe umożliwiają jedynie samoobronę.

W większości przypadków podstawową jednostką operacyjną jest batalion piechoty lub jego odpowiednik. Batalion może być wystawiony przez jedno państwo lub grupę państw uczestniczących w operacji. W przypadku batalionów wielonarodowych podstawą ich organizacji są specjalne umowy zainteresowanych państw. Dotyczy to tylko operacji pokojowej. Jednostkami takimi są specjalne bataliony: polsko – litewski i polsko – ukraiński. Bardzo często również mniejsze pododdziały (pluton, kompania) jednego państwa są włączane do składu batalionu innego państwa. W działaniach o charakterze interwencji zbrojnej, jednostkami operacyjnymi są różne jednostki bojowe wojsk lądowych, sił powietrznych i marynarki wojennej o jednolitym składzie narodowościowym.

W przypadku prowadzenia działań mających na celu wymuszenie pokoju, jednostki operacyjne są znacznie lepiej uzbrojone niż w tradycyjnych operacjach utrzymania pokoju. Ponadto w razie potrzeby mogą one być wspierane przez inne jednostki, np. artylerii, lotnictwa, czy marynarki wojennej.

W skład sił mogą wchodzić również tak zwane **jednostki wsparcia działań**, do których zalicza się pododdziały łączności i inżynieryjne oraz kontroli ruchu i żandarmerii wojskowej. Wymienione jednostki występują praktycznie w każdym typie operacji o charakterze innym niż wojna.

Działania jednostek operacyjnych są zabezpieczane przez jednostki logistyczne. W ich skład wchodzi głównie pododdziały transportowe, medyczne, zaopatrzenia, remontowe i inne. Zadaniem jednostek logistycznych jest zapewnienie właściwego funkcjonowania sił pokojowych w działaniach innych niż wojna.

Istotnym elementem w operacji wymuszania pokoju są odwody, które podzielono na trzy kategorie:

- ◆ odwody strategiczne;
- ◆ operacyjne;
- ◆ taktyczne.

Odwody strategiczne, z reguły występują w sile brygady lub większej. Organizowane są z batalionów zadeklarowanych przez państwa biorące udział w operacji. Jednostki te przebywają w miejscach stałej dyslokacji, gdzie realizują normalny cykl szkolenia. Bataliony wyznaczone do odwodu strategicznego muszą być w ciągłej gotowości do przetrzutu w rejon prowadzenia operacji. Termin osiągnięcia gotowości zwykle waha się od kilku do kilkunastu dni.

Odwody operacyjne, zwykle stanowią brygady. Organizowane są z wydzielonych batalionów i kompanii ze składu całych sił. Jednostki te normalnie wykonują zadania nakreślone mandatem, w składzie swych kontyngentów narodowych. Na rozkaz Dowódcy Sił jednostki te muszą być w ciągu kilku do kilkunastu godzin gotowe do użycia na całym obszarze ich odpowiedzialności.

Odwody taktyczne występują z reguły w sile batalionu. Organizowane są w każdej dywizji lub w sektorze z wydzielonych kompanii ze składu danej dywizji (sektora). Są to jednostki normalnie wykonujące rutynowe zadania określone mandatem, a w tylko sytuacjach szczególnych działają jako odwód. Podstawą ich użycia jest rozkaz dowódcy dywizji (sektora), a obszarem działania rejon odpowiedzialności stosownego dowódcy dywizji.

Funkcjonowanie wymienionych odwodów pozwala na zredukowanie ogólnej wielkości sił, a tym samym na zmniejszenie kosztów całej operacji. Odwody zapewniają jednocześnie możliwość elastycznego reagowania na zmiany sytuacji w obszarze odpowiedzialności sił pokojowych.

2.3. Wielonarodowe Siły do Zadań Specjalnych (CJTF)

Zakres użycia środków przymusu (siły) w operacjach innych niż wojna każdorazowo będzie różny. W związku z tym wielkość i skład wyznaczonych do działań sił wojskowych będzie dostosowany do typu operacji, w której będą zaangażowane. Wspólną cechą, bez względu na typ operacji, jest najczęściej jej międzynarodowy charakter, a co się z tym wiąże - wielonarodowy skład sił, w tym jednostek operacyjnych i sztabu. Z reguły, do sztabu wyznaczani są oficerowie reprezentujący poszczególne państwa biorące udział w operacji. Dominującą rolę odgrywa jednak to państwo, które wystawia największy (najliczniejszy) kontyngent. Kontyngenty te, w optymalnym wariacie, mogą obejmować wszystkie rodzaje sił zbrojnych, a więc komponenty: lądowy, powietrzny oraz morski. Dowódca sił połączonych będzie wywodził się z jednego, z wymienionych komponentów. Jako zasadę przyjmuje się, że nie może on dowodzić równocześnie komponentem, którego jest przedstawicielem.

Zgodnie z decyzjami jakie zapadły na szczycie państw NATO w Brukseli, w styczniu 1994 roku, podjęto działania mające na celu stworzenie Wielonarodowych Połączonych Sił do Zadań Specjalnych (CJTF). Inicjatywa podyktowana była dążeniem do stworzenia w ramach NATO sił, które mogłyby być doraźnie wykorzystywane w operacjach innych niż wojna (operacjach pokojowych). W związku z tym przyjęto następujące ustalenia:

- siły te mają być wykorzystane doraźnie, w sposób elastyczny, bez potrzeby uzyskiwania w tym celu jednomyślnej decyzji wszystkich członków NATO;
- ich celem operacyjnym jest zapewnienie zdolności szybkiego przetrzutu jednostek wojskowych, niezbędnych do prowadzenia operacji innych niż wojna (operacji wsparcia pokoju i innych misji wojskowych

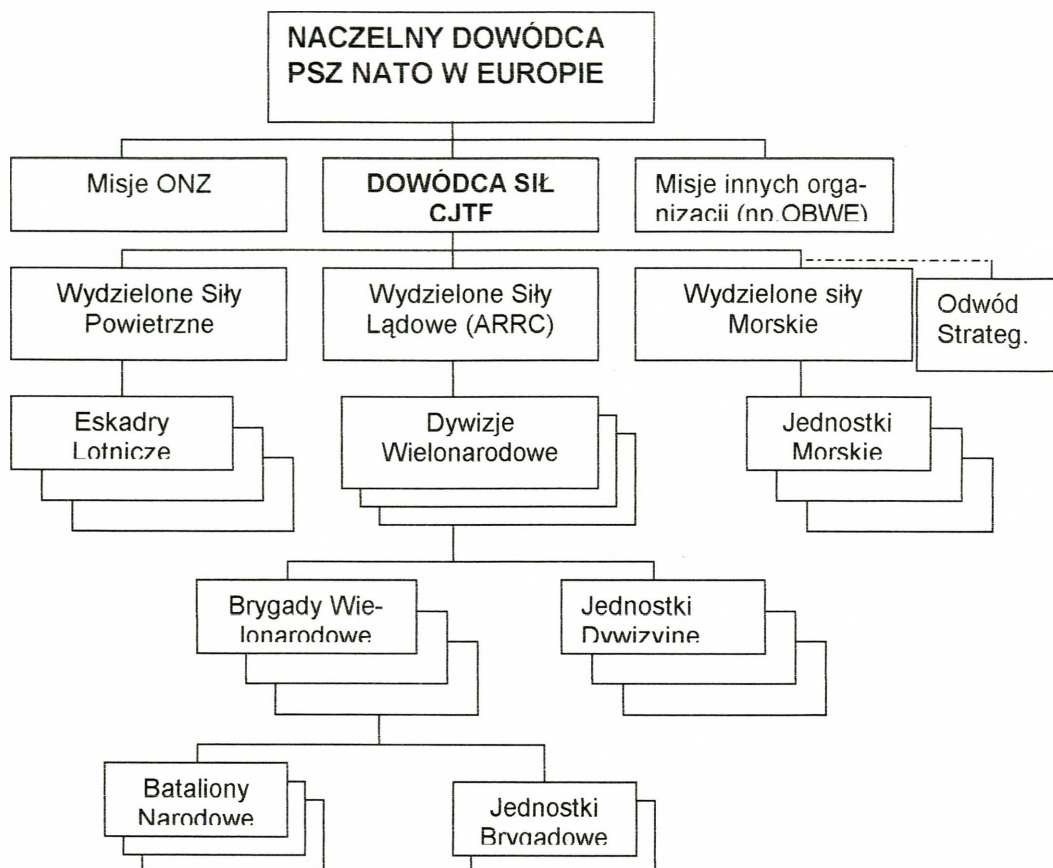
związanych z likwidacją kryzysów zagrażających pokojowi i międzynarodowemu bezpieczeństwu);

- sformowane mają charakter wielonarodowy i posiadają odpowiednie zdolności do realizowania misji wielozadaniowych;
- w ich skład wchodzi także siły zbrojne państw nie będących członkami NATO, lecz uczestniczących w Partnerstwie dla Pokoju (PdP)⁴⁹.
- narodowe pododdziały logistyczne odpowiadają za zabezpieczenie swoich oddziałów oraz pełnią rolę „państwa wiodącego” w zakresie określonych zadań zabezpieczenia logistycznego w skali całej dywizji;
- w ramach dywizyjnego organu logistycznego (G – 4) funkcjonują Narodowe Grupy Zabezpieczenia w celu planowania i koordynacji zadań w relacji kraj macierzysty – dywizja – oddział narodowy;
- siły CJTF mogą być użyte w operacjach kierowanych przez Unię Zachodnioeuropejską.

Założono, że siły CJTF byłyby aktywowane na podstawie każdorazowej decyzji Rady NATO. Modelem sił CJTF są siły SFOR (rys.11), które mają ujednoczone dowództwo i są dowodzone przez NATO.

W zależności od mandatu, w strukturach dowodzenia operacji, przewiduje się stanowiska doradców politycznych i prawnych, szefów policji cywilnej oraz specjalne działy: informacji publicznej i wyborów. Stanowiska te i jednostki podlegają bezpośrednio dowódcy. W przypadku operacji, których mandat przewiduje udzielanie pomocy humanitarnej, w ich strukturach tworzy się odrębne jednostki w celu sprawnej koordynacji działań. Ze względu na bardzo szeroki zakres mandatu i wynikających z niego zadań, szczególnie rozbudowana była struktura sił UNPROFOR w byłej Jugosławii.

⁴⁹ Współpraca w ramach PdP ma na celu zintegrowanie jednostek wojskowych i sztabów, wydzielonych z państw objętych tym programem, do prowadzenia przyszłych operacji wsparcia pokoju poza obszarem NATO.

Rys.11. Przykład struktury organizacyjnej wielonarodowych sił w operacjach wymuszania pokoju

Źródło: Prezentacja dowódcy Brygady Nordycko – Polskiej.

2.4. Brygada szybkiego reagowania do działań operacyjnych pokojowych

Chociaż w ramach systemu sił dyspozycyjnych ONZ udało się już stworzyć dość znaczny potencjał sił, system ten ma wciąż pewne ograniczenia sprawiające, że nie zapewnia on ONZ pełnej wymaganej zdolności szybkiego reagowania w sytuacjach kryzysowych. Z tego punktu widzenia podstawową wadą systemu jest nieobligatoryjny charakter zobowiązania

wiązań wynikających z deklaracji składanych przez państwa członkowskie.

Wciąż brakuje jednostek logistycznych, inżynieryjnych, transportu powietrznego, łączności i innych. Stąd też wypracowana dotychczas koncepcja funkcjonowania tego systemu wymaga dalszego usprawnienia oraz wprowadzenia rozwiązań zapewniających zwiększenie jego efektywności. Jednym z takich rozwiązań może być tworzenie, w jego ramach, wielonarodowych formacji szczebla brygady i wyżej, złożonych z jednostek zadeklarowanych przez państwa członkowskie. Formacje takie mogą być lepiej przygotowane do działania w przyszłych operacjach poprzez szkolenie, prowadzone według ustalonych wcześniej jednolitych standardów oraz regularne ćwiczenia zgrywające.

Przykładem takiej formacji jest Brygada⁵⁰, o wysokim stopniu gotowości organizowana w ramach sił dyspozycyjnych ONZ (ang. Stand-by Forces High Readiness Brigade – SHIRBRIG)⁵¹.

Koncepcja działania Brygady przewiduje, że może być ona wykorzystywana w operacjach pokojowych z mandatu Rady Bezpieczeństwa ONZ zgodnego z postanowieniami rozdziału VI Karty NZ, w tym również w akcjach pomocy humanitarnej. Brygada utrzymywana będzie stale w gotowości do wysłania w rejon operacji w ciągu 15-30 dni, przy czym jednorazowo może być wykorzystana maksymalnie przez 6 miesięcy. Zakłada się, że po upływie tego czasu rozpoczęta we właściwym czasie

⁵⁰ W załączniku 9 przedstawiono wykaz państw zaangażowanych w działania brygady.

⁵¹ Szerzej na temat sił dyspozycyjnych oraz ich brygady o wysokim stopniu gotowości pisze Zbigniew Piasecki w „Perspektywy udziału Polski w nowotworzonych pokojowych siłach szybkiego rozmieszczenia ONZ”, praca studyjna, AON, Warszawa, 1997.

operacja pokojowa może się zakończyć. W przeciwnym razie Brygada będzie zamieniana innymi siłami.

Brygada będzie składać się z jednostek narodowych, wydzielanych przez państwa członkowskie, głównie spośród sił zadeklarowanych przez nie, w ramach systemu sił dyspozycyjnych ONZ. Jednostki te będą pozostawać w swoich miejscach stałej dyslokacji, gdzie będą przygotowywane według skoordynowanych programów osiągnięcia interoperacyjności i utrzymywane w odpowiedniej gotowości do użycia w składzie Brygady, na wezwanie Sekretarza Generalnego ONZ. Za ich wyposażenie i wykształcenie odpowiedzialne będą władze narodowe. Na szczeblu Brygady organizowane będą jednak odpowiednie szkolenia i ćwiczenia zgrywające sztaby i dowództwa pododdziałów. Zapewni to lepsze przygotowanie Brygady do natychmiastowego podjęcia zadań mandatowych w rejonie operacji.

Po pełnym rozwinięciu, Brygada będzie liczyć 4000-5000 żołnierzy. Struktura organizacyjna powinna być dostosowywana do warunków konkretnej operacji.

Głównym ciałem wykonawczym, decydującym o wszelkich problemach Brygady jest Komitet Kierujący (ang. Steering Committee) odpowiedzialny za opracowanie kierunków działania i wytycznych, dotyczących efektywności działania Brygady, w tym zasad jej użycia, organizacji i funkcjonowania oraz szkolenia i zgrywania poszczególnych jej elementów. Przewodniczącym Komitetu jest obecnie przedstawiciel Danii. Stanowisko to będzie podlegać corocznej rotacji wśród przedstawicieli państw w nim uczestniczących.

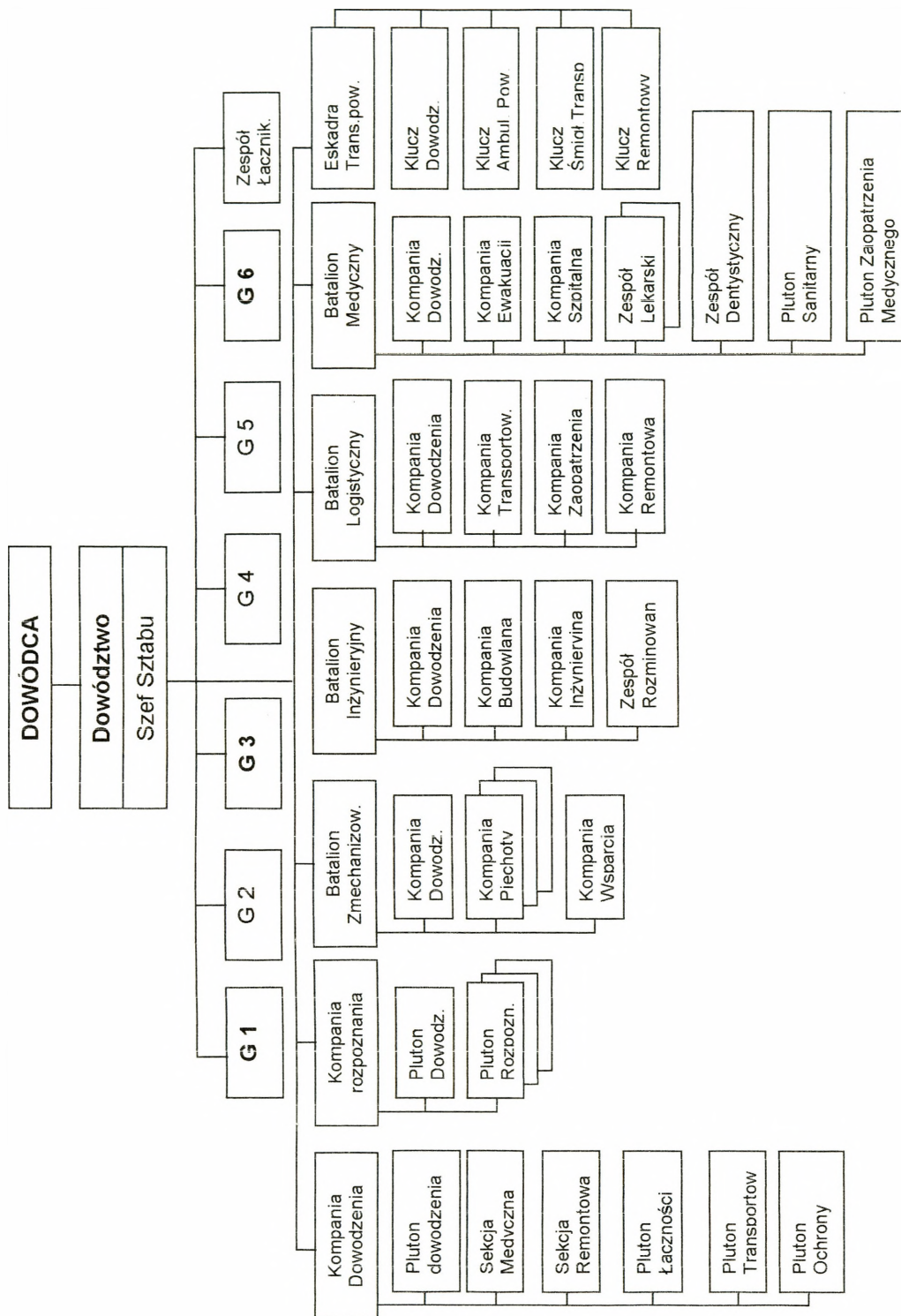
Grupa Planowania (ang. Planning Element) jest stałym, kilkusobowym załącznikiem sztabu Brygady. Grupa ta wykonuje wszelkie zadania w okresie utrzymywania Brygady w gotowości do działania, w tym prace w zakresie planowania operacyjnego i logistycznego, opracowania

wspólnych procedur i standardów szkolenia poszczególnych jednostek oraz planowania i prowadzenia wspólnych szkoleń i ćwiczeń. W przypadku użycia Brygady w operacji pokojowej, Grupa stanowi załączek jej sztabu w rejonie działania⁵².

Podobnie jak w całym systemie sił dyspozycyjnych ONZ, zobowiązania państw członkowskich do wydzielenia sił do SHIRBRIG nie mają charakteru obligatoryjnego. W związku z tym, w celu zapewnienia rozwinięcia Brygady w razie potrzeby do pełnego stanu, zakłada się takie zwiększenie ilości sił deklarowanych przez państwa członkowskie, aby liczba możliwych do rozwinięcia pododdziałów była co najmniej dwukrotnie większa od rzeczywistych potrzeb etatowych. Pozwoli to na bardziej elastyczne planowanie oraz lepsze dostosowywanie składu Brygady do warunków konkretnej operacji pokojowej. Strukturę Brygady przedstawiono na rysunku 12.

Możliwość użycia Brygady w nowych operacjach pokojowych, w stosunkowo krótkim czasie (15-30 dni) istotnie zwiększa zdolności ONZ do reagowania w sytuacjach kryzysowych. Jednak mimo jej poparcia przez Sekretariat ONZ oraz większość delegacji państw członkowskich, idea ta jest w dalszym ciągu krytykowana przez grupę państw, których nie stać na pokrycie kosztów ewentualnego w niej uczestnictwa⁵³. Państwa te zarzucają tej idei naruszenie zasady równego traktowania, uważając uczestników Brygady za grupę uprzywilejowaną, która może utrudniać uczestnictwo innych państw w operacjach pokojowych ONZ.

⁵² Strukturę sztabu brygady zawiera załącznik 10.

Rys.12. Struktura organizacyjna Brygady Sił Dyspozycyjnych ONZ o wysokim stopniu gotowości.

Źródło: Prezentacja oficera SHIRBRIG, Kopenhaga, kwiecień 1999

⁵³ Np. Indie i Pakistan. (Informacja Stałego Przedstawicielstwa RP przy Narodach Zjednoczonych nr 1545 z dnia 10 grudnia 19997 – archiwum DWSZ).

KONKLUZJA

Teoria i praktyka militarnych operacji innych niż wojna prawdopodobnie rozwijać się będą nierównomiernie. Różnorodność i mnogość problemów, jakie obejmuje każda tego typu operacja powodują, że nie można wyjaśnić i rozwiązać wszystkich z nich, korzystając tylko z opracowanych przez NATO regulaminów. Trudność ta dotyczy szczególnie operacji wsparcia pokoju.

Należy zdawać sobie sprawę z tego, że współczesny mandat sił pokojowych jest wielocząłowy, a zahamowanie konfliktu jest tylko jednym z celów danej operacji. Każda misja powinna stopniowo rozwiązywać nabrzmiałe problemy, które spowodowały kryzys oraz aktywnie włączać się w proces pomocy w budowie prawnie uznawanych i odpowiedzialnych instytucji rządowych w danym państwie. Tylko w ten sposób można zapewnić trwały pokój w określonym rejonie świata.

Polska popiera wszelkie poczynania mające na celu zwiększenie skuteczności ONZ w pokojowym rozwiązywaniu konfliktów. Wyraża się to w poszukiwaniu sposobów poprawy (zwiększenia) skuteczności wszelkich operacji, utrzymania pokoju, tworzenia pokoju i wymuszania pokoju. Zadania polskich sił zbrojnych w tej dziedzinie będą bardzo znaczące. Dlatego konieczne jest szerokie propagowanie zarówno roli ONZ, jak problemów towarzyszących operacjom innym niż wojna. Personel biorący udział w militarnych operacjach innych niż wojna – oprócz wysokiego morale i kwalifikacji wojskowych (specjalistycznych) powinien również wykazywać pewne zdolności dyplomatyczne, wzbudzać zaufanie oraz umieć rozwiązywać trudne, a niekiedy nawet niebezpieczne zadania.

Należy pamiętać także o konieczności zapewnienia interoperacyjności, która wymagana jest od każdego kontyngentu narodowego. Odpowiedzialność za wyszkolenie kontyngentu pozostaje w kompetencjach narodowych chociaż ONZ wypracowuje podstawowe standardy szkoleniowe. ONZ ustala obecnie także kontyngenty zdolne do użycia w ramach sił szybkiego reagowania, które zostały wytypowane przez poszczególne państwa na potrzeby prowadzenia militarnych operacji innych niż wojna.

Biorąc pod uwagę skuteczność militarną w operacjach innych niż wojna, siły zbrojne stoją przed dwoma poważnymi problemami. Po pierwsze, jak zapewnić większą skuteczność kontyngentów wojskowych nie zmieniając sprawności w innych dziedzinach działalności sił zbrojnych. Nowe zadania, a nawet wprowadzanie tylko nowych elementów w sytuacji, gdy zmniejszeniu ulegają dysponowane środki i zasoby, może powodować duże niebezpieczeństwo. Drugi problem wiąże się z tzw. działaniami o małej intensywności. Siły zbrojne państw NATO, a jednostki sił powietrznych w szczególności są angażowane w przygotowanie działań zgodnie z przyznanymi uprawnieniami dla danego konfliktu. W militarnych operacjach innych niż wojna siły zbrojne, a szczególnie siły powietrzne są czynnikiem drugorzędym, wspierającym cywilne agendy ONZ. Istnieje duża trudność w poszukiwaniu rozwiązań mających na celu pogodzenie działań użycia siły, z działalnością kluczowych instytucji i agend cywilnych bez zbędnej militaryzacji problemu.

3. ZASADY UŻYCIA SIŁ ZBROJNYCH

Udział w operacjach pokojowych jest zawsze suwerenną decyzją danego państwa, którego władze kierują się różnymi motywacjami, zwanymi kryteriami. Kryteria te umownie dzielone są na dwie zasadnicze grupy:

- ❖ polityczne;
- ❖ wojskowe.

Powinny one w każdym przypadku być stałą podstawą do formułowania celów i priorytetów przygotowania i użycia SZ do udziału w misjach.

Najważniejszym kryterium politycznym udziału we wszystkich operacjach pokojowych jest jego zgodność z narodowym interesem państwa⁵⁴. Traktując udział w tych operacjach jako jeden ze sposobów zapewnienia własnego bezpieczeństwa, należy zawsze brać pod uwagę na ile dany konflikt zagraża nam bezpośrednio lub pośrednio. Priorytetem powinien być więc udział w rozwiązywaniu konfliktów powodujących zagrożenie bezpośrednio. Trzeba w tym przypadku bardzo ostrożnie angażować się. Udział sił zbrojnych w rozwiązywaniu konfliktów, zwłaszcza wewnętrznych, w bezpośrednim sąsiedztwie naszych granic może przecież spowodować ataki terrorystyczne na naszym terytorium. Z kolei przy udziale w operacjach pokojowych z dala od naszych granic, należy brać pod uwagę, czy nie szkodzi on naszym interesom, na przykład handlowym.

⁵⁴ Wśród ekspertów zagranicznych 55% uzależnia decyzję o udziale w operacjach pokojowych interesem własnego kraju, a 27% interesem społeczności międzynarodowej. Podobnie uważają polscy eksperci zajmujący się problematyką misji pokojowych (odpowiednio 58% i 20%).

W kryterium politycznym bardzo ważnym jest obowiązek wywiązywania się ze zobowiązań wobec organizacji międzynarodowej, kształtowanie wizerunku państwa jako aktywnego uczestnika procesu zapewnienia bezpieczeństwa i pokoju na świecie, a także jako wiarygodnego partnera i członka Sojuszu Północnoatlantyckiego. Decyzja polityczna o udziale w danej operacji będzie więc często swoistym kompromisem między spełnieniem tego kryterium, a ochroną interesów narodowych.

Osobną grupę kryteriów stanowi polityczna ocena przygotowywanej operacji pokojowej. Bierze się tu pod uwagę szereg czynników. Najważniejszym jest tu stwierdzenie czy dana operacja prowadzona będzie zgodnie z prawem międzynarodowym, tzn. czy jest autoryzowana przez odpowiednie organizacje międzynarodowe. Również ważnym czynnikiem jest ocena szans powodzenia procesu pokojowego rozwiązania danego konfliktu przy wsparciu sił pokojowych, w tym przede wszystkim czy strony konfliktu wyrażają wolę takiego rozwiązania oraz czy istnieje realny jego plan.

Ocena kryteriów politycznych należy głównie do resortu spraw zagranicznych. W pewnych przypadkach konieczna może być współpraca z innymi resortami, w tym szczególnie z Urzędem Ochrony Państwa i innymi służbami specjalnymi.

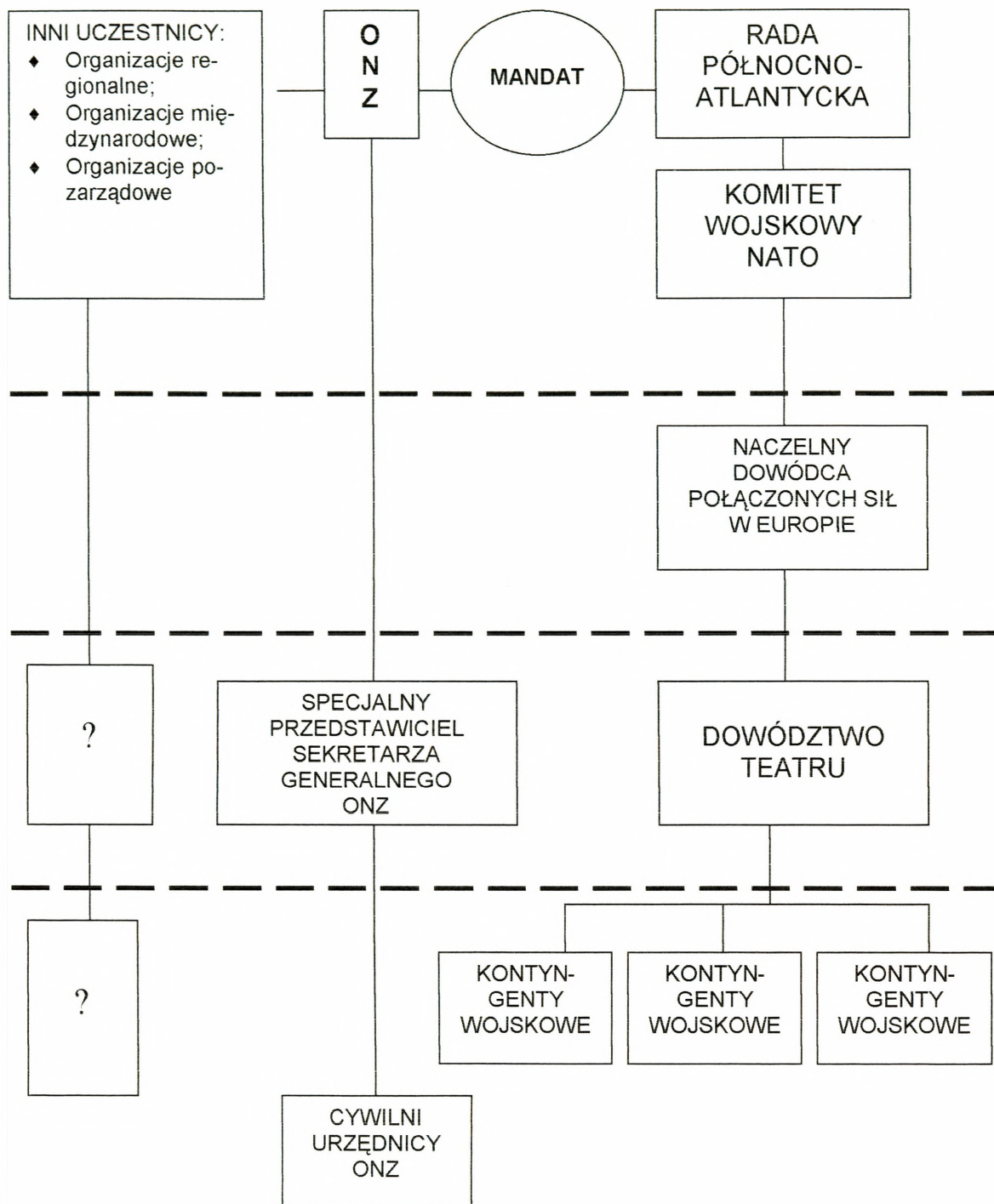
Kryteria wojskowe obejmują wojskową ocenę szans powodzenia przygotowywanej operacji pokojowej. W ocenie tej poddaje się analizie mandat sił pokojowych i wynikające z niego zadanie, struktury organizacyjne i wyposażenie sił pokojowych oraz warunki geograficzne i wojsko-polityczne w rejonie operacji. Analiza wymienionych czynników pozwala ocenić czy siły pokojowe będą w stanie wykonać zadania, zgodnie z przyznanym im mandatem.

Szczególną uwagę należy zwrócić na proponowany zakres udziału w takiej operacji naszego kraju. Istotne są tu takie czynniki jak: wielkość i rodzaj naszego kontyngentu, zakres przewidywanych dla niego zadań, przewidywany rejon odpowiedzialności, warunki bezpieczeństwa, itp. Ocena taka, dokonana przez specjalistów resortu obrony narodowej, stanowi również podstawę ewentualnego negocjowania warunków naszego udziału z odpowiednimi organami organizacji międzynarodowej.

Najważniejszym kryterium wojskowym jest ocena aktualnych możliwości organizacyjno-finansowych resortu i jego zdolności do wydzielania proponowanego kontyngentu w odpowiednim czasie. Ocena taka dokonywana jest w ścisłej współpracy z innymi resortami, w tym zwłaszcza z resortem finansów. Negatywna ocena tego kryterium właściwie przesądza o negatywnej decyzji w sprawie udziału w danej operacji.

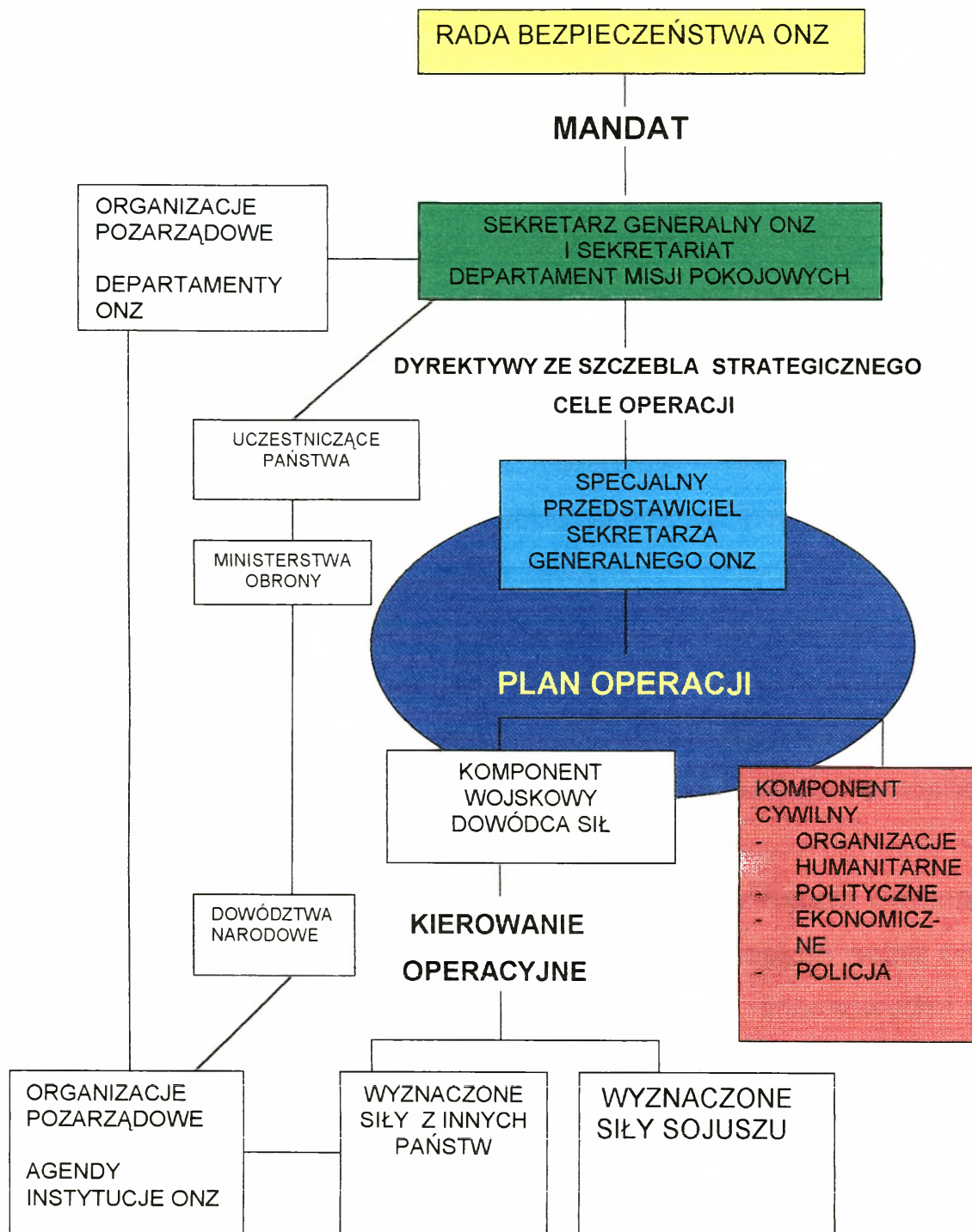
3.1. Dowodzenie

Polityczna wrażliwość działań innych niż wojna (operacji pokojowych) oraz ich międzynarodowy charakter wymagają jednoznacznie określonych relacji w zakresie dowodzenia i kierowania. Problemy związane z dowodzeniem i kierowaniem (kontrolą) we wszystkich typach operacji innych niż wojna (operacji pokojowych) z udziałem sił NATO będą określone przez Radę Północnoatlantycką (rys.13.).

Rys.13. System dowodzenia i kierowania w czasie operacji innej niż wojna (pokojowej).

Źródło: Bi – MNC Directive for NATO Doctrine for Peace Support Operations, SHAPE, Bruksela, 1995.

Rys.14. Struktura dowodzenia w operacji wsparcia pokoju ONZ.

Źródło: Prezentacja oficera sił lądowych Wielkiej Brytanii – Kopenhaga 17.11.1998 r.

Stworzenie jednolitego systemu dowodzenia w operacjach innych niż wojna jest zadaniem wyjątkowo trudnym.

Rada określa relacje i zależności pomiędzy nią, a innymi organizacjami wspieranymi przez NATO. Po wyznaczeniu Dowódcy Sił, Wyższe Dowództwo NATO (Major NATO Command – MNC) formułuje dla niego zadania i przekazuje stosowne uprawnienia do realizacji procesu dowodzenia i kierowania tak szybko, jak tylko to możliwe.

W czasie trwania operacji Wyższe Dowództwo NATO (SHAPE lub SACLANT) jest zobowiązane składać Komitetowi Wojskowemu lub w razie potrzeby Radzie Północnoatlantyckiej okresowe meldunki o przebiegu operacji. Meldunki te mogą także zawierać propozycje dotyczące podejmowania stosownych działań, w przypadku zmiany sytuacji operacyjnej. Rada Północnoatlantycka może podjąć decyzję o zakończeniu operacji lub zmianie zadań dla sił zbrojnych w ramach przyznanego mandatu. Sekretarz Generalny NATO składa okresowe meldunki o realizacji operacji sekretarzowi Generalnemu ONZ.

W operacjach ONZ naczelnym dowódcą jest **Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ)**. Ponosi on pełną odpowiedzialność za całokształt spraw administracyjnych, finansowych i prowadzonych działań wynikających z ich mandatów. Do jego obowiązków należy przede wszystkim zapewnienie możliwości przeprowadzenia operacji, zgodnie z celami i zasadami ustalonymi przez ONZ oraz z przyjętymi rezolucjami Rady Bezpieczeństwa. Przy pomocy podległego mu personelu opracowuje także stałe procedury operacyjne dla danej operacji (Standing Operating Procedures - SOP). Tak więc, procedury te odnoszą się do całości spraw operacyjnych i administracyjnych, zawierając instrukcje obowiązujące jej dowódcę oraz cały personel cywilny i wojskowy biorący udział w operacji. Sekretarz Generalny sprawuje także kontrolę strategiczną operacji pokojowych wykonywanych przez ONZ.

Na mocy artykułu 98 Karty Narodów Zjednoczonych zobowiązany jest do pełnienia określonych funkcji zalecanych mu przez inne organy ONZ (np. Radę Bezpieczeństwa). Dotyczy to głównie decyzji Rady Bezpieczeństwa związanych z operacjami pokojowymi, za które pełną odpowiedzialność ponosi Sekretarz Generalny. Jego kompetencje, jako strategicznego dowódcy operacji obejmują również kontrolę ich przebiegu w terenie oraz nadzór nad funkcjonowaniem podległych mu służb w Kwaterze Głównej w siedzibie ONZ. Sekretarz Generalny posiada uprawnienia:

- w sprawach kadrowych, obejmujące mianowanie dowódcy operacji (sił) w terenie, specjalnego przedstawiciela oraz personelu cywilnego do ich sztabów;
- w zakresie planowania oraz opracowywania stosownych regulaminów operacji oraz udzielania instrukcji dla dowódców operacji⁵⁵.

Specjalny Przedstawiciel Sekretarza Generalnego (Special Representative of the Secretary General – SRSG) mianowany jest przez Sekretarza Generalnego ONZ za zgodą Rady Bezpieczeństwa. Bardzo często jest on dowódcą operacji mającej charakter misji obserwacyjnej lub operacji wielozadaniowych. Zazwyczaj Specjalny Przedstawiciel upoważniony jest przez Sekretarza Generalnego do działań wykraczających poza zakres mandatu operacji, a mianowicie do:

- prowadzenia rokowań ze stronami konfliktu w celu pokojowego rozwiązania politycznego;
- koordynacji, kiedy na obszarze operacji ONZ działają również misje pokojowe organizacji regionalnych, jak np. Wspólnoty Gospo-

⁵⁵ Zmiany planów działania, uzasadnione rozwojem sytuacji na obszarze prowadzenia operacji pokojowej wymagają zgody Sekretarza Generalnego, podobnie jak wszelkie przemieszczenia jednostek Narodów Zjednoczonych z ich stałych miejsc stacjonowania.

darczej Państw Afryki Zachodniej w Liberii lub Organizacji Państw Amerykańskich na Haiti.

W przypadku operacji wielozadaniowej, w której siły Organizacji Narodów Zjednoczonych są jedynie jednym z wielu jej komponentów, ich dowódca podporządkowany jest Specjalnemu Przedstawicielowi.

Dowódca operacji (Dowódca Sił - Force Commander) odpowiada przed Sekretarzem Generalnym za całokształt spraw związanych z realizacją jej mandatu w terenie. Działania dowódcy powinny być zgodne z instrukcjami i wytycznymi Sekretarza Generalnego, lecz w wielu dziedzinach może działać on na zasadzie swobodnego uznania. Dotyczy to szczególnie takich spraw, jak wybór miejsca rozwinięcia stanowiska dowodzenia, dobór swojego zastępcy pełniącego jednocześnie funkcję szefa sztabu, dobór oficerów do sztabu operacji z sił zbrojnych państw - członków ONZ (również nie uczestniczących w operacji) oraz zatrudnienie miejscowego personelu cywilnego. Jest odpowiedzialny za zapewnienie należytego zaopatrzenia, transportu, łączności oraz usług medycznych i sanitarnych. We wszystkich tych sprawach może podejmować zobowiązania, wiążące ONZ.

Mandat dowódcy może przewidywać również udzielanie „dobrych usług” lub pośrednictwa między stronami konfliktu na prośbę jednej ze stron lub z własnej inicjatywy. W zakres jego obowiązków wchodzi także sprawy wykraczające poza zakres mandatu operacji, a mianowicie odpowiada za koordynację przedsięwzięć podejmowanych w celu zapewnienia bezpieczeństwa personelu wszystkich organów i organizacji systemu ONZ, nie tylko na obszarze operacji, lecz całego kraju – gospodarka. Ponadto koordynuje pomoc humanitarną udzielaną w ramach programów ONZ i wyspecjalizowanych jej instytucji, także w sytuacjach kiedy nie jest ona objęta mandatem operacji.

Dowódcy kontyngentów narodowych są mianowani przez władze państw uczestniczących w operacji. Podlegają oni dowódcy operacji i wykonują jego wszelkie instrukcje i rozkazy. Dowódcy kontyngentów narodowych są zobowiązani do przestrzegania standardowych procedur operacyjnych (SOP), przyjętych dla danej operacji. Ponoszą pełną odpowiedzialność za ich wykonanie i przestrzeganie oraz za dyscyplinę wojskową w swoich jednostkach. Zachowana jest jednak ich struktura organizacyjna oraz obowiązujące w systemie narodowym regulaminy służby wojskowej.

Polityczne kierownictwo, zgodnie z Porozumieniem Pokojowym (Aneks 1 A) sprawuje Rada Północnoatlantycka. Ogólne wojskowe dowództwo znajduje się w rękach Naczelnego Dowódcy Połączonych Sił Zbrojnych NATO w Europie (SACEUR). Przykładowo Generał Clark wyznaczył dowódcę Połączonych sił Lądowych NATO na dowódcę SFOR (COMSFOR). Natomiast każde państwo NATO posiadające siły zbrojne wydzieliło ich część dla SFOR. Jedynym wyjątkiem jest Islandia, która nie posiadając sił zbrojnych, udzieliła jedynie wsparcia medycznego.

Kwatera główna SFOR dysponuje wyspecjalizowaną grupą ponad 300 osobowego personelu, składającego się z prawników, wychowawców, specjalistów od transportu publicznego, inżynierów ekspertów rolniczych, ekonomistów, funkcjonariuszy służby zdrowia, weterynarzy, ekspertów łączności i wielu innych. Stanowią oni część struktury Współpracy Cywilno – Wojskowej (CIMIC), która zapewnia doradztwo techniczne i pomoc dla różnych komisji i grup roboczych, organizacji cywilnych, organizacji pozarządowych i jednostek SFOR, z których wiele dysponuje własnymi ekspertami z zakresu CIMIC prowadzącymi prace w cywilnym zakresie misji (wsparcie cywilne).

3.2. Realizacja

„W operacjach pokojowych każdy żołnierz musi być świadomy, że zwycięstwem jest stworzenie warunków prowadzących do pokoju – a nie zniszczenie przeciwnika.”

Gen. Bryg. Morris J. BOYD

NATO posiada dobrze wyszkolone, gotowe do użycia siły międzynarodowe. Stałe Siły Morskie (Standing Naval Forces), jednostki obrony powietrznej oraz Powietrzne Siły Wczesnego Ostrzegania NATO są siłami umieszczonymi w okresie pokoju pod OPCOM Głównych Dowództw NATO, podczas gdy inne, takie jak Siły Szybkiego Reagowania, są utrzymywane w wysokiej gotowości przez poszczególne państwa członkowskie. Jednostki te są dobrze przygotowane do szybkiego reagowania, stosownie do poleceń i wytycznych Sojuszu. Gotowość sił do działań obejmuje również możliwość ich udziału w operacjach innych niż wojna.

Siły wojskowe wyznaczone do operacji innej niż wojna (operacji pokojowej) mogą przemieszczać się do obszaru operacji po podjęciu decyzji o ich użyciu i zakończeniu procesu przygotowania do działań. Proces ten między innymi obejmuje rozpoznanie, inspekcje w terenie oraz uzgodnienia związane z akceptacją przygotowanego planu operacji.

Po przybyciu w rejon operacji, wydzielone siły NATO zostają podporządkowane odpowiednim dowódcom NATO. Zgodnie z procedurami obowiązującymi w NATO, Wyższe Dowództwa NATO obejmują nad nimi dowodzenie operacyjne, przekazując dowódcy sił uprawnienia związane operacyjną kontrolę. Zabezpieczają również działalność sztabową rozmieszczonych sił. Dowództwa te są odpowiedzialne między innymi za:

- koordynację i wsparcie przemieszczających się jednostek;

- wyznaczenie środków do zabezpieczenia kolejności planowanych przemieszczeń;
- monitorowanie i utrzymanie porządku przelotów sił, zgodnie z planem dowódców teatru lub operacyjnych⁵⁶.

Szybkie rozwinięcie sił, w stosunku do przeprowadzonego wcześniej rekonesansu zmniejsza prawdopodobieństwo zmiany sytuacji politycznej i wojskowej w obszarze konfliktu. Ponadto szybkość i skuteczność szybkiego rozmieszczenia powoduje natychmiastowe osiągnięcie wizerunku wiarygodności użytych sił.

NATO posiada kilka organów, które w pełni spełniają wymagania związane z szybkością i elastycznością działania. Do najważniejszych z nich można zaliczyć:

- Sztab Planowania Sił Reagowania Połączonych Sił Zbrojnych NATO w Europie (Allied Command Europe Reaction Forces Planning Staff⁵⁷;
- Korpus Szybkiego Reagowania Sojuszniczego Dowództwa Europa (Allied Rapid Reaction Corps)⁵⁸;

⁵⁶ Bi – MNC Directive For NATO Doctrine for Peace Support Operations, SHAPE, Bruksela, 1995.

⁵⁷ **Zespół Planistyczny Sił Reagowania Dowództwa Połączonych Sił Zbrojnych NATO w Europie** bezpośrednio odpowiada przed Naczelnym Dowódcą Połączonych Sił Zbrojnych NATO w Europie za działalność planistyczną w odniesieniu do Sił Reagowania w Europie. Na jego czele stoi szef sztabu w randze generała broni. Zatrudnia około 60 osób i koordynuje aspekty operacyjne, wykonawcze i planistyczne wspomnianych Sił Reagowania ACE.

⁵⁸ **Korpus jest elementem Sił Szybkiego Reagowania dowództwa Połączonych Sił Zbrojnych NATO w Europie (Sił Szybkiego Reagowania Sojuszniczego Dowództwa Europa)**. Składa się z 10 dywizji oraz jednostek korpuśnych z 12 państw NATO. Duże możliwości Korpusu pozwalają szybko przystosować wojska do przeciwstawienia się wszechstronnym i nieprzewidzianym zagrożeniom. Podległość operacyjna, struktura Korpusu zależy od rodzaju kryzysu, jego obszaru, znaczenia poli-

- Sztab Powietrznych Sił Reagowania (Reaction Forces Air Staff)⁵⁹.

Organy te są odpowiedzialne za planowanie, rozmieszczanie oraz zmiany położenia Sił Reagowania NATO. Po przybyciu wyznaczonych jednostek sił pokojowych w rejon prowadzenia operacji ustalone wcześniej dowództwa zabezpieczają proces dowodzenia i kontroli (kierowania).

Po wprowadzeniu w życie planu misji i rozwinięciu wojsk w obszarze przyszłych działań, realizacja kolejnych przedsięwzięć przebiega zgodnie z planem kampanii. Szczególną uwagę zwraca się na zmiany zachodzące w otoczeniu operacyjnym (środowisku prowadzenia operacji), które mogłyby wpłynąć na konieczność zmiany mandatu lub sił wykonujących daną operację. Kontyngenty wojskowe powinny być w każdej chwili przygotowane na zmianę zadań lub obszaru działań.

Jednym z kluczowych czynników wpływających na powodzenie operacji jest elastyczność kontyngentów wojskowych. Dotyczy to szczególnie struktur jednostek wojskowych, które powinny zapewnić im możliwość szybkiej reakcji na zmieniającą się sytuację w wyznaczonych ob-

tycznego oraz zdolności i możliwości regionalnych i lokalnych sił zbrojnych. Wielonarodowa Kwatera Główna Korpusu mieści się w Rheindahlen w Niemczech. Kwatera Główna oraz dwie wielonarodowe dywizje są dowodzone i kontrolowane w okresie pokoju przez Naczelnego Dowódcę Sojuszniczych Sił Zbrojnych NATO w Europie, natomiast pozostałe oddziały przechodzą pod jego operacyjną kontrolę z chwilą ich rozwinięcia. (NATO Vademecum. Wydanie jubileuszowe, Dom Wydawniczy Bellona, Warszawa 1999, s. 255.)

⁵⁹ Sztab Powietrznych Sił Reagowania powstał w celu ułatwienia szczegółowego planowania dla Powietrznych Sił Reagowania. Zatrudnia około 80 osób i mieści się w Kalkar, w Niemczech. Dyrektorem jest Niemiec w randze generała broni lotnictwa (NATO Vademecum. Wydanie jubileuszowe, Dom Wydawniczy Bellona, Warszawa 1999, s. 254.)

szarach odpowiedzialności oraz ułatwiać przystosowanie do realizacji różnorodnych zadań, w każdych, nawet najtrudniejszych warunkach.

Modelem odpowiadającym wspomnianym wymogom stały się Siły Implementacyjne (IFOR) oraz Siły Stabilizacyjne (Stabilization Force - SFOR). Obecnie funkcjonują jedynie Siły Stabilizacyjne, które kontynuują operację rozpoczętą przez IFOR. Ponadto do rozwiązania konfliktu w Kososwie powołano siły KFOR, w skład których wchodzi między innymi polski 16 batalion desantowo – szturmowy. Misje realizowane przez IFOR i SFOR były pierwszymi, w które zaangażowało się NATO. Był to swego rodzaju poligon doświadczalny, na bazie którego sprawdzono funkcjonowanie koncepcji Wielonarodowych Sił do Zadań Specjalnych, dodatkowo poszerzonych o jednostki wojskowe z państw nie będących członkami NATO. Inny aspekt, to sprawdzenie przyjętych zasad zabezpieczenia logistycznego oddziałów narodowych według procedur NATO.

Na podstawie rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1088, SFOR został upoważniony do wprowadzania w życie wojskowych aspektów Porozumienia Pokojowego jako legalny następca IFOR. Podobnie, jak IFOR Siły Stabilizacyjne działały na podstawie Rozdziału VII Karty Narodów Zjednoczonych. SFOR posiada również takie same zasady użycia siły w przypadkach, gdy jest to konieczne dla wykonania jego misji oraz w samoobronie.

Podstawowym zadaniem SFOR jest przyczynienie się do stworzenia warunków bezpiecznej sytuacji potrzebnej do konsolidacji pokoju. Do jego szczegółowych zadań należy:

- powstrzymać lub niedopuszczać do wznowienia wrogich działań lub pojawienia się nowych zagrożeń dla pokoju;
- konsolidować osiągnięcia IFOR i stwarzać dogodny klimat dla kontynuacji procesu pokojowego;

- udzielać w ramach własnych możliwości selektywnego poparcia dla organizacji cywilnych;
- w sytuacjach nadzwyczajnych zapewnić wsparcie dla sił ONZ we Wschodniej Sławonii.

Opierając się na generalnym przestrzeganiu warunków porozumienia z Dayton, zapewnionym podczas misji IFOR, mniejsze siły SFOR są w stanie skoncentrować się na implementacji wszystkich postanowień Aneksu 1A Porozumienia Pokojowego, w tym między innymi:

- zapewnieniu bezpiecznej sytuacji, w której władze lokalne i narodowe oraz inne organizacje międzynarodowe mogą funkcjonować;
- dostarczaniu wsparcia dla innych agencji (wybiórczo i w sposób ukierunkowany, ze względu na mniejszą ilość sił

Zadaniem SFOR (operacja Joint Guard – Wspólna Straż) jest stabilizacja pokoju. Różnica pomiędzy zadaniami IFOR i SFOR jest odzwierciedlona w nazwie ich misji.

SFOR pomógł w zapewnieniu bezpiecznej atmosfery potrzebnej dla wyborów municypalnych, które miały miejsce we wrześniu 1997 roku. Kontynuował również wspieranie OBWE. Pomoc ta dotyczyła między innymi przygotowania i przeprowadzenia tych wyborów oraz implementacji Porozumienia w sprawie Budowy Środków Zaufania i Bezpieczeństwa oraz Subregionalnego Porozumienia w sprawie Kontroli Zbrojeń. To ostatnie porozumienie ogranicza posiadanie przez strony ciężkiej broni, w celu eliminacji niebezpieczeństwa subregionalnego wyścigu zbrojeń i doprowadzenia do ogólnej redukcji ciężkiej broni w regionie.

SFOR kontynuuje również wspieranie UNHCR, w jego zadaniach nadzorowania powrotu uchodźców i osób wysiedlonych. Zapewnia on, aby żadna broń nie była używana w Strefie Separacji. Jakiegokolwiek odstępstwa od tej zasady wymagają specjalnej zgody SFOR, który w ten sposób pomaga w implementacji procedur ułatwiających powroty

uchodźców do Strefy Separacji, wynegocjowane pomiędzy różnymi organizacjami i stronami. SFOR stara się zapobiegać jakimkolwiek konfliktom związanym z powrotami uchodźców i osób wysiedlonych. Jednak to strony ponoszą odpowiedzialność za przywrócenie porządku i normalnych warunków, w przypadku zaistnienia jakiegoś incydentu.

SFOR blisko współpracuje z Międzynarodowymi Siłami Policyjnymi do Zadań Specjalnych ONZ (IPTF), pomagając w promowaniu lokalnego prawa i porządku, nieodzownego dla ustanowienia trwałego pokoju. Poparcie udzielane przez IFOR dla Międzynarodowego Trybunału Kryminalnego do spraw byłej Jugosławii (ICTY) jest kontynuowane przez SFOR. Obejmuje ono zapewnienie bezpieczeństwa i wsparcia logistycznego dla zespołów śledczych ICTY oraz nadzór i naziemne patrolowanie domniemanych miejsc masowych grobów. Rada Północnoatlantycka upoważniła SFOR do zatrzymywania i przekazywania ICTY osób oskarżonych o zbrodnie wojenne, w sytuacjach kiedy SFOR zetknie się z nimi w trakcie wypełniania swoich obowiązków.

3.3. Wsparcie

Wsparcie (zabezpieczenie) działań jest istotnym elementem prowadzenia operacji innych niż wojna. Szczególną rolę odgrywają tu jednostki inżynieryjne, których możliwości są wielce pożądane w przedstawianych operacjach. Działania jednostek inżynieryjnych, w tego typu operacjach, są ukierunkowane na stworzenie warunków do swobodnego przemieszczania się jednostek lądowych, w całym obszarze prowadzenia operacji. Innym nie mniej ważnym zadaniem jest zapewnienie siłom pokojowym właściwego zakwaterowania oraz bezpieczeństwa. Jednostki inżynieryjne, w trakcie prowadzenia operacji innych niż wojna, zajmują się także zaopatrywaniem, magazynowaniem oraz dystrybucją wody pit-

nej. Posiadając stosowne urządzenia, zapewniają dostarczanie i dystrybucję energii elektrycznej. Najważniejszym jednak zadaniem jednostek inżynierskich jest lokalizowanie i usuwanie min oraz innych środków wybuchowych.

Równie ważną rolę jak pododdziały inżynierskie odgrywają jednostki łączności. Zasadniczym zadaniem tych jednostek jest zapewnienie sprawnej łączności pomiędzy wszystkimi elementami wchodzącymi w skład operacji. Zadanie to jest możliwe do wykonania dzięki zastosowaniu najnowocześniejszych środków łączności radiowej, radioliniowej a nawet satelitarnej.

3.4. Zabezpieczenie logistyczne

Odpowiedzialność za zabezpieczenie logistyczne wojsk prowadzących działania w operacjach innych niż wojna (międzynarodowych operacjach pokojowych) ponoszą wspólnie państwa, które wydzielają siły i to one muszą zagwarantować pełne zabezpieczenie w sprzęt oraz środki materiałowe i bojowe. Zakres odpowiedzialności państwa kierującego siły obejmuje:

- zorganizowanie zabezpieczenia logistycznego dla swoich sił zbrojnych zgodnie z wymogami NATO, co stwarza konieczność dostarczenia zaopatrzenia bezpośrednio z krajowych źródeł lub przez państwa członkowskie drogą porozumień o wspólnym zabezpieczeniu logistycznym wojsk;
- regularne dostarczanie dowódcy NATO informacji dotyczących zabezpieczenia logistycznego wydzielonych oddziałów, które będą rozmieszczone w strefie działania, szczególnie w zakresie sposobu przegrupowania wyznaczonego oddziału i rodzaju transportu, wykorzystywanego do przegrupowania; sposobu odtwarzania środków bo-

jowych i materiałowych oraz UiSW, po osiągnięciu rejonu przeznaczenia; leczenia i ewakuacji rannych i chorych; realizacji usług gospodarczo – bytowych na rzecz własnych wojsk;

- systematyczne składanie dowódcy NATO meldunków o stanie narodowych elementów zabezpieczenia logistycznego, w zakresie problematyki finansowej (celnej), roli państwa – gospodarza przy transporcie środków bojowych i materiałowych oraz UiSW, a także rozliczeń finansowych z lokalnymi władzami. W tym celu powinny być przestrzegane stosowne procedury planowania logistycznego (zał. 3).

Proces planowania⁶⁰ zabezpieczenia jednostki wyznaczonej do operacji pokojowej powinien być poprzedzony rekonesansem, podczas którego należy uzyskać informacje: o możliwości zawarcia dwustronnych umów z państwem – gospodarzem oraz krajem tranzytowym na przegrupowanie sił i środków wybranym rodzajem transportu, stacjach, portach, lotniskach załadowniczych i wyładowniczych, oprzyrządowanie do rozładunku sprzętu ciężkiego (systemy paletyzacji, kontenerów, dźwigi kontenerowe, środki do transportu kontenerowego), liniach komunikacyjnych, strukturze rejonu ześrodkowania, dostępnych zasobach lokalnych pod kątem ich przydatności do zakwaterowania, wykorzystania urządzeń zasilających, pozyskania wody pitnej po procesie oczyszczania, odkażania i uzdatniania, możliwościach magazynowania w niespodziewanych przypadkach oraz możliwościach udzielania pomocy przez inne jednostki wojskowe NATO w przypadku ich wcześniejszego rozmieszczenia.

Skuteczność zabezpieczenia logistycznego w dużej mierze zależy będzie od poziomu wyszkolenia własnych organów logistycznych, szczególnie w zakresie przygotowania językowego, znajomości procedur zapotrzebowań i sprawozdawczości obowiązujących w siłach pokojo-

⁶⁰ Zasady planowania przedstawiono w załączniku 11.

wych, zasad przemieszczania się pododdziałów własnych w strefie odpowiedzialności.

Niebagatelna jest również znajomość nowego sprzętu wprowadzanego na wyposażenie wojsk a otrzymywanego w ramach doposażenia oddziału. Z dotychczasowych doświadczeń 6 BDSz pełniących służbę w Bośni wynikało, że prawidłowe wykorzystanie sprzętu zwłaszcza medycznego, ratowniczego i gastronomicznego, było możliwe po upływie około dwóch miesięcy trwania misji. Wynikało to z braku czasu na zapoznanie się z nim w okresie przygotowawczym w kraju, co z kolei było spowodowane dostarczaniem go tuż przed wyjazdem w rejon misji.

KONKLUZJE

W związku z tym, że struktury CJTF i poszczególnych komponentów nie są jeszcze do końca funkcjonalnie zweryfikowane, istnieje potrzeba ich ciągłego testowania. Trwające obecnie spotkania, narady i ćwiczenia przyszłych dowództw, mają na celu przygotowanie ich do wyzwań jakie niosą współczesne zagrożenia bezpieczeństwa. Jednocześnie powinno być realizowane szkolenie dowódców i oficerów sztabów, przewidzianych operacji zarówno w ramach zobowiązań NATO, jak i misji wykonywanych przez poszczególne kraje.

Zadaniem nowej struktury CJTF jest również zapewnienie możliwości narastania dysponowanych sił w zależności od sytuacji oraz zapewnienie ich elastyczności w działaniu. Także struktury te powinny być przygotowane do powiększenia NATO o nowe państwa. Przygotowana tak struktura powinna umożliwiać w miarę łagodne przechodzenie do standardów NATO i UZE w ramach partnerskiej współpracy.

Obecnie przewiduje się realizację szeregu różnych przedsięwzięć na rzecz Unii Zachodnioeuropejskiej w ramach prewencji i zapewnienia pokoju na naszym kontynencie. Zmusza to do kształtowania odpowiedniego profilu planowanych misji, a dowództwo europejskie przygotowuje niezbędne siły. Priorytetem jest obecnie transport, niezbędny do szybkich przerzutów dysponowanych sił. Przyjęta struktura dowództwa CJTF, wraz z odpowiednimi kompetencjami, stałe planowanie na tym szczeblu i wiele innych przedsięwzięć wymagają odpowiedniego składu organizacyjnego i zmian w strukturach dowodzenia. Zmiany te mogą nastąpić w ramach decyzji podejmowanych doraźnie przez Radę Północnoatlantyczną. Zakłada się przy tym, że wyposażenie i środki finansowe na modernizację sił zbrojnych NATO zapewni Unia Zachodnioeuropejska. Funkcjonowanie CJTF opiera się na koncepcji zachowania stabilności i bezpieczeństwa w poszczególnych obszarach.

Polska jest krajem, którego żołnierze mają wyrobioną, wysoką renomę i uznanie wśród uczestników operacji pokojowych. Racje stanu naszego państwa przemawiają za utrzymaniem nadal dotychczasowej pozycji wśród państw – uczestników operacji pokojowych. Członkostwo w NATO stawia przed nami zadania przygotowania naszych żołnierzy do uczestnictwa w różnych typach operacji.

Obecnie zasadniczym problemem w tym obszarze jest przygotowanie skutecznego (właściwego) systemu kształcenia i szkolenia całego wojskowego i cywilnego personelu, do wykonywania zadań w szerokim zakresie operacji militarnych i innych niż wojna. Indywidualne kształcenie przygotowujące oficerów do planowania i prowadzenia działań w ramach operacji militarnych innych niż wojna powinno rozpoczynać się już w trakcie studiów dyplomowych, w Akademii Obrony Narodowej. Kształcenie oficerów – studentów powinno obejmować podstawowy zakres wiedzy, niezbędny do realizowania szkolenia w jednostkach wojskowych

oraz przygotowania ich do szkolenia zespołowego. W doborze treści kształcenia szczególne znaczenie powinno być przypisywane problemom związanym z:

- poznawaniem szeroko rozumianych problemów pokoju;
- konfliktu zbrojnego oraz wojny, zbrojeń i rozbrojenia;
- wybranymi problemami teorii operacji innych niż wojna, a szczególnie operacji wsparcia pokoju;
- międzynarodowych systemów bezpieczeństwa;
- prawa międzynarodowego.

Szczególnie eksponowana powinna być problematyka funkcjonowania organizacji zajmujących się problemami międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa (Organizacja Narodów Zjednoczonych, Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie oraz Unia Zachodnioeuropejska). Oficerowie powinni poznać struktury tych instytucji oraz te organy, z którymi mogą w przyszłości prowadzić wspólne działania na rzecz utrzymania, bądź przywrócenia pokoju.

Teoria problemu operacji innych niż wojna jest wyjątkowo złożona i dotyczy nie tylko działalności typowo wojskowej, ale również działalności na płaszczyźnie cywilnej. Na tym etapie, oficerowie powinni poznać podstawowe definicje opisujące poszczególne typy operacji, które określono wspólnym mianem - innych niż wojna. Przekazywane treści przez odpowiednio przygotowanych wykładowców powinny dotyczyć również ogólnych zasad normujących użycie poszczególnych sił zbrojnych. Wykazać ich rolę i znaczenie w operacjach innych niż wojna.

Szczególną dziedziną wiedzy, którą studenci powinni poznać jest prawo, w tym prawo regulujące wszelkie normy postępowania w międzynarodowych konfliktach zbrojnych.

Kolejny etap kształcenia powinien być realizowany w ramach kursów taktyczno – operacyjnych, organizowanych również w Akademii

Obrony Narodowej. Kursy te powinny obejmować podstawy użycia Sojuszniczych Połączonych Sił do Zadań Specjalnych (CJTF) oraz sił powietrznych, jako jednego z ich komponentów. Powinno się również wyjaśniać wszelkie relacje i zależności występujące pomiędzy poszczególnymi typami operacji innych niż wojna a zadaniami wykonywanymi przez poszczególne rodzaje sił zbrojnych. Oficerowie powinni być zapoznani również z procedurami dotyczącymi planowania oraz wykonania tego typu operacji. W ramach szkolenia operacyjno – taktycznego, należy zapoznać oficerów z zasadami przygotowania i przeprowadzenia ćwiczeń dowódczo – sztabowego oraz ćwiczeń z wojskami, których celem byłoby rozwiązywanie problemów związanych z militarną reakcją na zagrożenie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.

Końcowy etap kształcenia indywidualnego oficerów powinien być realizowany na studiach podyplomowych (np. Podyplomowe studium operacyjno – strategiczne). Treści przekazywane na tych kursach powinny obejmować między innymi problematykę planowania i prowadzenia operacji połączonych, wszystkich komponentów wchodzących w skład CJTF. Duży nacisk należy położyć również na umiejętności prowadzenia negocjacji. Wieloetapowe ćwiczenie byłoby praktycznym sprawdzeniem nabytych przez oficerów umiejętności. Podstawowym zadaniem takiego systemu kształcenia powinno być wykształcenie personelu rozumiejącego zasady, cele, zadania i właściwości operacji innych niż wojna oraz ukształtowanie odpowiednich umiejętności ich planowania i kierowania nimi.

Szkolenia zgrywające sztaby i jednostki powinny być prowadzone na różnych szczeblach dowodzenia. Dowódcy powinni wyszukiwać personel posiadający odpowiednią znajomość języków obcych i zachęcać go do rozwijania i utrzymywania kondycji językowej na najwyższym poziomie, tzn. biegłego posługiwania się językami obcymi. Oficerowie szta-

bu (planiści) muszą tworzyć realistyczne (rzeczywiste) tło, zmieniające się sytuacje - w wyznaczonym obszarze operacji - podczas ćwiczeń z wojskami. Modelowanie i symulacje działań połączonych, seminaria i ćwiczenia dowódczo - sztabowe są metodami pozwalającymi dowódcom, sztabom i jednostkom na właściwe przygotowanie do działań w ramach operacji innej niż wojna.

Ćwiczenie powinno podkreślać nie tylko użycie sił powietrznych w operacjach, ale obejmować również przejście do (lub z) działań wojennych. Wszystkie ćwiczenia powinny również obejmować i artykułować problematykę:

- dowodzenia i kierowania oraz łączności;
- rozpoznanie;
- stosowne uwarunkowania prawne;
- osłonę sił powietrznych;
- koordynację potrzeb logistycznych do skutecznego przeprowadzenia operacji innej niż wojna.

Dowódcy wszystkich szczebli dowodzenia, uczestniczący w ćwiczeniach, muszą zapoznać się zarówno z ogólną, złożoną problematyką, jak również szczegółami dotyczącymi doktryny użycia sił powietrznych w operacji innych niż wojna. Ćwiczenia wiernie odzwierciedlające rzeczywiste warunki prowadzenia operacji innych niż wojna powinny uwzględniać udział organizacji pozarządowych, prywatnych organizacji ochotniczych, środków masowego przekazu wraz z elementami działań połączonych są niezbędne do ustalenia możliwych braków (niedociągnięć) i korekcji działań w celu osiągnięcia powodzenia w przyszłej operacji.

Stworzenie Centrum Szkolenia Gotowości Sił Połączonych mogłoby zapewnić opracowywanie scenariuszy do szkolenia, w ramach przygotowania do operacji innych niż wojna. Scenariusze te powinny

uwzględniać i odzwierciedlać niedawne (ostatnie), rzeczywiste wydarzenia na świecie, jak również prawdopodobne, przyszłe wydarzenia i incydenty, jakie mogą mieć miejsce. Ponadto centrum to powinno:

- analizować bieżące wydarzenia i sytuacje kryzysowe na świecie;
- prognozować przyszłe, możliwe sytuacje konfliktowe.

W opracowaniach wymienionych scenariuszy powinny uczestniczyć organizacje i przedstawiciele sił zbrojnych z różnych państw. Organ dowodzenia powinny dokonywać ciągłej oceny wyników szkolenia przygotowującego ich jednostki i sztaby do udziału w operacjach innych niż wojna oraz sprawdzać ich zdolność do wykonywania zadań podstawowych, wykonywanych również w czasie wojny. Ostatecznie, po każdej operacji innej niż wojna, każdy dowódca musi zapewnić całemu personelowi możliwość udziału w szkoleniu doskonalącym, niezbędnym do przygotowania ich do wypełniania funkcji wojennych.

Udział w ćwiczeniach i przedsięwzięciach im towarzyszących w zakresie przygotowania i prowadzenia operacji innych niż wojna, a w tym operacjach wsparcia pokoju, akcjach poszukiwawczo – ratowniczych oraz akcjach humanitarnych zapewnią:

- zaznajomienie z procesami interakcji polityczno – wojskowej, techniki kierowania, w hipotetycznych sytuacjach kryzysowych;
- zaznajomienie z rozwojem, szkoleniem i doskonaleniem struktur dowodzenia i kontroli w takich obszarach, jak: procedury sztabowe oraz polityka informacyjna;
- zapoznanie z procedurami operacyjnymi podczas prowadzenia wspólnych, wielonarodowych operacji połączonych RSZ w takich obszarach, jak: zasady działania wojsk, standardowe procedury operacyjne (standard operating procedures – SOPs), zasady użycia środków walki oraz zabezpieczenie logistyczne i łączność;

- propagowanie wzajemnego zrozumienia, zaufania i współpracy pomiędzy siłami zbrojnymi Sojuszu i państw partnerskich.

W ćwiczeniach występują zazwyczaj dwa podstawowe problemy:

- udział odpowiednio przygotowanej kadry w ćwiczeniach dowódczo – sztabowych, organizowanych przez inne państwa;
- przygotowanie w kraju ćwiczenia dowódczo – sztabowego, związanego z problematyką przygotowania i prowadzenia operacji militarnej innej niż wojna.

Zarówno w przypadku przygotowywania, jak i udziału w ćwiczeniach organizowanych przez inne państwa, musi być spełniony odpowiedni cykl przygotowawczy, obejmujący zarówno szkolenie indywidualne, jak i grupowe jednostek i sztabów.

W przygotowaniu żołnierzy zasadniczej służby wojskowej do udziału w operacjach innych niż wojna (pokojowych) powinno uwzględniać się:

- W rejon misji pokojowych powinny być delegowane organiczne pododdziały w miarę możliwości organizacyjnych. Zaletą tego rozwiązania jest prowadzenie od pierwszych dni przybycia żołnierzy zasadniczej służby wojskowej do koszar szkolenia związanego z udziałem w operacjach pokojowych; dobra znajomość przez kadrę psychiki, umiejętności oraz stopnia zdyscyplinowania podwładnych.
- Szkolenie powinni prowadzić instruktorzy posiadający doświadczenie praktyczne w konkretnej operacji. Należałoby zastanowić się nad możliwością wykorzystania kadry poprzedniej zmiany do przygotowania kolejnej. Oddelegowanie takiej kadry, chociażby na miesiąc, do szkolenia nowej zmiany, w znaczny sposób podniosłoby poziom przygotowania żołnierzy służby zasadniczej do wykonywania zadań w konkretnej operacji pokojowej.

- Doświadczona kadra powinna uaktualniać tematykę i procedury postępowania w konkretnej misji. Ponadto żołnierze służby zasadniczej i kadra przygotowująca się do wyjazdu byłaby zapoznana nie tylko z bieżącą sytuacją polityczno-militarną w rejonie misji, ale również z warunkami tam panującymi.
- Istnieje także możliwość powoływania żołnierzy rezerwy do udziału w operacjach pokojowych. Uczestnictwo żołnierzy rezerwy w takich operacjach miałoby nie tylko znaczenie dla armii, ale także dla całego państwa. Stworzenie odpowiedniego systemu naboru wyżej wymienionych żołnierzy nie powinno stwarzać większego problemu. Można w tym względzie wykorzystać doświadczenia innych państw – chociażby Austrii i krajów skandynawskich.
- Wojskowe Centrum Szkolenia dla potrzeb ONZ powinno skoncentrować się głównie na organizowaniu i zabezpieczeniu szkolenia żołnierzy, oraz opracowaniu materiałów szkoleniowych dla potrzeb własnych i jednostek przeznaczonych do szkolenia i udziału w operacjach pokojowych. Jak dotąd, nie posiadamy odpowiedniego podręcznika, który byłby zapewne bardzo pomocny podczas szkolenia wstępnego w wyznaczonych jednostkach wojskowych.
- Podczas realizowanego obecnie szkolenia wstępnego i przygotowawczego całkowicie zapomniano o szkoleniu w utrzymaniu zdrowia psychicznego, jak również sposobów i metod zwalczania stresu, a przecież operacje pokojowe odbywają się w rejonach, gdzie istnieje duże zagrożenie życia. Ponadto rozłąka z rodziną i bliskimi ma także znaczący wpływ na sposób oraz jakość wykonywania zadań. Wydaje się, że tematyka zdrowia psychicznego i pokonywania stresu, mogłaby być wprowadzona do programów szkolenia przy niewielkich nakładach.

Sposób szkolenia żołnierzy zasadniczej służby wojskowej w trakcie przygotowania do udziału w operacjach pokojowych musi ulegać ciągłej ewolucji i powinien być dostosowany do rozwiązywania różnych sytuacji kryzysowych, w tym konfliktów międzynarodowych i wewnętrznych. Każda operacja wchodząca w zakres działań innych niż wojna posiada swoją specyfikę. Dlatego przygotowując żołnierzy zasadniczej służby wojskowej, należy uwzględniać występujące między nimi różnice, aby jak najlepiej przygotować ich do wykonania różnych zadań. Uważamy, że system przygotowania żołnierzy powinien być przedmiotem stałej analizy i oceny, a wszelkie niedociągnięcia lub zmiany należy wprowadzać na bieżąco.

SŁOWNIK POJĘĆ I AKRONIMÓW

ACE	Allied Command Europe	Dowództwo Połączonych Sił Zbrojnych NATO w Europie
ACLANT	Allied Command Atlantic	Dowództwo Połączonych Sił zbrojnych NATO na Atlantyku;
CIMIC	Civil - Military Cooperation	Cywilno – wojskowa współpraca
DPKO	Department of Peacekeeping Operations	Departament Operacji Pokojowych (Utrzymywania Pokoju)
FC	Force Commander	Dowódca Sił (Pokojoych)
IHL	International Organisation	Organizacja Międzynarodowa
IPTF	International Police Task Force	Międzynarodowe Siły Policyjne do Zadań Specjalnych ONZ
LCC	Logistic Coordination Centre	Logistyczne Centrum (Stanowisko) Koordynacyjne
LOAC	Law of Armed Conflict	Prawo Konfliktów Zbrojnych
MCC	Mobility Coordination Centre	Ruchome Centrum Koordynacyjne

MNC	Major NATO Commnader	Główny Dowódca NATO
MSC	Major Subordinate Commmand	Główne Dowództwo Podległe
NAC	North Atlantic Cooperation Council	Rada Północnoatlantycka
NACC	North Atlantic Cooperation Council	Północnoatlantycka Rada Współpracy
NATO	North Atlantic Threaty Organisation	Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego
NGO	Non – Governmental Organisation	Organizacja Pozarządowa
NMA	NATO Military Authority	Władze Wojskowe NA- TO
OPCOM	Operational Command	Dowodzenie Operacyjne
OPCON	Operational Control	Kierowanie Operacyjne
OSCE	Organisation for Seciu- rity and Cooperation in Europe	Organizacja Bezpie- czeństwa i Współpracy w Europie
PSF	Peace Support Forces	Siły Wsparcia Pokoju (Siły Pokojowe)
PSO	Peace Support Opera tions	Operacje Wsparcia Pokoju
PVO	Private Voluntary Or- ganisation	Prywatna Organizacja Ochotnicza

RRC	Rapid Reaction Force	Siły Szybkiego Reagowania
SACEUR	Supreme Allied Commander Europe	Naczelnny Dowódca Sojuszniczych Sił Zbrojnych NATO w Europie
SACLANT	Supreme Allied Commander Atlantic	Naczelnny Dowódca Sojuszniczych Sił Zbrojnych na Atlantyku
SFOR	Stabilisation Force	Siły Stabilizacyjne
SOFA	Status of Force Agreement	Porozumienie w sprawie Statusu Sił Pokojowych (Misji)
SOP	Standard Operating Procedure	Standardowa Procedura Operacyjna
SRSO	Special Representative of the Secretary General	Specjalny Przedstawiciel Sekretarza Generalnego ONZ
TOA	Transfer of Authority	Delegowanie Uprawnień
UN	United Nations	Organizacja Narodów Zjednoczonych
UNCRO	United Nations Confidence Restoration Operation in Croatia	Operacja ONZ Odbudowy Zaufania w Chorwacji

UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees	Wysoki Komisarz Organizacji Narodów Zjednoczonych do spraw Uchodźców
UNIMOG	United Nations Iran Iraq Military Observer Group	Grupa Obserwatorów wojskowych ONZ W Iranie i Iraku
UNMIBH	United Nations Mission in Bosnia and Herzegovina	Misja ONZ w Bośni i Hercegowinie
UNSC	United Nations Security Council	Rada Bezpieczeństwa ONZ
UNSCR	United Nations Security Council Resolution	Rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ
UNOSOM I i II	United Nations Operation in Somalia	Operacja ONZ w Somalii
UNOCHA	United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs	Biuro ONZ do spraw Koordynacji Pomocy Humanitarnej
UNPREDEP	United Nations Preventive Deployment Force	Prewencyjne Rozwinięcie Sił ONZ
UNPROFOR	United Nations Protection Force	Siły Ochronne ONZ

BIBLIOGRAFIA:

1. AJP – 01.
2. Bi – MNC Directive For NATO Doctrine For Peace Support Operations, SHAPE, Bruksela 1995.
3. Bi – MNC Directive For NATO Doctrine For Peace Support Operations, SHAPE, Bruksela 1998.
4. Z. Cesarz, E. Stadtmuller.: Problemy polityczne współczesnego świata, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1998.
5. J. Czaputowicz.: System czy nieład? Bezpieczeństwo europejskie u progu XXI wieku. Wydawnictwo naukowe PWN. Centrum Stosunków Międzynarodowych, Warszawa 1998.
6. FM – 100 – 23 Peace Operations, Department of Army, Waszyngton, 1994.
7. G. Evans.: Współpraca dla pokoju. Agenda na lata dziewięćdziesiąte i następne. Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 1994.
8. F. Gagor, K. Paszkowski.: Międzynarodowe operacje pokojowe w doktrynie obronnej RP. Wydawnictwo Adam Marszałek. Toruń, 1999
9. J. Kaczmarek, A. Skowroński: bezpieczeństwo. Świat – Europa – Polska, wydawnictwo Alta 2, Wrocław 1998.
10. M. Marszałek.: Operacje wsparcia pokoju według poglądów NATO. AON, Warszawa 1999.
11. NATO Vademecum. Partnerstwo i współpraca. Wydawnictwo Bellona, Warszawa 1995.
12. NATO Vademecum. Wydanie jubileuszowe. Dom Wydawniczy Bellona, Warszawa 1999.
13. P. Nopens.: Peace operations as an instrument of conflict prevention, Defensie Studiecentrum, Brussels, 1995.

14. Skowroński.: Siły pokojowej operacje utrzymania pokoju Organizacji Narodów Zjednoczonych. AON, Warszawa 1997.
15. J. Solak: Niemcy w NATO, Dom wydawniczy Bellona, Warszawa 1999.
16. The Field Manual, Vol. 5: Operations Other Than War, Part 2: Wider peacekeeping, HSMO, Londyn, 1994.
17. R. Wróblewski.: wprowadzenie do strategii wojskowej, Wydawnictwo Buwik, Warszawa 1998.
18. Żebrowski.: Udział ONZ w misjach pokojowych. Myśl wojskowa 2/1998.
19. Zdrodowski., M. Marciniak.: Doktryna powietrzna NATO. AON, Warszawa 1999.

Organizacja Narodów Zjednoczonych (ONZ)

Organizacja Narodów Zjednoczonych jest kontynuatorką tradycji Ligi Narodów⁶¹, powołaną do życia na podstawie Karty Narodów Zjednoczonych, która została podpisana 26 czerwca 1945 roku. Karta Narodów Zjednoczonych stanowi jej podstawę prawną. W preambule tego dokumentu podkreślano, że Ludy Narodów Zjednoczonych są zdecydowane zapewnić przez przyjęcie zasad i ustalenie metod, aby siła zbrojna używana była wyłącznie we wspólnym interesie. Organizacja Narodów Zjednoczonych jest międzynarodową organizacją⁶² o szerokim zakresie działania. Jako podmiot prawa międzynarodowego korzysta ona z prawa zawierania umów, przywilejów i immunitetów, a także prawa legacji. Przywileje te i immunitety regulowane są przede wszystkim w konwencji z dnia 13 lutego 1946 roku, jak również w umowach dwustronnych. Na podkreślenie zasługuje fakt, że organizacja ta

⁶¹ Organizacja międzynarodowa utworzona po pierwszej wojnie światowej z siedzibą w Genewie. Głównym celem Ligi Narodów było zapewnienie pokoju oraz rozwój współpracy międzynarodowej. Była pierwszą próbą stworzenia systemu bezpieczeństwa zbiorowego. W wypadku agresji mogła stosować sankcje przeciwko napastnikowi. Liga Narodów ograniczała prawo państw do wywoływania wojen, jednak nie spełniła zadań związanych z tym zjawiskiem. Mimo to pozostawiła ważny dorobek w postaci idei umacniania stosunków pokojowych w skali globalnej.

⁶² Organizację międzynarodową definiuje się zazwyczaj w znaczeniu przedmiotowym, nawiązując do jednego z tradycyjnych, socjologicznych ujęć organizacji społecznej jako grupy celowej, zrzeszenia zmiernego do realizacji postawionych przed sobą zadań w sposób zorganizowany. Każda organizacja międzynarodowa jest zjawiskiem celowym. Państwa łączą się, by ze sobą współpracować podczas realizacji określonych, wspólnie uzgodnionych celów. Opierają się na założeniu trwałej zgodności lub zbieżności interesów w sferze objętej kompetencją organizacji.

korzysta ze zdolności prawnej na terytorium każdego ze swoich członków, niezbędnej dla wykonywania jej funkcji i osiągnięcia zamierzonych celów.

W celu ułatwienia osiągnięcia zadeklarowanych przez Organizację Narodów Zjednoczonych zadań związanych z międzynarodowym bezpieczeństwem i pokojem utworzono następujące organy:

- ❖ Zgromadzenie Ogólne;
- ❖ Radę Bezpieczeństwa;
- ❖ Radę Gospodarczo – Społeczną;
- ❖ Radę Powierniczą;
- ❖ Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości;
- ❖ Sekretariat.

Zgromadzenie Ogólne złożone ze wszystkich państw członkowskich jest wyrazem uniwersalności ONZ jako organizacji światowej. Zgromadzenie Ogólne, na mocy artykułu 10 upoważnione jest do omawiania wszelkich spraw wchodzących w zakres Karty, łącznie ze sprawami odnoszącymi się do kompetencji i funkcji Rady Bezpieczeństwa w sprawach związanych z bezpieczeństwem, za wyjątkiem określonych w artykule 12⁶³. Na mocy artykułu 12

⁶³ Artykuł 12:

1. Gdy Rada Bezpieczeństwa wykonuje w związku z jakimkolwiek sporem lub sytuacją funkcje powierzone jej przez Kartę Narodów Zjednoczonych, Zgromadzenie Ogólne nie może w związku z tym sporem lub sytuacją udzielać żadnych zaleceń, chyba że Rada Bezpieczeństwa zwróci się o to.
2. Sekretarz Generalny za zgodą Rady Bezpieczeństwa zawiadamia Zgromadzenie Ogólne na każdej jej sesji o wszystkich sprawach dotyczących utrzymania międzynarodowego bezpieczeństwa i pokoju, którymi zajmuje się Rada Bezpieczeństwa; gdy tylko Rada Bezpieczeństwa przestanie zajmować się taką sprawą, Sekretarz Generalny zawiadomi o tym niezwłocznie Zgromadzenie Ogólne, a w przerwach między jego sesjami – członków Organizacji ...

Zgromadzenie Ogólne upoważnione jest do rozważania wszelkich kwestii oraz ogólnych zasad współpracy dotyczącej utrzymania międzynarodowego bezpieczeństwa i pokoju. Zgromadzenie Ogólne może zalecać środki pokojowego rozwiązywania jakiejkolwiek sytuacji, którą uzna za zagrażającą ogólnemu dobrobytowi i przyjaznym stosunkom między państwami.

Rada Bezpieczeństwa pod względem instytucjonalnym jest najważniejszym organem Organizacji Narodów Zjednoczonych. Składa się z 10 członków niestałych, wybieranych na dwuletnie kadencje oraz pięciu członków stałych, do których zalicza się:

- Chiny;
- Francję;
- Rosję;
- Wielką Brytanię;
- Stany Zjednoczone.

Rada Bezpieczeństwa jest odpowiedzialna za utrzymanie międzynarodowego bezpieczeństwa i pokoju. Decyzje Rady zapadają w sprawach formalnych większością głosów, natomiast w sprawach merytorycznych większością głosów, w tym jednomyślnością stałych członków Rady. Państwa członkowskie uznają, że przy wykonywaniu swych obowiązków, wynikających z tej odpowiedzialności Rada Bezpieczeństwa działa we wspólnym ich imieniu. Zgodnie z Kartą, Radzie przyznane zostały szczególne kompetencje, ułatwiające pokojowe rozstrzygnięcie sporów (rozdział VI, artykuły 33 – 38) i podejmowanie akcji w razie zagrożenia lub naruszenia pokoju, bądź aktów agresji (rozdział VII, artykuły 39 – 51).

Sekretarz Generalny może zwrócić uwagę Rady Bezpieczeństwa (artykuł 99 Karty Narodów Zjednoczonych) na każdą sprawę, która jego zdaniem może zagrażać utrzymaniu międzynarodowego bezpieczeństwa

i pokoju. W sprawach związanych z bezpieczeństwem odpowiada raczej przed Radą Bezpieczeństwa niż Zgromadzeniem Ogólnym. Będąc najwyższym funkcjonariuszem administracyjnym ONZ Sekretarz Generalny ma szeroki chociaż nieprecyzyjny zakres odpowiedzialności i kompetencji politycznych. Sekretarz Generalny ma także uprawnienia do występowania w roli samodzielnego rzecznika interesu globalnego. Może także wpływać na agendę międzynarodową i jej treść oraz swobodnie występować w debatach, pod warunkiem stosowania się do artykułu 100 wymagającego od Sekretarza Generalnego i personelu Sekretariatu neutralności i niezależności od państw członkowskich NATO. Sekretarz Generalny może więc na mocy swoich kompetencji uczynić wszystko, co zechce przy uwzględnieniu precedensów ustanowionych wcześniej w praktyce.

Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości (MTS) powołany został na mocy Karty Narodów Zjednoczonych, jako główny organ sądowy systemu Organizacji Narodów Zjednoczonych. Wszyscy członkowie ONZ są stronami statutu Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości i zobowiązują się do wykonywania jego wyroków w każdej sprawie, którą dobrowolnie oddały pod jurysdykcję Trybunału. Zgodnie z artykułem 93, do Statutu MTS mogą także przystąpić państwa nie należące do Organizacji Narodów Zjednoczonych. Zgromadzenie Ogólne i Rada Bezpieczeństwa mogą zwrócić się do MTS o wydanie opinii doradczej w każdej kwestii prawnej, a Zgromadzenie Ogólne może upoważniać inne organy ONZ i jej wyspecjalizowane agencje o wydanie opinii doradczej w kwestiach prawnych, wyłaniających się w toku ich działalności. Przy udzielaniu zaleceń w sprawie pokojowego uregulowania sporu na mocy artykułu

36 Rada Bezpieczeństwa powinna brać pod uwagę, że generalnie strony powinny oddawać spory prawne do MTS⁶⁴.

Rada Gospodarczo – Społeczna (ECOSOC) i inne agencje wyspecjalizowane mają również znaczny udział w działaniach na rzecz utrzymania bezpieczeństwa i pokoju. W swoich ramach zajmują się pozamilitarnymi zagrożeniami bezpieczeństwa. Zgodnie z artykułem 62 Karty Narodów Zjednoczonych, ECOSOC ma uprawnienia do udzielania Zgromadzeniu Ogólnemu, państwom członkowskim i agencjom wyspecjalizowanym ONZ zaleceń dotyczących międzynarodowych zagadnień gospodarczych, społecznych, kulturalnych, wychowawczych oraz zdrowia publicznego, a także zapewnienia poszanowania i przestrzegania praw człowieka i podstawowych wolności. Na mocy artykułu 65, ECOSOC może udzielać Radzie Bezpieczeństwa informacji, a na jej życzenie służy jej pomocą.

Jako gospodarcze i społeczne ramię ONZ, ECOSOC jest uprawniona do koordynowania działalności wyspecjalizowanych agencji ONZ zarówno w zakresie udzielania zaleceń Zgromadzeniu Ogólnemu, jak i państwom członkowskim. Odpowiedzialność za wywiązywanie się przez te agencje z ich zadań spoczywa na ECOSOC, a jest nadzorowane przez Zgromadzenie Ogólne (artykuł 60). W praktyce większość krajów członkowskich ONZ wolała jednak – jak dotąd utrzymywać kontakty raczej bezpośrednio z agencjami, niż za pośrednictwem ECOSOC. W przyszłości dążyć się będzie do wzmocnienia jej zdolności do skutecznego odgrywania roli koordynacyjnej⁶⁵.

⁶⁴ W praktyce MTS był wykorzystywany w niewystarczającym stopniu. Począwszy od 1945 roku zwrócono się doń tylko z 21 wnioskami o opinie doradcze na mocy artykułu 96.

⁶⁵ G. Evans.: Współpraca dla pokoju. Agenda globalna na lata dziewięćdziesiąte i następne. Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa, 1994, s.33.

Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE)

OBWE jest elementem kreującym kolektywny system bezpieczeństwa w Europie. Miejsce i rolę tej organizacji należy widzieć w ścisłym związku zarówno z procesem historycznym, jak i w kontekście żywotnych interesów uczestniczących w nim państw. Obecnie jest formalną organizacją, składającą się z 55 członków, obejmujących całą Europę, Kanadę i stany Zjednoczone.

Na szczycie KBWE, który odbył się w grudniu 1994 roku w Budapeszcie, stanowiska poszczególnych państw różniły się zasadniczo. Rosja prezentowała podejście maksymalistyczne, opowiadając się za przekształceniem KBWE w pełnoprawną organizację międzynarodową.

W Budapeszcie przyjęto Kodeks postępowania, katalog 43 standardów, norm i rekomendacji w dziedzinie polityczno – wojskowych aspektów bezpieczeństwa, dotyczących wczesnego ostrzegania i zapobiegania konfliktom. Państwa zobowiązały się w nim do formułowania strategii obronnych i tworzenia sił zbrojnych zgodnie z prawem międzynarodowym i zasadami KBWE⁶⁶. Kodeks uczynił z demokratycznej kontroli nad siłami zbrojnymi normę obowiązującą w państwach KBWE⁶⁷.

⁶⁶ Czputowicz J. System czy nieład ?. Bezpieczeństwo europejskie u progu XXI wieku. Wydawnictwo Naukowe PWN. Centrum Stosunków Międzynarodowych, Warszawa, 1998, s. 144.

⁶⁷ Zasadniczy fragment deklaracji stanowi: „Jesteśmy zatem gotowi udostępnić wspólne zasoby sojuszu, po przeprowadzeniu konsultacji na forum Rady Północnoatlantyckiej, dla operacji UZE podejmowanych przez europejskich sojuszników w ramach realizacji ich Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa. Popieramy rozwój rozdzielnych, ale nie odrębnych potencjałów, które odpowiadałyby europejskim potrzebom i przyczyniałyby się do bezpieczeństwa sojuszu. Lepsza koordynacja i planowanie w Europie także wzmocni filar europejski i sam sojusz”. (deklaracja Sze-

Dokonano kilku zmian dotyczących nazewnictwa. Idąc na rękę Rosji w nazwie instytucji słowo Konferencja zastąpiono słowem Organizacja, co jednak nie miało konsekwencji dla charakteru instytucji (politycznego w przeciwieństwie do prawnego). Zmieniono również nazwy niektórych organów – Radę KBWE przekształcono w Radę Ministerialną, Komitet Wysokich Przedstawicieli w Wysoką Radę, stały Komitet w Stałą Radę – zwiększając zarazem ich kompetencje. Za działalność wykonawczą odpowiedzialny został Urzędujący Przewodniczący, czyli minister spraw zagranicznych państwa sprawującego przewodnictwo w organizacji.

Akt końcowy KBWE (od 1994 – OBWE) ma charakter kompleksowy. Decyzje w nim zawarte dotyczą w zasadzie wszystkich dziedzin życia międzynarodowego, a więc polityki, spraw wojskowych, gospodarki, handlu, nauki, techniki, technologii, współpracy humanitarnej, kontaktów między ludźmi, informacji, kultury i oświaty. Umożliwia to harmonizację życia międzynarodowego na różnych płaszczyznach⁶⁸.

W Deklaracji zasad rządzących stosunkami między państwami uczestniczącymi można wyróżnić:

- zasadę suwerennej równości, poszanowania praw nieodłącznych suwerenności;
- powstrzymanie się od groźby użycia siły lub użycia siły;
- zasadę nienaruszalności granic;
- zasadę integralności terytorialnej państw;
- poszanowanie praw człowieka i podstawowych wolności łącznie z wolnością myśli, sumienia, religii, przekonań;

fów Państw Uczestniczących w Spotkaniu Rady Północnoatlantyckiej, Bruksela, 10 – 11 stycznia 1994 w: NATO Vademecum, Warszawa 1995, s. 308 – 309).

⁶⁸ J. Kaczmarek, A. Skowroński. Bezpieczeństwo. Świat – Europa – Polska, Wydawnictwo Alta 2, Wrocław 1998, s. 125.

- równouprawnienie i prawa narodów do samostanowienia;
- współpracę między państwami;
- wykonywanie w dobrej wierze zobowiązań wynikających z prawa międzynarodowego.

Zgodnie z intencją Deklaracji wszystkie wymienione wyżej zasady mają podstawowe znaczenie i wobec tego będą stosowane jednakowo bez zastrzeżeń, a każda z nich będzie interpretowana z uwzględnieniem pozostałych. Dziś można z całą pewnością stwierdzić, że OBWE jest współtwórcą przemian jakie nastąpiły w Europie w latach siedemdziesiątych, osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych. W interesującej nas problematyce największe znaczenie mają uchwały dotyczące zbrojeń i stanów osobowych sił zbrojnych w poszczególnych państwach (Układy CFE). Realizacja tych ustaleń doprowadziła nie tylko do znaczącej redukcji zbrojeń i sił zbrojnych, lecz również zapewniła równowagę sił militarnych między państwami, co uznać należy za istotny czynnik gwarancji pokoju na kontynencie.

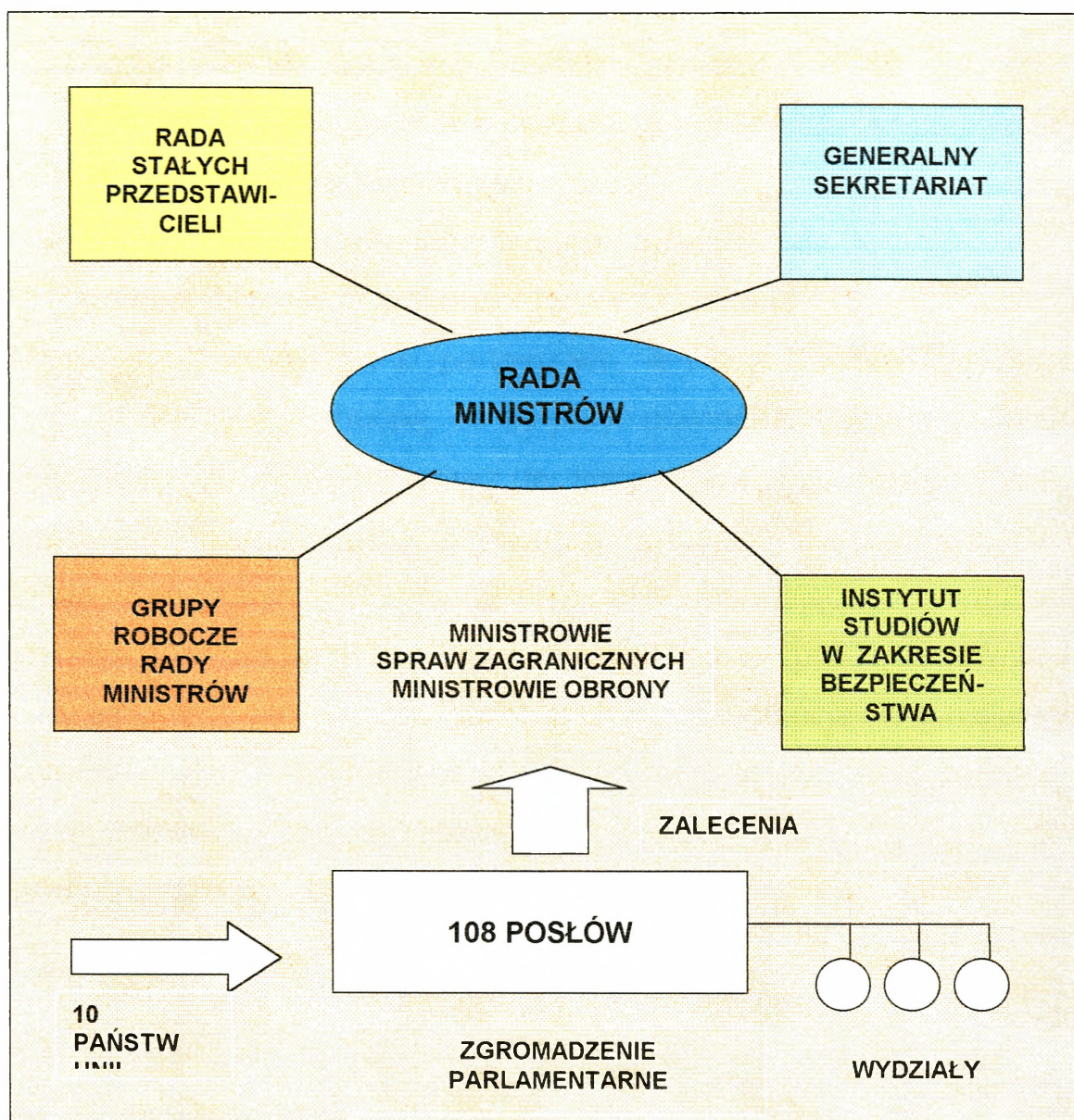
Unia Zachodnioeuropejska

Unia Zachodnioeuropejska istnieje od 1954 roku. Obecnie należy do niej dziesięć państw: Belgia, Francja, Grecja, Hiszpania, Holandia, Luksemburg, Niemcy, Portugalia, Wielka Brytania i Włochy. Organami Unii Zachodnioeuropejskiej są:

- Rada;
- Sekretariat;
- Zgromadzenie Parlamentarne.

Ważne kroki ku zacieśnieniu współpracy między NATO i UZE Powzięto na szczycie NATO w styczniu 1994 roku, kiedy to 16 państw członkowskich Sojuszu udzieliło pełnego poparcia kształtowaniu europejskiej tożsamości w dziedzinie bezpieczeństwa i obrony, a także wzmocnienia europejskiego filaru Sojuszu poprzez UZE, traktowane jako element Unii Europejskiej (UE).

W celu uniknięcia powielania zaangażowanych potencjałów, NATO zgodziło się udostępnić swój potencjał – po konsultacji z Radą Północnoatlantycką – do operacji UZE podejmowanych przez europejskich członków Sojuszu w ramach realizacji wspólnej polityki bezpieczeństwa.

Rys.15. Struktura Unii Zachodnioeuropejskiej

Źródło: J. Kaczmarek, A. Skowroński.: NATO – Europa – Polska, Wrocław, 1998.

Leży to w interesie wszystkich członków wspólnoty choć uwarunkowane jest:

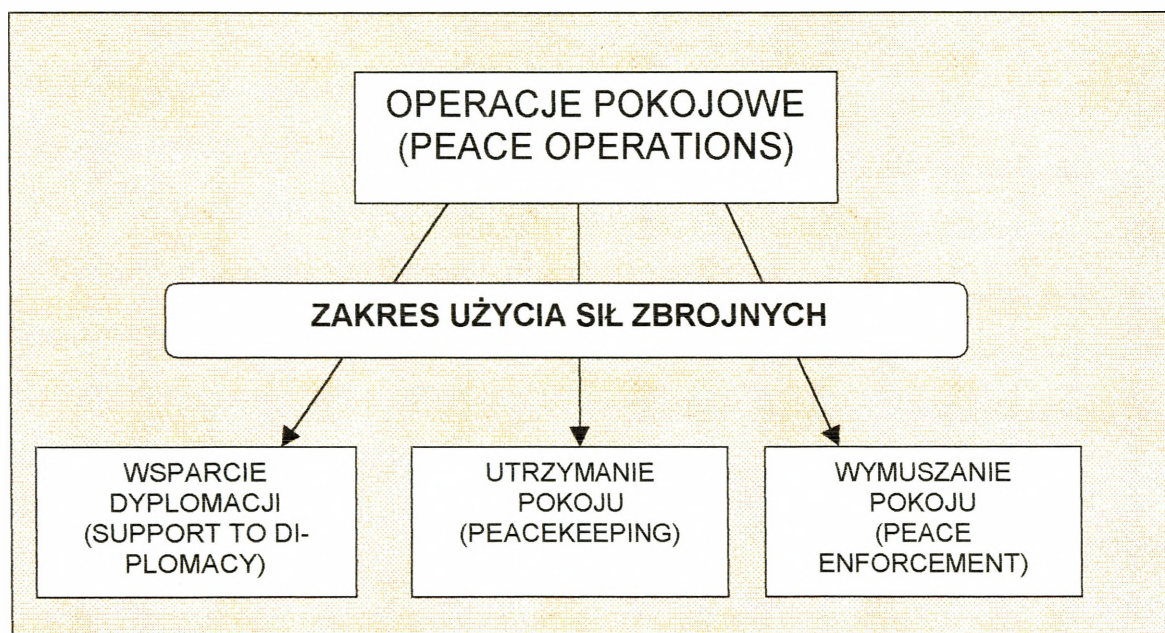
- zdecydowaną wolą wszystkich partnerów do utrzymania transatlantyckich stosunków;
- gotowością do przyjęcia odpowiedzialności w sytuacjach kryzysowych i konfliktowych;

- wiarygodnością UZE jako europejskiego filaru NATO i jej wkładem do stabilizacji sytuacji w Europie i na świecie;
- podziałem zadań (chodzi o podpisanie transatlantyckiego układu);
- skalkulowanym podziałem sił;
- kompatybilnością środków organów dowodzenia;
- kompatybilnością środków organów kierowania.

Wynika stąd, że chodzi o partnerstwo, a nie o konkurencję między Europą i Ameryką Północną, co dotyczyć powinno wszystkich obszarów działalności prowadzonej przez te instytucje i organizacje. Ponadto szefowie państw i rządów zatwierdzili koncepcję Połączonych Sił do Zadań Specjalnych (CJTF) jako środka ułatwiającego ewentualne operacje. Koncepcja ta powinna być wdrożona w sposób zapewniający rozdzielne lecz nie odrębne wykorzystywanie potencjałów wojskowych użytych przez NATO bądź UZE w sytuacjach zagrożenia bezpieczeństwa europejskiego, w których NATO nie byłoby zaangażowane.

Podział i definiowanie operacji pokojowych według poglądów amerykańskich, brytyjskich i kanadyjskich

Podział operacji pokojowych zawarty w amerykańskiej doktrynie w znacznym stopniu odbiegam od poglądów NATO i ONZ w tym zakresie. Zdaniem Amerykanów powinno wyróżniać się trzy główne typy operacji pokojowych (ang. peace operations): wsparcie dyplomacji (ang. support to diplomacy), utrzymanie pokoju (ang. peacekeeping) oraz wymuszanie pokoju (ang. peace enforcement). Podział ten przedstawiono na rysunku poniżej (rys.16)

Rys.16. Podział operacji pokojowych według poglądów amerykańskich

Źródło: FM- 100 - 23

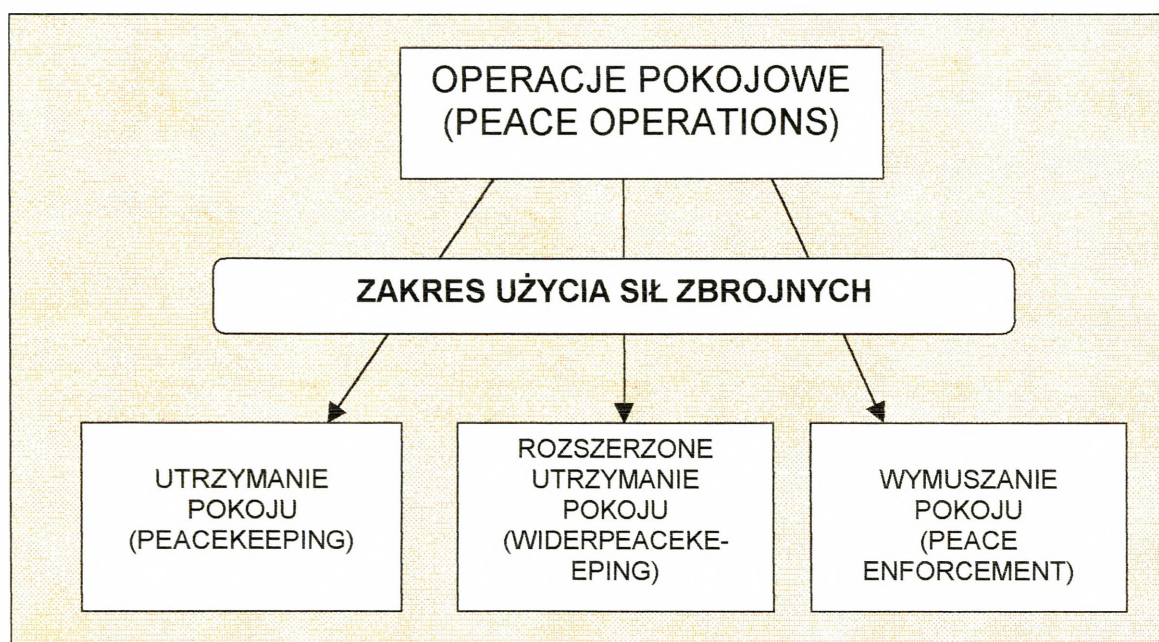
Wsparcie dyplomacji obejmuje działania z zakresu dyplomacji prewencyjnej, tworzenia pokoju oraz budowania pokoju po konflikcie.

Utrzymanie pokoju to działania obejmujące neutralne operacje militarne lub paramilitarne podejmowane za zgodą głównych stron konfliktu. Polegają na monitorowaniu i ułatwianiu wprowadzania w życie ist-

niejącego porozumienia o przerwaniu walk oraz wspierania działań dyplomatycznych zmierzających do osiągnięcia długotrwałego rozwiązania politycznego.

Wymuszanie pokoju to działania polegające na użyciu sił zbrojnych lub groźbie ich użycia, z upoważnienia społeczności międzynarodowej, w celu wymuszenia przestrzegania ogólnie przyjętych rezolucji lub sankcji⁶⁹.

Według oceny brytyjskich specjalistów zajmujących się operacjami pokojowymi, działania te powinny obejmować następujące typy operacji: utrzymanie pokoju, rozszerzone utrzymanie pokoju oraz wymuszanie pokoju (rys. 17.)

Rys. 17. Podział operacji pokojowych według poglądów brytyjskich.

Źródło: The Field Manual, Vol. 5: Operations Other Than War, Part 2: Wider peacekeeping, HSMO, Londyn, 1994.

Utrzymanie pokoju oznacza operacje prowadzone za zgodą zwąśnionych stron w celu wsparcia wysiłków zmierzających do utrzymania

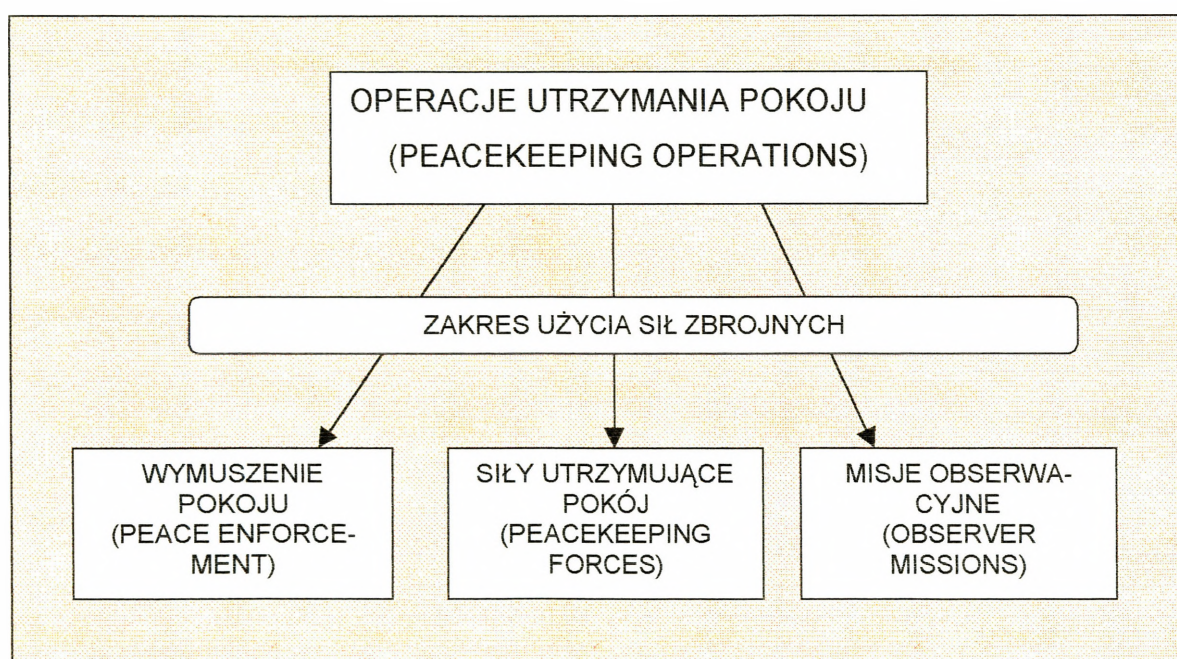
⁶⁹ Definicje te zaczerpnięto z Instrukcji polowej FM – 100 – 23 Peace Operations, Department of Army, Waszyngton, 1994.

pokoju i bezpieczeństwa w rejonach potencjalnych lub istniejących konfliktów.

Rozszerzone utrzymanie pokoju oznacza operacje w szerszym kontekście, prowadzone za zgodą zważnionych stron jednak w środowisku, które może być bardzo niestabilne.

Wymuszanie pokoju to operacje prowadzone w celu przywrócenia pokoju pomiędzy walczącymi stronami, które to nie zgadzają się na interwencję i mogą prowadzić działania zbrojne.

Kanadyjczycy nadal operują ogólnym terminem „utrzymanie pokoju” , traktując je jako podstawowe obejmujące cztery podstawowe typy działań, takie jak: wymuszenie pokoju, siły utrzymujące pokój, oraz misje obserwacyjne (rys.18) ?

Rys. 18. Podział operacji pokojowych według poglądów kanadyjskich.

Źródło: F. Gagor, K. Paszkowski.: Międzynarodowe operacje pokojowe w doktrynie obronnej RP. Toruń, 1999.

Wymuszanie pokoju stanowi formę konwencjonalnych operacji militarnych, obejmująca rozwinięcie sił zbrojnych w zagrożonym rejonie za zgodą tylko jednej strony konfliktu. Celem takich działań jest zapobie-

żenie eskalacji konfliktu, w razie potrzeby także z użyciem siły. Siły takie są więc wyposażone i przygotowane do podejmowania działań zbrojnych w pełnym lub ograniczonym zakresie, włącznie z działaniami ofensywnymi.

Siły utrzymujące pokój są to międzynarodowe formacje wojskowe przeznaczone do rozdzielania stron konfliktu w celu umożliwienia prowadzenia negocjacji pokojowych. Siły takie, składające się przede wszystkim z jednostek wojskowych, mogą działać pod egidą ONZ jak i w ramach sił wielonarodowych. Mogą być rozwinięte w strefach buforowych lub rejonach chronionych, mogą wykonywać także funkcje obserwacyjne.

Misje obserwacyjne nazywane również „misjami dobrych usług” (ang. good offices) oraz „misjami nadzorowania zawieszenia broni” (ang. truce supervision missions), są to zespoły obserwatorów wojskowych wysyłanych przez ONZ lub inne organizacje międzynarodowe w rejon konfliktu w celu monitorowania przestrzegania zawieszania broni lub innego porozumienia. Obserwatorzy wojskowi są nieuzbrojeni i działają w małych grupach przy siłach zwaśnionych stron

**POSTANOWIENIA KARTY NARODÓW ZJEDNOCZONYCH
ODNOSZĄCE SIĘ DO PROWADZENIA OPERACJI POKOJOWYCH**

Rozdział I: Cele i zasady

Celem Organizacji Narodów Zjednoczonych jest:

- (1) Utrzymanie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, poprzez stosowanie skutecznych środków zbiorowych, umożliwiających zapobieganie zagrożeniom pokoju i ich usuwanie; tłumienie wszelkich aktów agresji i innych naruszeń pokoju; łagodzenie lub rozwiązywanie pokojowymi sposobami, zgodnie z zasadami sprawiedliwości i prawa międzynarodowego, sporów lub innych trudnych sytuacji międzynarodowych, mogących prowadzić do naruszania pokoju.
- (2) Rozwijanie pomiędzy narodami przyjaznych stosunków opartych na poszanowaniu zasady równouprawnienia i samostanowienia narodów oraz stosowanie innych, odpowiednich środków dla umocnienia powszechnego pokoju.
- (3) Rozwiązywanie w drodze współpracy międzynarodowej problemów o charakterze gospodarczym, społecznym, kulturalnym lub humanitarnym, jak również popieranie praw człowieka i zachęcanie do ich poszanowania oraz respektowanie podstawowych swobód obywatelskich, bez względu na rasę, płeć, język lub wyznanie.
- (4) Koordynowanie działalności narodów zmierzających do osiągnięcia tych wspólnych celów.

Artykuł 2

Aby osiągnąć cele określone w artykule 1, organizacja i jej członkowie postępować będą według następujących zasad:

- (1) Organizacja opiera się na zasadzie suwerennej równości wszystkich jej członków.
- (2) W celu zapewnienia wszystkim bez wyjątku członkom praw i korzyści, wynikających z przynależności do Organizacji, wszystkie państwa członkowskie w dobrej wierze wykonywać będą zobowiązania przyjęte zgodnie z niniejszą Kartą.
- (3) Wszyscy członkowie rozwiązywać będą spory międzynarodowe środkami pokojowymi w taki sposób, aby nie dopuścić do zagrożenia międzynarodowego bezpieczeństwa i pokoju oraz naruszania zasad sprawiedliwości.
- (4) Wszyscy członkowie powstrzymują się w stosunkach międzynarodowych od groźby użycia siły lub jej użycia przeciwko integralności terytorialnej lub niezawisłości politycznej któregośkolwiek z państw, bądź w jakikolwiek inny sposób niezgodny z celami Organizacji Narodów Zjednoczonych.
- (5) Wszyscy członkowie Organizacji Narodów Zjednoczonych okażą jej wszelką pomoc w każdej akcji, podjętej zgodnie z niniejszą Kartą i powstrzymają się od udzielenia pomocy jakiegokolwiek państwu, przeciwko któremu Organizacja zastosowała środki zapobiegawcze lub środki przymusu.
- (6) Organizacja zapewni, by państwa, które nie są jej członkami, postępowały zgodnie z niniejszymi zasadami w stopniu koniecznym dla utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.
- (7) Żadne z postanowień zawartych w niniejszej Karcie nie upoważnia Narodów Zjednoczonych do ingerencji w sprawy, które z istoty swej należą do kompetencji wewnętrznej któregośkolwiek państwa i nie zo-

bowiązuje członków, aby przekazywali takie sprawy do załatwienia w trybie przewidzianym niniejszą Kartą. Jednakże zasada ta nie wyklucza zastosowania środków przymusu przewidzianych w rozdziale VII.

Rozdział IV ZAGROMADZENIE OGÓLNE

Artykuł 10

Zgromadzenie Ogólne może omawiać wszelkie zagadnienia lub sprawy, wchodzące w zakres niniejszej Karty, albo dotyczące kompetencji i funkcji któregośkolwiek organu przewidzianego w Karcie, jak również może ono, z zastrzeżeniem postanowień artykułu 12, udzielać w tych zagadnieniach i sprawach zaleceń członkom ONZ albo Radzie Bezpieczeństwa, lub też członkom Organizacji i Radzie Bezpieczeństwa.

Artykuł 11

- (1) Zgromadzenie Ogólne może rozważać ogólne zasady współdziałania dla utrzymania międzynarodowego bezpieczeństwa i pokoju, łącznie z zasadami dotyczącymi rozbrojenia i regulacji zbrojeń, oraz udzielać w związku z tym zaleceń członkom ONZ albo Radzie Bezpieczeństwa albo też członkom ONZ i Radzie Bezpieczeństwa.
- (2) Zgromadzenie Ogólne może omawiać każdą sprawę dotyczącą utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa wniesioną przez członka Organizacji albo przez Radę Bezpieczeństwa, albo też zgodnie z ustępem 2 artykułu 35, przez państwo nie będące członkiem organizacji; może ono, z zastrzeżeniem przewidzianym w artykule 12, udzielać w tych sprawach zaleceń zainteresowanemu państwu lub państwom albo Radzie Bezpieczeństwa, albo państwu lub państwom i Radzie Bezpieczeństwa. Każdą tego rodzaju sprawę, w związku z którą konieczne jest przeprowadzenie operacji, Zgromadzenie Ogólne przekaże Radzie Bezpieczeństwa przed jej omówieniem lub po omówieniu.

- (3) Zgromadzenie Ogólne może zwrócić uwagę Rady Bezpieczeństwa na sytuacje mogące zagrażać międzynarodowemu pokojowi i bezpieczeństwu.
- (4) Wyszczególnione w niniejszym artykule kompetencje Zgromadzenia Ogólnego nie ograniczają ogólnego zakresu artykułu 10.

Artykuł 12

- (1) Gdy Rada Bezpieczeństwa wykonuje w związku z jakimkolwiek sporem lub inną trudną sytuacją powierzone jej funkcje (określone w Kartce), Zgromadzenie Ogólne nie może udzielać żadnych zaleceń w stosunku do tych działań, chyba że Rada Bezpieczeństwa zwróci się o to.
- (2) Sekretarz Generalny, za zgodą Rady Bezpieczeństwa informuje Zgromadzenie Ogólne na każdej jej sesji o wszystkich sprawach dotyczących utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, którymi zajmuje się Rada Bezpieczeństwa; gdy tylko Rada Bezpieczeństwa przestanie zajmować się taką sprawą, Sekretarz Generalny informuje o tym niezwłocznie Zgromadzenie Ogólne, a w przerwach między jego sesjami – członków Organizacji ...

Artykuł 14

Z zachowaniem postanowień artykułu 12, Zgromadzenie Ogólne może zalecać sposoby pokojowego rozwiązywania wszelkich sytuacji, bez względu na źródło ich powstania, które, zdaniem Zgromadzenia, mogą zaszkodzić dobru powszechnemu lub przyjaznym stosunkom między narodami, włączając w to sytuacje, które wynikają z naruszenia postanowień Karty, określających cele i zasady ONZ ...

Artykuł 17

- (1) Zgromadzenie Ogólne rozpatruje i zatwierdza budżet Organizacji.
- (2) Członkowie Organizacji pokrywają jej wydatki w stosunku ustalonym przez zgromadzenie Ogólne ...

Rozdział VI: *Pokojowe rozstrzygnięcie sporów*

Artykuł 33

- (1) Strony w sporze, którego dalszy rozwój może zagrażać utrzymaniu międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, głównie będą dążyć do jego rozwiązania w drodze rokowań, badań, pośrednictwa, rozstrzygnięcia sądowego, odwołania się do organów lub układów regionalnych, albo w drodze innych środków pokojowych, według własnego wyboru.
- (2) Rada Bezpieczeństwa o ile uzna za konieczne, wezwie strony do uregulowania sporu takimi środkami.

Artykuł 34

Rada Bezpieczeństwa może badać (analizować) każdy spór lub każdą inną sytuację, mogącą doprowadzić do nieporozumień na arenie międzynarodowej, w celu ustalenia, czy dalsze trwanie sporu lub sytuacji zagraża utrzymaniu międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.

Artykuł 35

- (1) Każdy członek Organizacji Narodów Zjednoczonych, może zwrócić uwagę Rady Bezpieczeństwa lub Zgromadzenia Ogólnego na wszelkie spory i sytuacje wymienione w artykule 34.
- (2) Państwo, które nie jest członkiem ONZ, może zwrócić uwagę Rady Bezpieczeństwa lub Zgromadzenia Ogólnego na spór, w którym jest stroną, o ile w odniesieniu do tego sporu przyjmuje uprzednio zobowiązania wynikające z postanowień niniejszej karty o pokojowym rozstrzygnięciu sporów.
- (3) Postępowanie przed Zgromadzeniem Ogólnym w sprawach, na które zwrócono uwagę w myśl niniejszego artykułu, podlega postanowieniom artykułów 11 i 12.

Artykuł 36

- (1) W każdej fazie sporu lub w sytuacji zbliżonej do sporu, o charakterze określonym Art. 33, Rada Bezpieczeństwa może zalecić odpowiednią procedurę lub sposób jej rozwiązania.
- (2) Rada Bezpieczeństwa weźmie pod uwagę przyjętą przez strony procedurę umożliwiającą rozstrzygnięcia sporu.
- (3) Udzielając na podstawie niniejszego artykułu zaleceń, Rada Bezpieczeństwa uwzględnia również to, że spory o charakterze prawnym, strony powinny przekazywać do Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości stosownie do postanowień jego Statutu.

Artykuł 37

- (1) Jeśli strony uczestniczące w sporze, należącym do kategorii określonej w artykule 33, nie zdołały go rozwiązać za pomocą środków wymienionych w niniejszym artykule, powinny przekazać go Radzie Bezpieczeństwa.
- (2) Jeżeli Rada Bezpieczeństwa uzna, że dalsze trwanie sporu może rzeczywiście zagrozić utrzymaniu międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, to podejmuje decyzję, czy należy zastosować środki przewidziane w artykule 36, czy też zalecić takie warunki rozstrzygnięcia sporu, jakie Rada Bezpieczeństwa uzna za stosowne.

Artykuł 38

Niezależnie od postanowień artykułów 33 – 37, Rada Bezpieczeństwa, na żądanie wszystkich stron w sporze może udzielić im zaleceń w celu pokojowego rozstrzygnięcia sporu.

Rozdział VII: Akcja w razie zagrożenia pokoju, naruszenia pokoju i aktów agresji

Artykuł 39

Rada Bezpieczeństwa stwierdza istnienie zagrożenia lub naruszenia pokoju bądź aktu agresji oraz udziela zaleceń lub decyduje, jakie środki należy zastosować w myśl Art. 41 i 42 w celu utrzymania lub przywrócenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.

Artykuł 40

Aby zapobiec zaostrzeniu się sytuacji, Rada Bezpieczeństwa może, przed udzieleniem zaleceń lub wydaniem decyzji o zastosowaniu środków przewidzianych w artykule 39, wezwać zainteresowane strony, aby zastosowały się do zarządzeń tymczasowych, jakie Rada uzna za konieczne lub pożądane. Takie zarządzenia tymczasowe nie przesądzają praw, roszczeń lub położenia zainteresowanych stron. Rada Bezpieczeństwa wyciąga odpowiednie wnioski w przypadku niezastosowania się do takich środków.

Artykuł 41

Rada Bezpieczeństwa może zdecydować jakie środki, nie pociągające za sobą użycia sił zbrojnych należy zastosować dla wykonania jej decyzji oraz może zażądać od członków Organizacji Narodów Zjednoczonych zastosowania takich środków. Środki te mogą obejmować całkowite lub częściowe zerwanie stosunków gospodarczych oraz komunikacji kolejowej, morskiej, lotniczej, pocztowej, radiowej i innych środków komunikacji oraz zerwanie stosunków dyplomatycznych.

Artykuł 42

Jeśli Rada Bezpieczeństwa uzna, że środki przewidziane w Art.41 będą niewystarczające lub się takimi okazały, może ona przeprowadzić siłami powietrznymi, morskimi lub lądowymi taką akcję, jaką uzna za ko-

nieczną dla utrzymania albo przywrócenia międzynarodowego pokoju. Akcja ta może obejmować demonstrację, blokadę i inne operacje prowadzone w powietrzu, na morzu lub na lądzie przez siły zbrojne państw członków Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 43

- (1) Aby przyczynić się do utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, wszyscy członkowie ONZ zobowiązują się oddać do dyspozycji Rady Bezpieczeństwa, na jej żądanie i stosownie do specjalnego układu lub układów, konieczne dla utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa siły zbrojne, oraz udzielić wszelkiej pomocy, włączając w to prawo przemarszu.
- (2) Taki układ lub układy określają liczebność i rodzaj sił zbrojnych, stopień ich pogotowia, ogólne rozmieszczenie oraz rodzaj pomocy, jakiej należy udzielić.
- (3) Z inicjatywy Rady Bezpieczeństwa rokowania o zawarcie układu lub układów podejmowane będą w możliwie najkrótszym czasie. Układy te mogą być zawarte między Radą Bezpieczeństwa a członkami Organizacji lub między Radą Bezpieczeństwa a grupami członków i będą podlegały ratyfikacji przez państwa – sygnatariuszy w trybie przewidzianym przez ich konstytucje.

Artykuł 44

W przypadku, gdy Rada Bezpieczeństwa podjęła decyzję o użyciu siły, to przed wydzieleniem sił zbrojnych, wynikającym z zaciągniętych zobowiązań zgodnych z artykułem 43 przez państwo nie będące członkiem tej organizacji, powinna zaprosić je do wzięcia udziału w posiedzeniu Rady dotyczącym sposobu użycia tych sił.

Artykuł 45

W celu umożliwienia ONZ podejmowania nie cierpiących zwłoki działań wojskowych, członkowie Organizacji utrzymywać będą w stanie gotowości do natychmiastowego użycia, kontyngenty sił lotniczych (jako zbiorowe środki międzynarodowego przymusu). Liczebność i stopień gotowości tych jednostek oraz plany ich wspólnej akcji określa Rada Bezpieczeństwa przy pomocy Wojskowego Komitetu Sztabowego w zakresie przewidzianym w układzie lub układach specjalnych, wymienionych w artykule 43.

Artykuł 46

Plany użycia sił zbrojnych ustala Rada Bezpieczeństwa, korzystając z fachowej pomocy Wojskowego Komitetu Sztabowego.

Artykuł 47

- (1) Tworzy się Wojskowy Komitet Sztabowy, którego zadaniem jest służyć Radzie Bezpieczeństwa radą i pomocą we wszystkich sprawach, dotyczących wojskowych potrzeb Rady w zakresie utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, użycia oddanych do jej dyspozycji sił zbrojnych, dowodzenia nimi oraz regulowania potrzeb w zakresie ich uzbrojenia (możliwości rozbrojenia).
- (2) Wojskowy Komitet Sztabowy składa się z szefów sztabów stałych członków Rady Bezpieczeństwa oraz ich przedstawicieli. Członkowie ONZ, którzy nie mają stałych przedstawicieli w Komitecie, zapraszani są do udziału w jego pracach, o ile udział danego członka jest potrzebny do skutecznego wykonania powierzonych Komitetowi zadań.
- (3) Wojskowy Komitet Sztabowy, podlegając Radzie Bezpieczeństwa, odpowiada za strategiczne kierownictwo wszelkimi siłami zbrojnymi, oddanymi do dyspozycji Rady Bezpieczeństwa. Zagadnienia dotyczące dowodzenia tymi siłami są określane w terminie późniejszym.

(4) Wojskowy Komitet Sztabowy, po porozumieniu się z odpowiednimi organizacjami regionalnymi może z upoważnienia Rady Bezpieczeństwa tworzyć podkomitety regionalne.

Artykuł 48

(1) W celu utrzymania międzynarodowego bezpieczeństwa i pokoju, konieczną do wykonania decyzji Rady Bezpieczeństwa akcję określają wszyscy lub wybrani członkowie Organizacji Narodów Zjednoczonych według uznania Rady Bezpieczeństwa.

(2) Członkowie ONZ wykonują takie decyzje bezpośrednio lub pośrednio działając w odpowiednich organizacjach międzynarodowych, których są członkami.

Artykuł 49

Członkowie Organizacji Narodów Zjednoczonych jednoczą się w celu okazywania sobie wzajemnej pomocy w stosowaniu środków uchwalonych przez Radę Bezpieczeństwa.

Artykuł 50

Jeżeli Rada Bezpieczeństwa podejmuje w stosunku do jakiegokolwiek państwa środki zapobiegawcze lub środki przymusu, każde inne państwo, które z powodu szczególnych trudności gospodarczych, bez względu na to, czy jest, nie jest członkiem Organizacji, może zwrócić się do Rady Bezpieczeństwa o radę co do rozwiązywania tych trudności.

Artykuł 51

Żadne postanowienia niniejszej Karty nie naruszają naturalnego prawa każdego członka Organizacji Narodów Zjednoczonych, przeciwko któremu dokonano zbrojnej napaści, do indywidualnej lub zbiorowej samoobrony, zanim Rada Bezpieczeństwa zastosuje środki konieczne do utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. Środki zastosowane przez członków do egzekwowania tego prawa (prawa do samoobrony), powinny być natychmiast przekazane do wiadomości Rady

Bezpieczeństwa i w niczym nie powinny naruszać wynikającej z niniejszej Karty kompetencji i odpowiedzialności Rady. Rada bowiem posiada uprawnienia do podjęcia o każdej porze takich działań, jakie uzna za konieczne dla utrzymania albo przywrócenia międzynarodowego bezpieczeństwa i pokoju.

Rozdział VIII: Układy regionalne

Artykuł 52

- (1) Żadne postanowienie niniejszej Karty nie wyklucza istnienia układów lub organizacji regionalnych związanych z utrzymaniem międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, mogących przeprowadzić operację o charakterze regionalnym pod warunkiem, że takie układy lub organizacje oraz ich działalność są zgodne z zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych.
- (2) Członkowie ONZ, którzy zawierają takie układy lub tworzą takie organizacje, dołożą wszelkich starań do pokojowego rozstrzygnięcia sporów o charakterze lokalnym na podstawie tych układów lub przy pomocy tych organizacji, zanim przedstawiają problem Radzie Bezpieczeństwa.
- (3) Rada Bezpieczeństwa będzie popierała rozwój instytucji pokojowego rozstrzygnięcia sporów lokalnych na podstawie układów regionalnych lub przy pomocy organizacji regionalnych, bądź z inicjatywy państw zainteresowanych lub w wyniku przekazania sprawy przez Radę Bezpieczeństwa.
- (4) Postanowienia niniejszego artykułu w niczym nie przeszkadzają stosowaniu artykułów 34 i 35.

Artykuł 53

(1) W określonych sytuacjach Rada Bezpieczeństwa może posługiwać się układami lub organizacjami regionalnymi w celu stosowania środków przymusu pod jej nadzorem i kierownictwem. Jednakże żadne środki przymusu nie będą stosowane na podstawie układów regionalnych lub przez organizacje regionalne bez upoważnienia Rady Bezpieczeństwa.

Artykuł 54

Rada Bezpieczeństwa będzie stale i dokładnie informowana o wszelkich działaniach podjętych lub zamierzonych na podstawie układów regionalnych lub przez organizacje regionalne dla utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.

Rozdział XIV: SEKRETARIAT

Artykuł 97

Sekretariat składa się z sekretarza Generalnego i niezbędnego personelu. Sekretarz Generalny wybierany jest przez Zgromadzenie Ogólne, na zlecenie Rady Bezpieczeństwa. Jest on najwyższym funkcjonariuszem administracyjnym Organizacji.

Artykuł 98

Sekretarz Generalny działa w tym charakterze na wszystkich posiedzeniach Zgromadzenia Ogólnego, Rady Bezpieczeństwa, Rady Gospodarczej i Społecznej oraz Rady Powierniczej. Ponadto pełni inne funkcje zlecone mu przez te organy. Sekretarz Generalny składa Zgromadzeniu Ogólnemu roczne sprawozdanie z działalności Organizacji.

Artykuł 99

Sekretarz Generalny ma prawo zwrócić uwagę Rady Bezpieczeństwa na każdą sprawę, która jego zdaniem może stanowić zagrożenie dla międzynarodowego bezpieczeństwa i pokoju.

Rozdział XVI: *POSTANOWIENIA RÓŻNE*

Artykuł 105

- (1) Na terytorium każdego państwa członkowskiego Organizacja korzysta z przywilejów i immunitetów, koniecznych dla osiągnięcia jej celów.
- (2) Przedstawiciele członków ONZ i funkcjonariusze Organizacji również korzystają z przywilejów i immunitetów, koniecznych do niezależnego wykonania ich funkcji związanych z Organizacją...⁷⁰

⁷⁰ Karta Narodów Zjednoczonych oraz Statut Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości, Departament Informacji ONZ, Nowy Jork 1956, s. 6 – 9, 11- 13, 14 – 15, 17 – 21, 22 – 33, 52 – 53, 55.

Wybrane pojęcie z dziedziny międzynarodowego bezpieczeństwa i pokoju

Pojęcie „**konflikt zbrojny**” w prawie międzynarodowym publicznym jest szersze od pojęcia wojny. W jego zakres wchodzi bowiem wszelkie przejawy walki zbrojnej. Również takie, w której uczestniczą strony nie uznane jako podmioty prawa międzynarodowego i gdy działania wojenne nie zostały wypowiedziane. Wojna natomiast jest identyfikowana na gruncie powyższej nauki z momentem zerwania przez państwa stosunków pokojowych i przejścia do stosunków wojennych.

Stan wojny nie musi jednak oznaczać rozpoczęcia walki zbrojnej, czyli działań wojennych. Na przykład w czasie obu wojen światowych niektóre państwa Ameryki Łacińskiej wypowiedziały wojnę Niemcom, nie podejmując żadnych działań wojennych. Koniec działań wojennych nie musi z kolei oznaczać końca stanu wojny. Świadczy o tym między innymi fakt, że działania wojenne z Niemcami podczas II wojny światowej zakończyły się w maju 1945 roku, natomiast stan wojny w przypadku ZSRR, PRL i CSRS ustał po wydaniu stosownych oświadczeń przez Prezydium Rady Najwyższej ZSRR 25 stycznia 1955r; polskich 31 stycznia 1955 r; czechosłowackich 3 lutego 1955 roku⁷¹.

Czasami zostaje użyta siła, a mimo to nie może mieć miejsce stan wojny. Tak dzieje się w przypadku stosowania represaliów. Nie jest też decydujące zerwanie stosunków dyplomatycznych. Utrzymywały je np. toczące ze sobą walkę Iran i Irak. Podobnie jak nie świadczy jeszcze o wojnie zerwanie pokojowych stosunków i zawieszenie funkcjonowania prawa międzynarodowego między państwami. Wiele reguł prawa mię-

⁷¹ Z. Cesarz, E. Stadtmuller. Problemy polityczne współczesnego świata. Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1998, s. 75.

dzynarodowego znajduje przecież zastosowanie także w stosunkach między państwami także w stanie wojny. Dotyczy to między innymi zawierania umów o wymianie jeńców, czy respektowania tzw. stref bezpieczeństwa, miast otwartych.

Sygnalizowane prawne rozróżnienia mają oczywiście duże znaczenie, lecz dla praktyki stosunków międzynarodowych bezsprzecznie ważniejsze i użyteczniejsze pod względem poznawczym jest pojęcie konfliktu zbrojnego. Pozwala ono w pełniejszy sposób analizować sytuację międzynarodową i zachodzące w niej procesy, które ze względu na swoją złożoność często wychodzą poza ramy stosunków prawnomiędzynarodowych. Niektóre wielkie konflikty zbrojne współczesności, o dużym nasileniu działań wojennych, nigdy nie zostały zresztą rozpoczęte przewidzianymi prawem krokami. O stopniu trudności w jednoznacznym rozstrzygnięciu kwestii, czy w danym przypadku mamy do czynienia z wojną w znaczeniu prawnomiędzynarodowym, niech świadczą spory o działania wojenne wojsk amerykańskich w Korei. Sprawa ta była przedmiotem orzeczeń sądów różnych instancji w związku z klauzulami polis ubezpieczeniowych. I tak sądy niższych instancji Stanów Zjednoczonych orzekły, że konflikt ten nie był wojną, gdyż Kongres formalnie nie wypowiedział wojny Koreańskiej Republice Ludowo – Demokratycznej. Natomiast Sąd Najwyższy stanu Teksas zajął odmienne stanowisko, uznając, że wojska amerykańskie uczestniczyły w walce z siłami KRLD i CHRL, a wiele aktów uchwalonych przez Kongres uznało de facto istnienie wojny w Korei.

Również wojna wietnamska toczyła się bez przewidzianych prawem międzynarodowym czynności wstępnych. Także wojny domowe i narodowowyzwoleńcze wydatnie przyczyniły się do zamazywania prawnie przejrzystego obrazu, zmuszając zresztą strony konfliktu i państwa trzecie do stosowania w praktyce norm prawa wojennego. Dlatego w na-

uce o stosunkach międzynarodowych używa się często wymiennie obu terminów, kładąc jedynie nacisk na podkreślenie elementu walki.

Metodą tą posługuje się między innymi Istvan Kende, profesor historii najnowszej Uniwersytetu w Budapeszcie. Za wojnę przyjął on uważać konflikt zbrojny, który charakteryzuje się trzema następującymi cechami:

- po pierwsze – po co najmniej jednej stronie udział w walce biorą regularne oddziały wojskowe, siły policyjne, itp.;
- po drugie – obie walczące strony są zorganizowane według jakiegoś określonego schematu i porządku oraz istnieje zaplanowana i zorganizowana struktura działań zbrojnych, nawet jeśli ogranicza się ona tylko do obrony;
- po trzecie - ma miejsce ustalona chronologicznie kontynuacja konfliktu zbrojnego bądź korelacja strategicznych i taktycznych zamierzeń szczebla dowodzenia. Po obu stronach występuje więc centrum planowania i dowodzenia. Dotyczy to również armii o charakterze partyzanckim⁷².

Wybrana przez Kendego metoda określania wojny jako przede wszystkim konfliktu zbrojnego w środowisku cywilnym uważana jest za w pełni uzasadnioną. Specjaliści od stosunków międzynarodowych twierdzą, że w miarę precyzyjnie określa cechy specyficzne omawianego zjawiska. Pozwala odróżnić konflikty zbrojne od innych przejawów stosowania siły, które nie spełniają jednak niezbędnych wymogów, by uznać je za wojnę lub konflikt zbrojny. Na przykład od wewnętrznych napięć i niepokojów, które tłumione są przy użyciu policji lub wojska (rebelie). Nie obejmuje też grupowych lub indywidualnych działań prowadzonych z użyciem broni wobec innych jednostek lub grup społecznych nawet wtedy, gdy jest to przejaw walki politycznej (terroryzm). Pozwala we

właściwy sposób ujmować bunty wojskowe lub sporadyczne walki patroli granicznych. Dlatego też na podobne cechy charakteryzujące konflikt zbrojny zwracają uwagę i inni autorzy. Na przykład T. Leško, wymieniający następujące wyróżniki:

1. „ Istnienie co najmniej dwóch podmiotów wojujących.
2. Używanie przez podmioty wojujące zorganizowanych sił zbrojnych przeciwko siłom zbrojnym przeciwnika.
3. Stosowanie środków i metod walki zbrojnej”⁷³.

Pokój jest pojęciem najczęściej używanym w nauce i praktyce stosunków międzynarodowych - i to w różnych kontekstach oraz znaczeniach. Niegdyś pokój rozumiano jako brak wojny, definiowano go więc jedynie negatywnie. Współcześnie rozpatruje się dwa rodzaje pokoju: negatywny i pozytywny. Negatywna definicja pokoju jest kontynuacją tradycyjnego pojmowania tego terminu i oznacza przeciwieństwo wojny, czy w ogóle nie stosowania przemocy zorganizowanej. Natomiast pokój pozytywny definiowany jest szerzej, oprócz bowiem braku wojny oznacza również:

- ❖ brak wrogości między państwami;
- ❖ pokojowe współistnienie i przyjazne stosunki;
- ❖ eliminację nierówności mogących prowadzić do konfliktów;
- ❖ ustanowienie sprawiedliwych struktur społecznych w państwach⁷⁴.

Inne definicje pokoju:

Pokój jest to stan, który istnieje w stosunkach pomiędzy grupami, klasami lub państwami, gdy nie występuje bezpośrednio lub pośrednio użycie siły, czy choćby groźby jej użycia. Brak użycia siły może być

⁷² Tamże, s. 76 i 77.

⁷³ T. Leško. Międzynarodowe prawo konfliktów zbrojnych, Warszawa 1984, s. 13.

⁷⁴ Deklaracja o wychowaniu społeczeństw w duchu pokoju.: „Sprawy Międzynarodowe” 1980, zeszyt 3, s.145.

obiektywnie stwierdzony, ale stwierdzenie groźby użycia siły jest sprawą bardzo subiektywną i może być różnie postrzegane.

W politologicznym ujęciu pokój jest tym wszystkim, o sprzyja pielęgnacji i rozwojowi wszelkich rodzajów twórczego ładu międzynarodowego oraz humanistycznych aspektów cywilizacji ludzkiej⁷⁵.

Analizując definicje pokoju można zauważyć, że definicje pozytywne poszerzają pojęcie pokoju, przedstawiając go jako stan, w którym dominują wartości konstruktywne, służące rozwojowi jednostek, społeczeństw, państw i ich ugrupowań. Tak szerokie definicje, gdy próbuje się je przekładać na język konkretnych rozwiązań politycznoprawnych, muszą stawać się kontrowersyjne. Niełatwo bowiem jest uzgodnić w zróżnicowanym pod wieloma względami świecie, co służy rozwojowi, co jest sprawiedliwe, a jeszcze trudniej pogodzić sprzeczne interesy państw i narodów.

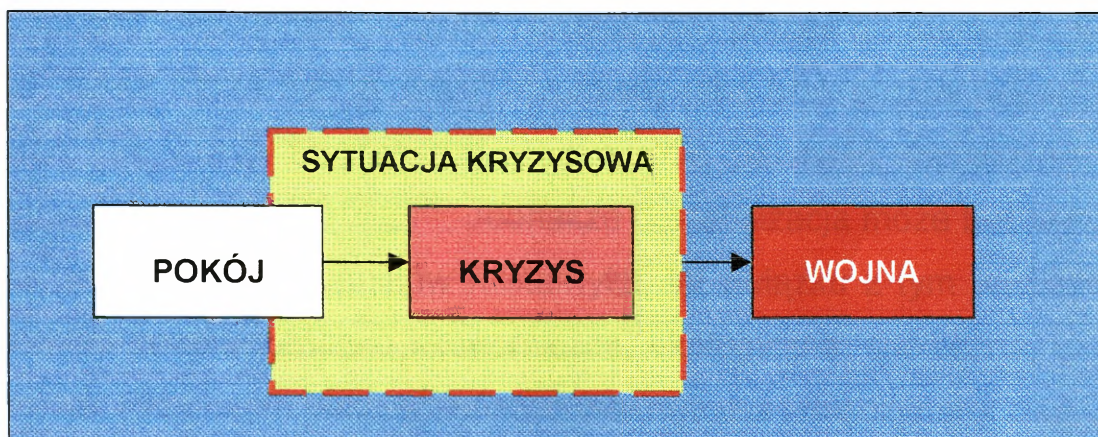
Termin „**kryzys**” pochodzi od greckiego słowa „krisis” i oznacza punkt zwrotny, przełomowy, moment rozstrzygający; jakościową zmianę układu (systemu) lub w układzie (systemie)⁷⁶. W ogólnym ujęciu, w teorii kryzysu rozważanym układem (systemem) jest: organizm, instytucja, organizacja, w tym społeczeństwo (system polityczny, społeczny, ekonomiczny itp.). W sensie przedmiotowym kryzys jest „zerwaniem” istniejącego układu (systemu), polegającym na zmianie jego struktury lub funkcji albo obu tych elementów łącznie. Zjawisko „zerwania” układu (systemu) rozciąga się w czasie i jest realizowane w określonych warunkach funkcjonowania układu (systemu). Jest ono wkomponowane w proces przej-

⁷⁵ R. Wróblewski.: Wprowadzenie do strategii wojskowej. Wydawnictwo Buwik, Warszawa, 1998, s. 138.

⁷⁶ Słownik Wyrazów Obcych. PWN, Warszawa 1978, s. 404.

ścia układu (systemu) od stabilności – przez niestabilność – do stabilności o jakościowo innych własnościach, czyli sytuację kryzysową⁷⁷.

Sytuację kryzysową z kolei można zdefiniować jako zespół okoliczności zewnętrznych i wewnętrznych wpływających na dany układ (system) w taki sposób, iż zaczyna się i jest w nim kontynuowany proces zmiany. Rezultatem tej zmiany może być jakościowo nowy układ (system) lub nowa struktura i funkcja w układzie (systemie) istniejącym. W tak pojmowanej sytuacji kryzysowej kryzys – jako „zerwanie” jest jedną z jej faz.

Rys. 19. Sytuacja kryzysowa na tle funkcjonowania państwa

Źródło: R. Wróblewski.: Wprowadzenie do strategii, Warszawa, 1998.

W innym ujęciu kryzys jest kulminacją nagromadzonych i skumulowanych konfliktów w różnych dziedzinach życia społecznego. Konflikty są wszechobecne, nieuniknione, tkwią bowiem w strukturze społeczeństwa.

Kryzys – jako okres funkcjonowania państwa – oznacza rozwój wydarzeń wewnętrznych lub zewnętrznych, stanowiących bezpośrednie zagrożenie żywotnych interesów społeczeństwa (państwa) i następują-

⁷⁷ R. Wróblewski.: wprowadzenie do strategii wojskowej. Wydawnictwo Buwik, Warszawa, 1998, s. 143.

cych tak szybko, iż wymuszają one na władzach politycznych natychmiastowe podjęcie przez nie nadzwyczajnych działań.

Pojęcie bezpieczeństwa, podobnie jak wcześniej opisane pokoju również ewoluuje w czasie i zależy od konkretnych warunków państwa. Interes bezpieczeństwa powszechnego w wymiarze globalnym nie musi być tożsamy z poczuciem bezpieczeństwa danego, konkretnego państwa. W literaturze najczęściej bezpieczeństwo określa się jako proces tworzenia takich warunków, które gwarantowałyby państwu jego istnienie, zapewniałyby suwerenność, integralność terytorialną, nieingerencję w sprawy wewnętrzne; właśnie bardziej jako proces niż stan. Oczywiście „tu i teraz” może być to „stan” rozumiany jako brak groźby napaści militarnej lub presji zewnętrznej, ewentualnie pewność, że można temu skutecznie przeciwdziałać⁷⁸. Jednakże destabilizacja może być wynikiem nie tylko działań czynników militarnych. W związku z tym wyróżnia się również bezpieczeństwo ekonomiczne, ekologiczne, społeczne, czy kulturowe. Przy czym bezpieczeństwo wewnętrzne i międzynarodowe wiążą się ze sobą ściśle. Kryzysy wewnętrzne prowadzące do zaburzeń społecznych, wojny domowej, mogą doprowadzić do eskalacji konfliktu poza granice państwa. Istotnym elementem jest poszanowanie prawa – tak, jak jego naruszenie przez państwo w stosunkach wewnętrznych zagraża bezpieczeństwu jednostki, tak w wymiarze zewnętrznym uznanie i poszanowanie prawa stanowionego przez społeczność międzynarodową jest warunkiem bezpieczeństwa światowego. Szczególnie ważne jest to teraz, gdy coraz bardziej komplikują się stosunki między państwami, a równocześnie rośnie skala różnego typu zagrożeń.

Kryzys bezpieczeństwa oznacza, że problem bezpośrednio lub potencjalnie zagraża międzynarodowemu pokojowi i bezpieczeństwu (na

⁷⁸ Z. Cesarz, E. Stadtmüller.: *Polityczne problemy współczesnego świata*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław, 1998, s. 49.

przykład z uwagi na rozprzestrzenianie się na kraje sąsiednie) lub, że jest on z innych względów postrzegany jako kwestia uzasadniająca reakcję społeczności międzynarodowej odnoszącą się do obszaru bezpieczeństwa (różniącą się na przykład od pomocy w przypadkach katastrof naturalnych). Brak jasnych, precyzyjnych i wzajemnie uzgodnionych definicji stanowi odzwierciedlenie rzeczywistego stanu rzeczy w tej materii.

Spór jest to nieporozumienie między państwami (a w niektórych przypadkach także między stronami wewnątrz państw), które jest wystarczająco poważne, by mogło stać się potencjalnym zagrożeniem pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego, lecz nie osiągnęło jeszcze stadium działań zbrojnych. Typowymi przedmiotami sporu mogą być: roszczenia terytorialne, dostęp do zasobów naturalnych, dostęp do szlaków komunikacyjnych i mórz, inne dostrzegane zagrożenia interesów ekonomicznych państw, poważne spory ideologiczne oraz traktowanie mniejszości narodowych.

Traktat o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie (CFE)

Traktat ten zawarty został 19 listopada 1990 roku przez 22 państwa. Jest on obszernym, obowiązującym prawnie porozumieniem o kontroli zbrojeń konwencjonalnych. Jego celem jest redukcja istniejącego braku równowagi w dziedzinie wielu istotnych systemów broni konwencjonalnej w Europie dla wyeliminowania możliwości zaskakującego ataku lub przeprowadzenia zakrojonej na wielką skalę ofensywy. Dalekosiężne ustalenia traktatu dotyczące redukcji uzbrojenia oraz ustalone w nim limity lub pułapy zbrojeń konwencjonalnych zawierają szczegółowe przepisy weryfikacyjne oparte na praktycznym systemie udostępniania odpowiednich informacji.

Traktat CFE wszedł w życie w listopadzie 1992 roku po ratyfikowaniu go przez wszystkich sygnatariuszy. Traktat początkowo podpisany przez 22 państwa NATO i Układu Warszawskiego wskutek zachodzących w tym czasie zmian politycznych zwiększył liczbę do 30 państw. Dla obu grup państw, Traktat CFE ustalał równe maksymalne limity sprzętu wojskowego. Całkowity poziom sprzętu utrzymywanego w Europie ograniczony był dla każdej grupy do 20 000 czołgów, 30 000 opancerzonych wozów bojowych, 20 000 sztuk artylerii, 6800 samolotów bojowych oraz 2000 śmigłowców bojowych⁷⁹.

Ustalenia te przyjęto dla zrównoważenia korelacji sił w Europie Środkowej oraz wzdłuż północnego i południowego regionu granicznego, czyli na tzw. „flankach NATO”. Wszelki sprzęt wymienionych kategorii stanowiący nadwyżkę ustalonego limitu ogólnego bądź regionalnego

⁷⁹ NATO Vademecum. Wydanie jubileuszowe. Dom Wydawniczy Bellona, Warszawa 1999, s. 137.

powinien być „zredukowany”, czyli zniszczony, przeznaczony do demobilu lub przeniesiony do innej strefy poza obszar objęty traktatem.

Międzynarodowe prawo humanitarne

Jest to główny zbiór reguł i wskazań praktycznych regulujących przebieg międzynarodowych i wewnętrznych konfliktów zbrojnych. Cztery Konwencje Genewskie z 1949 roku i Protokoły Dodatkowe z 1977 roku koncentrują się głównie na regulowaniu i kontrolowaniu przebiegu konfliktów, odgrywają jednak również ważne funkcje prewencyjne i odstraszające, które zasługują na poparcie i szersze rozpropagowanie. Pożądane byłoby przystąpienie do Konwencji i Protokołów wszystkich państw. Potrzebna jest ogólna akceptacja uprawnień Międzynarodowej Komisji do Ustalania Faktów (International Fact – Finding Commission) w badaniu zarzutów naruszania Konwencji Genewskich. Społeczność międzynarodowa musi być przygotowana na wdrożenie środków wzmacniających skuteczność i wartość odstraszającą Konwencji.

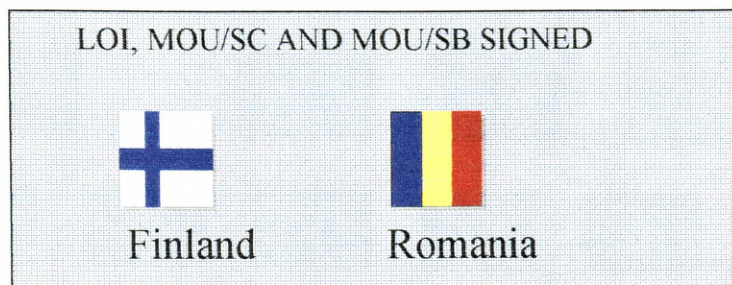
Jednym z ważniejszych zadań jest utworzenie mechanizmu sądownictwa osób odpowiedzialnych za łamanie międzynarodowego prawa humanitarnego oraz inne zbrodnie międzynarodowe. Przyjmując rezolucję 827w 1993 roku Rada Bezpieczeństwa uczyniła znaczący krok w kierunku utworzenia – zgodnie z rozdziałem VII Karty Narodów Zjednoczonych – trybunału ad hoc do spraw Zbrodni Wojennych w byłej Jugosławii, który w obecnej sytuacji powinien przynajmniej przynieść pożądany skutek odstraszający.

Wiele międzynarodowych uregulowań prawnych zawiera własne procedury rozwiązywania sporów, przyjmowane przez uczestników tych uregulowań w momencie przystąpienia do nich lub ich tworzenia. Wiele z nich opisanych jest w wydany przez ONZ „*Poradniku na temat pokojowego rozwiązywania sporów między państwami (A/46/33)*”.

Odwiecznym problemem społeczności międzynarodowej jest zapewnienie powszechnej akceptacji mechanizmów rozwiązywania sporów

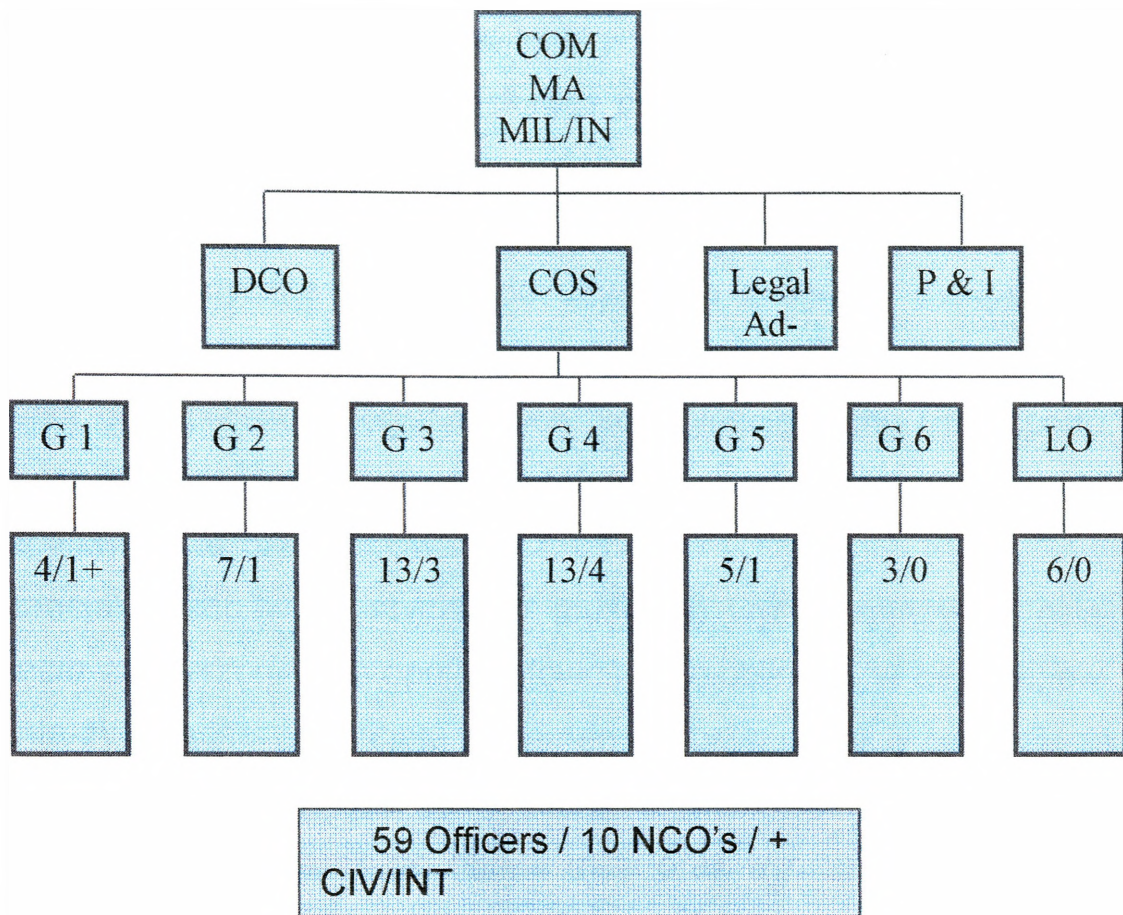
o szerszym zakresie stosowania. W sytuacji kiedy suwerenne państwo jest podstawowym składnikiem systemu międzynarodowego i nie istnieje żaden organ ponadnarodowy, który mógłby w sposób rutynowy wymuszać stosowanie się do norm prawa, rządy prawa w układzie międzynarodowym nie mają rezonansu porównywalnego z tym, jaki istnieje w krajowych systemach prawnych⁸⁰.

⁸⁰ G. Evans. Współpraca dla pokoju. Agenda na lata dziewięćdziesiąte i następne. Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 1994, s. 52 – 53.

Rys. 20. Państwa zaangażowane w działalność SHIRBRIG

Źródło: Prezentacja oficera G – 2 SHIRBRIG – Kopenhaga kwiecień 1999 r.

Rys. 21. Struktura sztabu SHIRBRIG

Źródło: Prezentacja oficera G – 2 SHIRBRIG, Kopenhaga kwiecień 1999 r.

Zasady planowania logistycznego

1. Zamiar i procedury zabezpieczenia logistycznego oddziału (kontyngentu) oraz struktury jednostek logistycznych należy dostosować do wielkości zabezpieczanych wojsk oraz przewidywanych wariantów ich użycia. W ramach zamiaru należy rozpatrzyć dostępność obiektów logistycznych dla wielonarodowych działań zabezpieczających pokój, wsparcie logistyczne możliwe do uzyskania z agencji i organizacji NATO, wymagany poziom standaryzacji⁸¹ sprzętu, środków zaopatrzenia oraz procedur logistycznych, koordynację ruchu i transportu, wykorzystanie wojskowych jednostek transportowych, przejmowania, bazowania oraz przegrupowania.
2. Potencjał zasobów logistycznych musi być wystarczający do osiągnięcia zamierzonego stopnia gotowości i mobilności w celu zapewnienia żywotności potencjału militarnego. Obejmuje takie zagadnienia jak: kalkulacja dobowych norm zużycia, planowanie przewozów w okresie przegrupowania do rejonu misji oraz w czasie dostarczania zaopatrzenia, przygotowanie sprzętu oraz środków materiałowych w celu osiągnięcia najbardziej efektywnego sposobu rozwinięcia, planowanie lokalnych zamówień na środki zaopatrzenia i usługi.

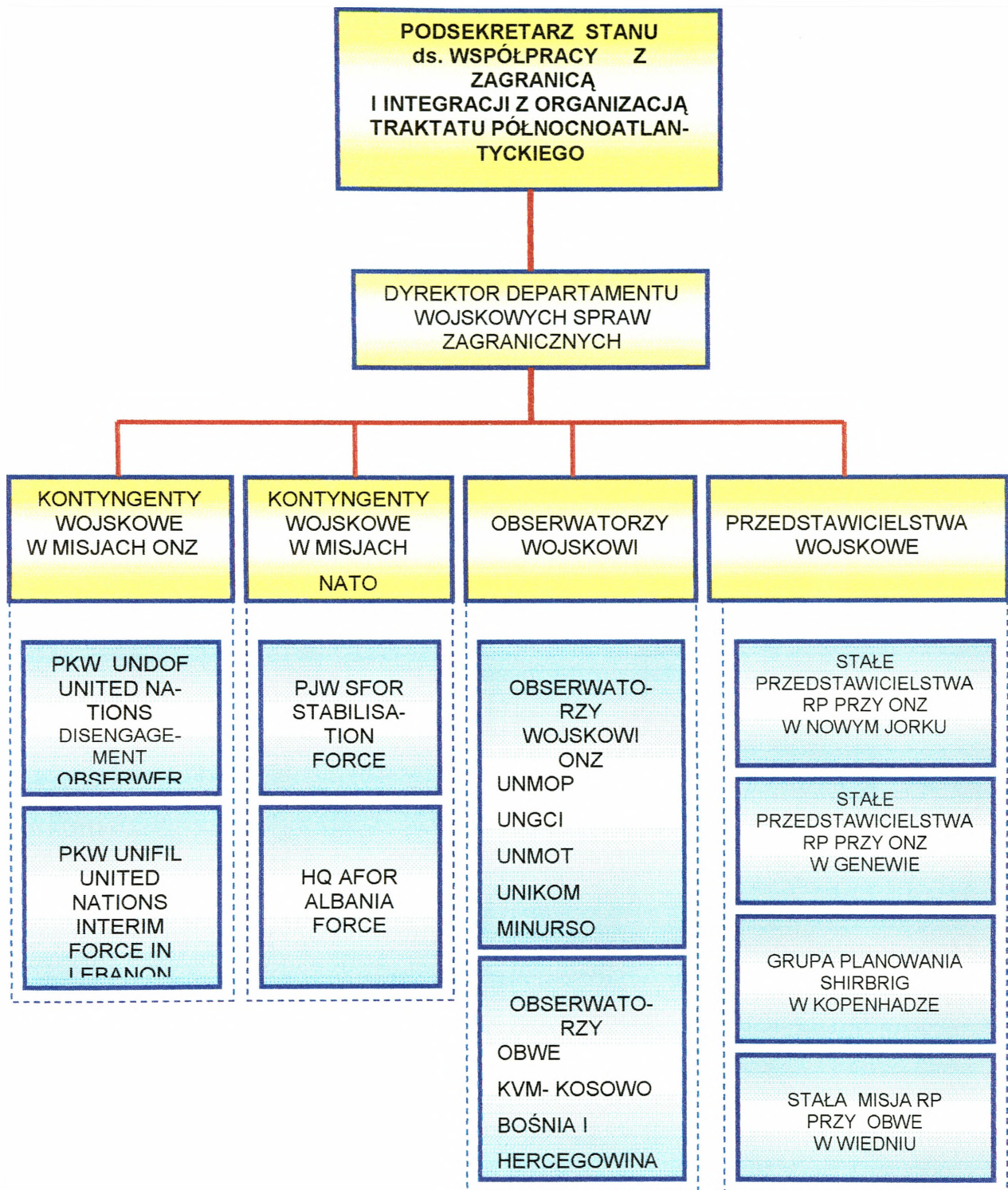
⁸¹ Standaryzacja związana z działalnością wielonarodową w misjach pokojowych występuje na poziomach:

1. kompatybilności – możliwości istnienia lub funkcjonowania w tym samym systemie lub środowisku, bez wzajemnego oddziaływania, dwu lub więcej obiektów lub składowych wyposażenia lub materiału.
2. Interoperacyjności – zdolność systemów jednostek lub wojsk do świadczenia usług dla (oraz) przyjmowania usług od innych systemów, jednostek lub wojsk oraz wykorzystania w ten sposób wymiennych usług dla skutecznego wspólnego działania. (NATO – Poradnik Logistyki. MON, Warszawa 1997 r.)

3. Zapewnienie zabezpieczenia potrzeb materiałowych dla wojsk własnych włączając w to początkową samowystarczalność do czasu, gdy struktura logistyczna całych sił pokojowych osiągnie gotowość operacyjną oraz podtrzymanie zasilania wojsk, które musi być planowane z ogólnym zamiarem zabezpieczenia logistycznego sił pokojowych.

System przygotowania i kierowania polskimi kontyngentami w operacjach

Pokojowych (rys.19)

Źródło: F. Gałor, Międzynarodowe operacje pokojowe oraz ich miejsce we współczesnej doktrynie obronnej RP. Warszawa 98, s. 290.

Brygada Nordycko – Polska (NORDPOL)

Misja :

Zadaniem Brygady jest prowadzenie operacji wymuszania pokoju w celu wprowadzenia w życie GFAP oraz wspieranie wdrożenia cywilnych aspektów porozumienia z Dayton.

Zadania:

- zapewnić bezpieczeństwo własnych wojsk;
- utrzymać EAF pod ciągłym nadzorem;
- zapewnić swobodę manewru i poruszania się;
- kontrolować ZOS oraz nadzorować wyznaczoną strefę (obszar) odpowiedzialności;
- utrzymywać wysoką gotowość bojową do realizacji CONPLANS;
- wspierać organizacje międzynarodowe;

Koncepcja operacji:

- utrzymywanie wysokiego stopnia bezpieczeństwa wojsk własnych;
- zapewnienie swobody manewru i poruszania się;
- kontrolowanie ZOS i nadzorowanie strefy (obszaru) odpowiedzialności;
- prowadzenie operacji rozpoznawczo – wywiadowczych;
- prezentowanie wojskowej obecności w celu przeciwdziałania naruszania warunków pokoju;
- współdziałanie ze stronami konfliktu oraz EAF poprzez JMC, LO, CI-MIC.

Przykładowe zadania rozpoznawcze realizowane przez brygadę:

- ◆ wykryć i zidentyfikować plany i zamiary stron, bądź podejmowane przez nie działania związane z wprowadzeniem postanowień układu pokojowego z Dayton;
- ◆ zabezpieczyć i wzmacniać bezpieczeństwo wojsk własnych.

Strefy zainteresowania komórki rozpoznawczej (G 2):

- Struktury mundurowe;
 - Siły wojskowe;
 - Siły policyjne
- Strefa cywilna:
 - życie polityczne;
 - program przesiedleńczy.

Rezolucja Rady Bezpieczeństwa w sprawie operacji pokojowej

Rezolucje Rady Bezpieczeństwa dotyczące uruchomienia operacji pokojowej zawierają zazwyczaj cztery stałe części:

1. Odesłanie do dokumentów lub innych aktów prawnych w oparciu o które podjęto decyzję, najczęściej do odnośnego raportu Sekretarza Generalnego, zawierającego zalecenia dotyczące pokojowego uregulowania konfliktu, w tym również w sprawie podjęcia operacji. W niektórych przypadkach jest to umowa, której postanowienia przewidyują podjęcie takiej operacji w celu zapewnienia jej przestrzegania.
2. Postanowienia dotyczące podjęcia operacji, występujące w dwóch formach:
 - a) najczęściej decyzji o wysłaniu w teren obserwatorów lub o utworzeniu sił Narodów Zjednoczonych lub jakiejś innej struktury operacji pokojowej (na przykład misji weryfikacyjnej);
 - b) zalecenia utworzenia takich sił.
3. Określenie mandatu i struktury operacji. W praktyce ONZ stosowane są trzy metody określania mandatu operacji:
 - a) bezpośrednio przez Radę Bezpieczeństwa w rezolucji o powołaniu sił Narodów Zjednoczonych;
 - b) przez Sekretarza Generalnego w raporcie składanym Radzie Bezpieczeństwa, poprzedzającym przyjęcie rezolucji;
 - c) w porozumieniach zawartych przez strony konfliktu, przewidujących nadzór nad ich realizacją przez specjalne w tym celu powołane misje ONZ.
4. Upoważnienie Sekretarza Generalnego do podjęcia działań w celu wprowadzenia w życie rezolucji i złożenia o nich sprawozdania w

określonym terminie. Często ze względu na powagę sytuacji jest on bardzo krótki. Sekretarz Generalny ponosi wyłączną odpowiedzialność za przygotowanie operacji i jej rozmieszczenie, zgodnie z ustalonymi dla niej celami i mandatem. Pozostaje jednak pod kontrolą Rady Bezpieczeństwa, która może w każdej chwili zażądać od niego dodatkowych informacji i sprawozdań o przebiegu tych przygotowań⁸².

⁸² A. Skowroński.: Siły pokojowe i operacje utrzymania pokoju Organizacji Narodów Zjednoczonych, AON, Warszawa 1997, s. 39 i 40.

Siły Implementacyjne (IFOR)

Po podpisaniu bośniackiego porozumienia pokojowego (14 grudnia 1995 roku) przeprowadzono negocjacje w Dayton. W rezultacie tego 16 grudnia 1995 roku Rada Północnoatlantycka rozpoczęła największą operację wojskową kiedykolwiek podjętą przez Sojusz, operację Wspólne Przedsięwzięcie (Joint Endeavour). Na podstawie rezolucji Rady Bezpieczeństwa NATO, otrzymało mandat na wprowadzenie w życie militarnych aspektów Porozumienia Pokojowego. Kierowane przez Sojusz wielonarodowe siły, zwane Siłami Implementacyjnymi (IFOR) rozpoczęły swoją misję 20 grudnia 1995 roku.

Podstawowym zadaniem IFOR była implementacja Aneksu 1 A (aspekty wojskowe) Porozumienia Pokojowego. Siły pokojowe (IFOR) odniosły sukces w realizacji swoich podstawowych zadań militarnych poprzez utrzymanie stanu zaprzestania wrogich działań, rozdzielenie sił zbrojnych strony bośniacko – chorwackiej (Federacja) od Serbów bośniackich (Republika Serbska) do połowy stycznia 1996 roku, podział obszarów pomiędzy dwie strony do połowy marca oraz ostatecznie poprzez przeniesienie sił obu stron wraz z ich ciężką bronią do uzgodnionych miejsc co zostało wykonane do czerwca 1996 roku. W pozostałej części roku IFOR kontynuował patrolowanie wzdłuż 1400 kilometrowej, zdemilitaryzowanej Międzynarodowej Linii Granicznej i regularnie przeprowadzał inspekcje w 800 miejscach zawierających ciężką broń i inny sprzęt. Wykonując te zadania otworzył 2500 kilometrów dróg, naprawił lub odbudował ponad 60 mostów oraz uczynił dostępnymi ważne linie kolejowe i lotnisko w Sarajewie.

Dzięki szybkiemu sukcesowi IFOR została stworzona dogodna sytuacja w sferze bezpieczeństwa, w której Wysoki Przedstawiciel Sekretarza Generalnego nominowany na konferencji w Londynie oraz inne or-

organizacje mogły rozpocząć swoją pracę na rzecz implementacji cywilnych aspektów porozumienia pokojowego i stworzenia warunków, w których Bośnia i Hercegowina mogłyby rozpocząć normalne funkcjonowanie. W ramach swojego mandatu i dostępnych środków IFOR udzielił znacznego poparcia Wysokiemu Przedstawicielowi i innym organizacjom. Jednym z jego ważnych elementów była pomoc udzielana na zasadzie priorytetu Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE) w przygotowaniu i przeprowadzeniu wyborów, które miały miejsce we wrześniu 1996 roku.

Po pokojowym przeprowadzeniu wyborów, IFOR z powodzeniem zakończył swoją misję. Stało się jednak jasne, że wiele pozostało do zrobienia w sferze cywilnej i że sytuacja nadal będzie potencjalnie niestabilna i niebezpieczna. W październiku Rada Północnoatlantycka zaaprobowwała szczegółowe wytyczne polityczne dla studium, które miały przeprowadzić władze wojskowe NATO na temat opcji bezpieczeństwa, po zakończeniu misji IFOR. W listopadzie i grudniu 1996 roku został uzgodniony w Paryżu i rozwinięty w Londynie dwuletni plan konsolidacyjny pod auspicjami Rady Implementacji Pokoju. Na bazie tego planu i przeprowadzonego przez sojusz studium na temat opcji bezpieczeństwa, Ministrowie Spraw Zagranicznych i Obrony krajów członkowskich NATO uzgodnili, że zredukowana obecność militarna jest potrzebna dla zapewnienia stabilności niezbędnej dla konsolidacji pokoju. Zgodzili się oni, iż NATO powinno zorganizować Siły Stabilizacyjne (SFOR), które zostały wprowadzone w dniu 20 grudnia 1996 roku, a więc w dniu wygaśnięcia mandatu IFOR⁸³.

Rada Północnoatlantycka (North Atlantic Council – NAC)

Rada Północnoatlantycka (NAC) ma rzeczywistą władzę polityczną i uprawnienia w zakresie podejmowania decyzji. W jej skład wchodzi Stali Przedstawiciele wszystkich państw członkowskich, którzy spotykają się co najmniej raz w tygodniu. Rada obraduje również na wyższych szczeblach, tj. ministrów spraw zagranicznych lub szefów rządów, ma jednak nadal tą samą władzę polityczną i kompetencje decyzyjne, niezależnie od szczebla obrad. Rada wydaje deklaracje i komunikaty, w których wyjaśnia opinie publicznej oraz rządów państw nie będących członkami Sojuszu swoją politykę i decyzje.

Rada jest jedynym organem Sojuszu, który wywodzi swoje uprawnienia bezpośrednio z Traktatu Północnoatlantyckiego. Z mocy Traktatu Rada została upoważniona do ustanowienia organów pomocniczych. Powstałe w ten sposób komitety oraz grupy planowania wspierają prace Rady i są odpowiedzialne za działalność w takich specjalistycznych dziedzinach, jak: planowanie obronne, planowanie nuklearne i kwestie wojskowe. Rada jest więc jedynym w swoim rodzaju forum kompleksowych konsultacji pomiędzy rządami państw członkowskich we wszystkich kwestiach dotyczących bezpieczeństwa, a także najważniejszym organem decyzyjnym w NATO. Wszystkie państwa członkowskie NATO mają takie samo prawo wyrażania swoich poglądów podczas obrad Rady. Decyzje są wyrazem wspólnej woli rządów państw członkowskich powszechnie zaaprobowanej. Wszystkie rządy członkowskie biorą udział w formułowaniu polityki Rady lub decyzji podejmowanych z jej upoważnienia na zasadzie konsensusu.

⁸³ Na podstawie opracowania: NATO podstawowe fakty.

Każdy rząd jest reprezentowany w Radzie przez Stałego Przedstawiciela w randze ambasadora. Ten zaś ma do pomocy, różniący się liczebnie, personel polityczny i wojskowy lub delegacje przy NATO.

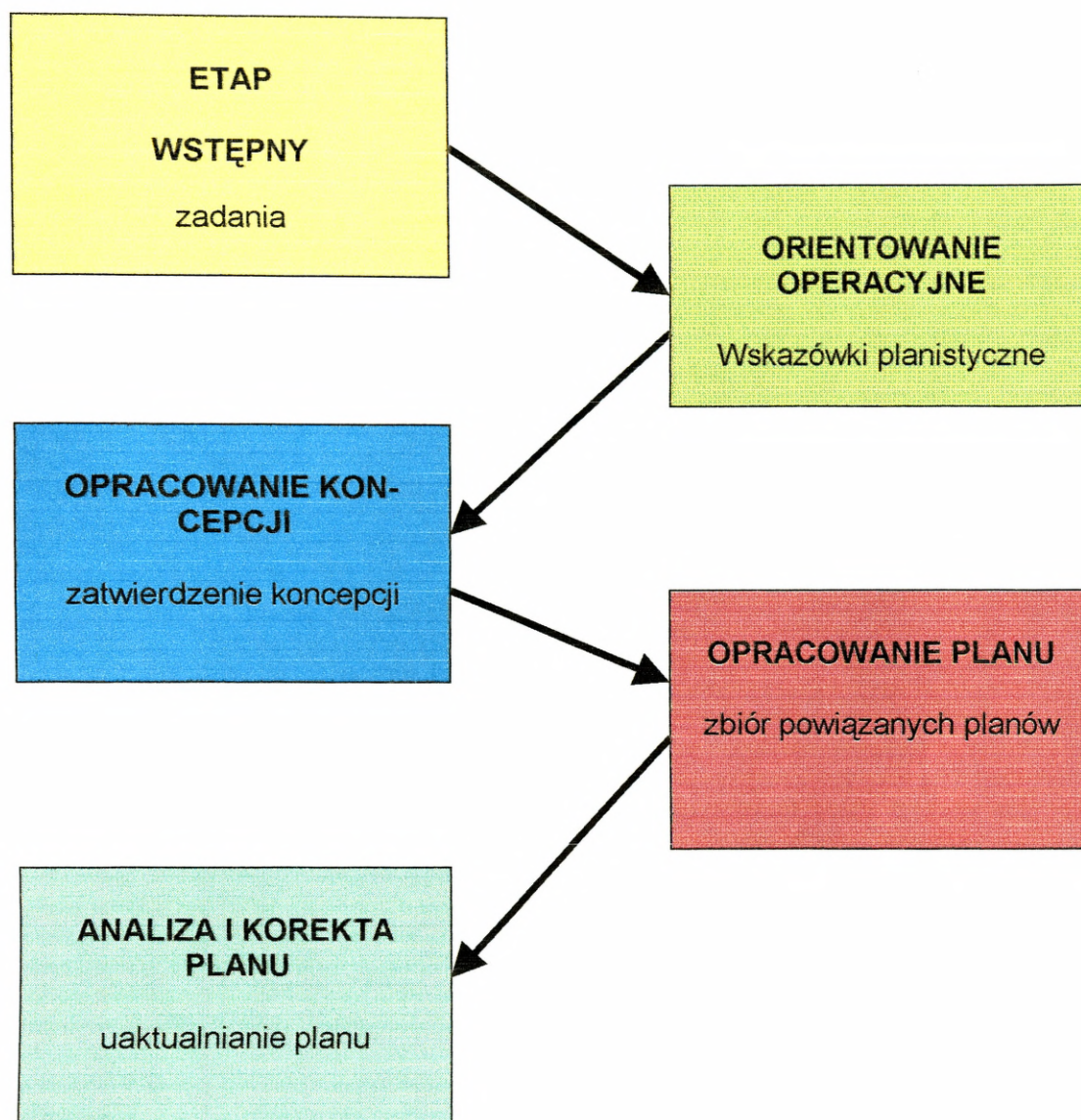
Dwa razy w roku, niekiedy częściej Rada obraduje na szczeblu ministrów. Wówczas każde państwo jest reprezentowane przez ministra spraw zagranicznych. Spotkania na „szczytach” z udziałem szefów państw lub rządów odbywają się w razie konieczności podjęcia decyzji dotyczących ważnej kwestii.

Rada na szczeblu ambasadorów obraduje zwykle raz na tydzień, ale może zostać zwołana w trybie nadzwyczajnym w zależności od potrzeby. Obradom Rady przewodniczy Sekretarz Generalny NATO lub w razie jego nieobecności – Zastępca Sekretarza Generalnego. Podczas obrad na szczeblu ministerialnym funkcję honorowego przewodniczącego pełni jeden z ministrów spraw zagranicznych. Jest to funkcja rotacyjna – pełnią ją ministrowie spraw zagranicznych poszczególnych państw członkowskich zgodnie z porządkiem alfabetycznym języka angielskiego.

Dyskutowane zagadnienia i decyzje podejmowane na posiedzeniach Rady dotyczą wszystkich aspektów działalności Sojuszu. Często brane są pod uwagę raporty i zalecenia przygotowane na prośbę Rady przez podporządkowane jej komitety. Mogą też być omawiane kwestie podniesione przez przedstawicieli narodowych lub Sekretarza Generalnego. Stali przedstawiciele działają zgodnie z instrukcjami otrzymanymi ze swych stolic, informują, wyjaśniają poglądy polityczne, decyzje swoich rządów członkom Rady Północnoatlantyckiej. Następnie przedstawiają swoim władzom krajowym poglądy i stanowiska innych rządów, informują o rozwoju wydarzeń i szczegółach osiągnięcia konsensusu w razie ważnej kwestii lub różnic w poglądach poszczególnych państw.

Zanim zapadną decyzje, sposób ich wypracowania jest uzgadniany na zasadzie jednomyślności i ogólnej zgody. Nie istnieje procedura gło-

sowania lub podejmowania decyzji większością głosów. Każde państwo reprezentowane w Radzie lub w podporządkowanych jej innych komitetach zachowuje całkowitą suwerenność i odpowiedzialność za swoje decyzje.

Rys.23. Ogólny schemat procesu planowania misji (operacji) pokojowej.

